



REDAKCJA NAUKOWA  
KATARZYNA  
TKACZYK-RYMANOWSKA



**PRAWO**  
I ADMINISTRACJA  
WIEDZA, NAUKA, TWÓRCZOŚĆ

ARCHAEGRAPH  
*Wydawnictwo Naukowe*

PRAWO I ADMINISTRACJA.  
WIEDZA, NAUKA, TWÓRCZOŚĆ

REDAKCJA NAUKOWA

KATARZYNA TKACZYK-RYMANOWSKA





REDAKCJA NAUKOWA  
KATARZYNA  
TKACZYK-RYMANOWSKA



**PRAWO**  
I ADMINISTRACJA  
WIEDZA, NAUKA, TWÓRCZOŚĆ

ARCHAEGRAPH  
*Wydawnictwo Naukowe*

REDAKCJA NAUKOWA

KATARZYNA TKACZYK-RYMANOWSKA  
WSPIA RZESZOWSKA SZKOŁA WYŻSZA

RECENZJA

DR HAB. PIOTR RUCZKOWSKI, PROF. UJK

KOREKTA REDAKTORSKA, SKŁAD I PROJEKT OKŁADKI

KAROL ŁUKOMIAK

© COPYRIGHT BY AUTHORS & ARCHAEGRAPH

ISBN: 978-83-67959-24-7

WERSJA ELEKTRONICZNA DOSTĘPNA NA STRONIE INTERNETOWEJ WYDAWCY:

[www.archaeograph.pl](http://www.archaeograph.pl)

ARCHAEGRAPH  
*Wydawnictwo Naukowe*

ŁÓDŹ, LISTOPAD 2023

# SPIS TREŚCI

WSTĘP.....	7
STRONY INTERNETOWE W ROZUMIENIU PRAWNYM.....	9
PAULINA KILISZOWSKA	
CYFROWA PRZESTRZEŃ JAKO POLE WALKI O WOLNOŚĆ SŁOWA.....	41
MARCIN MAMIŃSKI, MATEUSZ FICYGOWSKI	
ZATRUDNIANIE I POMOC SOCJALNA DLA OBYWATELI UKRAINY W ZWIĄZKU Z KONFLIKTEM ZBROJNYM NA TERYTORIUM TEGO PAŃSTWA.....	51
EWA KUS	
KONSTITUCYJNOPRAWNY STATUS MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH W POLSCE I NA SŁOWACJI.....	63
IZABELA STAŃCZUK	
EWOLUCJA ODPOWIEDZIALNOŚCI NIELETNICH W KONTEKŚCIE ZAŁOŻEŃ USTAWY Z 9 CZERWCA 2022 R. O WSPIERANIU I RESOCJALIZACJI NIELETNICH.....	77
KATARZYNA TKACZYK-RYMANOWSKA	
KARY DYSCYPLINARNE ORZEKANE WOBEC SĘDZIÓW W PRAWIE POLSKIM.....	95
BARTOSZ NIEŚCIOR	
KILKA UWAG O KONSTITUCYJNYM KSZTAŁCIE INSTYTUCJI PREZYDENTA W II RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.....	103
JAKUB GROSZKOWSKI, ŁUKASZ FIJAŁKOWSKI	



## WSTĘP

W niniejszej interdyscyplinarnej monografii naukowej zatytułowanej *Prawo i Administracja – Wiedza, Nauka Twórczość*, znajdują Państwo siedem artykułów obejmujących trzy bloki tematyczne. Każdy z nich odnosi się do innej grupy współczesnych problemów społecznych, z jakimi przyszło się Polsce zmierzyć w XXI wieku. Niektóre z nich mają charakter konfliktów wewnętrznych wynikających z prowadzonej przez polskie władze polityki penalnej (np. dotyczącej przestępczości nieletnich), inne wynikają z konfliktów międzypaństwowych (np. problem wojny w Ukrainie), ale odczuwanych także na terytorium RP. Bez względu na źródło tych problemów, stanowią one niewątpliwie wyzwanie dla polskiego ustawodawcy i kształtu polskich regulacji stanowionych w tym zakresie.

Blok pierwszy tematyczny obejmuje problematykę cyberprzestrzeni oraz wybranych aspektów bezpieczeństwa informacyjnego we współczesnym świecie. W tym kontekście zaprezentowana została analiza pojęcia stron internetowych oraz rozważania na temat ich ochrony w związku z częstym spełnianiem przez strony internetowe wymogów utworu w świetle praw autorskich. Druga publikacja dotyczy istoty wolności słowa w kontekście jej manifestacji w środowisku internetowym. Autorzy stawiają w niej pytanie o granicę tej wolności związaną z coraz powszechniejszym niestety zjawiskiem na tle tzw. mowy nienawiści, rasizmu i ksenofobii.

Drugi blok problemów związany jest z sytuacją mniejszości narodowych, ich statusem, kwestią związaną z zatrudnieniem czy świadczeniem pomocy socjalnej, co w sposób bezpośredni odnosi się także do obywateli ukraińskich w związku z trwającą wojną w Ukrainie. Blok ten obejmuje zarówno rozważania na temat statusu mniejszości narodowych i etnicznych w ujęciu konstytucyjnoprawnym oraz prawnoporównawczym (Polska i Słowacja), jak też kwestie pobytu na terytorium Polski oraz szeroko pojętej pomocy



socjalnej i świadczenia pracy przez obywateli Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

Trzeci blok tematyczny prezentuje wybrane problemy, które stawiają przed współczesnym polskim ustawodawcą nieuchronne zmiany związane z ewolucją poglądów społeczeństwa m.in. na kwestie modelu karania i polityki karnej obejmującej czyny popełniane przez nieletnich, problematyki statusu sędziego sądu powszechnego, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego i kwestię jego odpowiedzialności dyscyplinarnej czy w końcu pytanie o kształt i model sprawowania władzy wykonawczej, w szczególności obejmującej instytucję głowy państwa.

Wszystkim osobom zaangażowanym w proces wydania niniejszego tomu, w tym Autorom, Recenzentowi oraz Wydawnictwu serdecznie dziękuję za współpracę oraz zaangażowanie, dzięki którym monografia zyskała swój obecny kształt.

*Katarzyna Tkaczyk-Rymanowska*

# STRONY INTERNETOWE W ROZUMIENIU PRAWNYM

**Streszczenie:** Tematem artykułu naukowego jest definicja strony internetowej w rozumieniu prawnym i ogólna systematyka prawna stron internetowych.

**Słowa kluczowe:** Definicja, zagadnienia ogólne, strony internetowe, prawo.

## DEFINICJA STRONY INTERNETOWEJ

Pojęcie strony internetowej jest zdefiniowane ustawowo<sup>2</sup>. Definicję legalną strony internetowej można znaleźć w ustawie o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych, dotyczącej wymogów sformułowanych wobec stron internetowych podmiotów publicznych<sup>3</sup>. Regulacje tej ustawy nie znajdują jednak w obrocie gospodarczym

---

<sup>1</sup> Mgr Paulina Kiliszowska, Wydział Prawa i Administracji, Uniwersytet Śląski w Katowicach, studia doktoranckie, absolwent dziennych studiów magisterskich, ukończona etatowa aplikacja w Krakowie i aplikacja radcowska, egzamin radcowski, prawnik Kancelaria Prawna PK Law Office.

<sup>2</sup> Strona internetowa, zw. też stroną www, *World Wide Web*, nie posiadała w polskim ustawodawstwie do niedawna swojej definicji legalnej; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003, s. 518-519, dalej cyt. jako J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; K. Mania, *Domena internetowa jako przedmiot polubownego rozstrzygnięcia sporów*, Wolters Kluwer, 2016, dalej cyt. jako K. Mania, *Domena internetowa...*; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, 2017, wyd. 1, dalej cyt. jako P. Ślęzak, *Ustawa o prawie autorskim...*

<sup>3</sup> Ustawa ta formułuje szczególne wymogi wobec stron internetowych podmiotów publicznych w aspekcie dostępności tychże stron, budowy, wyglądu i struktury prezentowanych informacji i sposobu ich publikowania. Przez "dostępność cyfrową" strony internetowej podmiotu publicznego na gruncie tej ustawy rozumieć należy zapewnienie funkcjonalności, kompatybilności,

stronami internetowymi powszechnego zastosowania, nie nakładają bowiem tych samych obowiązków na podmioty prawa prywatnego<sup>4</sup>.

Są to elementy prezentowane za pomocą przeglądarki internetowej pod adresem internetowym<sup>5</sup>. Definicję strony internetowej znaleźć można także w literaturze i w obrocie gospodarczym. W piśmiennictwie i w obrocie kontraktowym, pod pojęciem strony internetowej, rozumie się stworzony

---

postrzegalności i zrozumiałości strony internetowej. "Funkcjonalność" to właściwość umożliwiająca użytkownikowi skorzystanie z oferowanych przez stronę internetową funkcji; "Kompatybilność" umożliwi współpracę z innymi programami. "Postrzegalność" to właściwość pozwalająca na odbiór przez użytkownika za pomocą słuchu, wzroku lub dotyku, "Zrozumiałość" to właściwość umożliwiająca użytkownikowi zrozumienie treści i sposobu prezentacji; G. Szpor (red.), K. Czaplicki (red.), M. Brzostek-Kleszcz, E. Marzec, K. Prusak-Górniak, K. Roszewska, s. Szczepaniak, *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020, s. 11-14 i 52-65; dalej cyt. jako G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*; Ustawa z dnia 4. kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych, Dz.U. z 2019 r., poz.848, art.4 i art.5, dalej cyt. jako *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*; norma „Wymagania dostępności dotyczące publicznych dostaw produktów i usług ICT w Europie”; Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego (Dz. Urz. UE L 327 z 02.12.2016), dalej cyt. jako Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych...; Ustawa ta stanowi implementację do krajowego porządku prawnego unijnej Dyrektywy z 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego. W ramach Dyrektywy 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych, „dostępność” należy rozumieć jako zasady i techniki, jakie powinno się stosować przy projektowaniu, tworzeniu, utrzymywaniu i aktualizowaniu stron internetowych; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 11-14; *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 1; Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych.

<sup>4</sup> Niemniej jednak analiza dyrektywy pozwala wnioskować o aktualnych trendach związanych z rozwojem neutralnych technologicznie standardów zapewniania dostępu do informacji i usług społeczeństwa informacyjnego, które mogą stymulować projektantów do uniwersalnego projektowania, celem rozszerzenia zakresu świadczenia usług na większą liczbę klientów. Większość państw członkowskich i Unia Europejska uwzględniając Konwencję ONZ o prawach osób niepełnosprawnych, zobowiązało się do podjęcia działań dla zapewnienia osobom niepełnosprawnym, na zasadzie równości z innymi osobami, dostępu m.in. do technologii i systemów informacyjno-komunikacyjnych oraz do opracowania standardów dotyczących

<sup>5</sup> Przez stronę internetową rozumieć można zbiór uporządkowanych logicznie, połączonych ze sobą przez nawigację oraz linki, elementów prezentowanych za pomocą przeglądarki internetowej pod jednolitym adresem elektronicznym. W ustawie tej znaleźć można także znaczenie pojęć występujących w omawianej definicji. Nawigacja na gruncie tej ustawy to zespół funkcji obejmujących menu oraz linki do elementów strony internetowej (...), takie jak nagłówki, listy lub tabele, pozwalające użytkownikowi na przemieszczanie się między elementami strony internetowej. Przez elementy strony internetowej rozumie się tekst, grafikę, wykresy, mapy, multimedia, animacje, pliki oraz narzędzia do interaktywnego przesyłania danych. Multimedia to dźwięk, wideo, prezentowane również w sposób interaktywny, lub połączenie tych form przekazu; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 52 i s. 64-65; Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych..., art.4; Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych...; Judykatura dopuszcza posłużenie się w obrocie definicją legalną poza materią uregulowaną w danej ustawie, jeśli zastosowanie takiej definicji nie stoi w sprzeczności z *ratio legis* tej ustawy; uchwała SN z 09.06.1976 r., VI KZP 13/75, OSNKW 1976/7-8, poz. 86; wyrok NSA z 24.02.1995, SA/Wr 1854/94, PiP, 1995/10, s. 52.

w ramach realizacji umowy i udostępniany w internecie na serwerze www, dokument utworzony w różnych językach programowania, który widoczny jest w oknie przeglądarki po wprowadzeniu adresu internetowego<sup>6</sup>.

Analiza definicji strony internetowej pozwala uznać, że strona internetowa obejmuje wymienione elementy, takie jak plik tekstowy napisany językiem programowania oraz udostępnienie w Internecie<sup>7</sup>.

---

dostępności urządzeń i usług powszechnie dostępnych, z tego względu wdrażana jest zasada tzw. "uniwersalnego projektowania" produktów, środowiska, programów i usług w podmiotach publicznych, której realizacja wpływać będzie na mającą szersze zastosowanie standaryzację pod tym względem. Komentatorzy ustawy o dostępności cyfrowej stron internetowych wskazują, że mowa tu o uniwersalnym kodowaniu treści stron internetowych i zamieszczanych na nich elementów oraz wymogach technicznych określonych w załączniku do ustawy; Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych...; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 11-14 i s. 62; Program ramowy Horyzont 2020 w zakresie badań naukowych i innowacji ustanowiony rozporządzeniem PE i Rady (UE) nr 1291/2013; Komunikat Komisji z dnia 15 listopada 2010 r. pt. „Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier”; Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r.; uchwała nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 r. w sprawie ustanowienia rządowego Programu Dostępność Plus, RM 111-89-18.

<sup>6</sup> E. Ferenc – Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, 2021, wyd. 4, dalej cyt. jako E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; A. Krasuski, A. Wolska-Bagińska, O. Zinkiewicz-Będźmirowska, *Działania naruszające prawa do domen internetowych*, Wolters Kluwer, Warszawa, 2021, s. 11-30, dalej cyt. jako A. Krasuski i in., *Działania...*; M. Okła-Anuszevska, *Umowy w sprawach gospodarczych*, C.H.Beck, 2014, wyd. 2, lex.online.wolterskluwer.pl, dalej cyt. jako M. Okła-Anuszevska, *Umowy...*; Wedle innej definicji, strona internetowa, jest dokumentem utworzonym w odmianie języka programowania, pobieranym z serwera lub dysku lokalnego, który „interpretowany” jest po stronie użytkownika przy użyciu przeglądarki; A. Krasuski i in., *Działania...*, s. 11-30; E. Traple, *Umowy o eksploatację utworów w prawie polskim*, Warszawa 2010, dalej cyt. jako E. Traple, *Umowy...*; K. Mania, *Domena internetowa...*; W ramach innej definicji przez stronę internetową rozumieć należy różnego typu treści pojawiające się na monitorze komputera po wpisaniu instrukcji w postaci adresu internetowego; Pierwszy tego typu dokument hipertekstowy powstał na początku lat dziewięćdziesiątych w Stanach Zjednoczonych; I. Matusiak i in., *Domeny internetowe. Teoria i praktyka, monografia*, Wolters Kluwer, 2020, dalej cyt. jako I. Matusiak i in., *Domeny internetowe...*; K. Mania, *Domena internetowa...*; Część z tychże definicji stosunkowo wąsko obejmuje przedmiot definicji, w porównaniu do budowy strony internetowej. Obejmuje bowiem swym zakresem elementy wchodzące w skład budowy tylko jednej z warstw strony internetowej, co objaśnione będzie w dalszej części, odnosząc się w dużej mierze do elementów pojawiających się na ekranie komputera z perspektywy użytkownika internetu.

<sup>7</sup> Wykonawca jest zobowiązany stworzyć stronę internetową jako utwór i umożliwić korzystanie z niej w sprecyzowany w definicji sposób, to jest udostępnić w internecie. Ten człon definicji stanowi więc czynność techniczną polegającą na umożliwieniu korzystania ze stworzonego utworu zamawiającemu i użytkownikom internetu w konkretny sposób poprzez publiczne udostępnienie utworu w taki sposób, aby każdy mógł mieć do niego dostęp w miejscu i czasie przez siebie wybranym; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo*, Kraków, 1998, s. 128-130, dalej cyt. jako J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*; R. Golat, *Dobra niematerialne*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Warszawa 2006, s. 156, dalej cyt. jako R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 156; Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 r., Dz.U. Nr 24 poz.83 z późn.zm., tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1062, art.6, dalej cyt. jako Ustawa o prawie autorskim...; Jak sporządzić umowę na serwis internetowy, Artykuł bazy wiedzy, <https://maruta.pl/jak-sporzadzic-umowe-na-serwis-internetowy/> (dostęp: 10.2022 r.),

Język programowania stanowiący bazę dla tworzenia stron www, jest zestawem poleceń umożliwiających ułożenie tekstu, zwane formatowaniem, dodawanie grafik i innego rodzaju elementów<sup>8</sup>. Strony www mogą być tworzone w różnego rodzaju programach i językach programowania, stanowiących edytory plików<sup>9</sup>.

W ramach podziału przedmiotów obrotu prawnego na dobra materialne, czyli rzeczy oraz wyodrębnione na skutek rozwoju cywilizacyjnego i technologicznego zaawansowania społeczeństwa, dobra niematerialne<sup>10</sup>, strona internetowa, jako przedmiot obrotu umownego, jest niematerialnym

---

dalej cyt. jako Jak sporządzić umowę na serwis internetowy...; Terminologia dotycząca nowoczesnych rozwiązań technologicznych nie jest w wielu przypadkach w doktrynie i praktyce obrotu umownego ugruntowana i jednorodna, aby można było opierać się na utartych, zwyczajowych zwrotach. Definicja strony internetowej pozwalałaby także łączyć oba etapy i powstanie strony internetowej dopiero z zaistnieniem rezultatu w postaci udostępnienia strony internetowej w internecie i jej prezentacji przy użyciu przeglądarki użytkownikom internetu, bowiem jak wskazują niektórzy autorzy plik stworzonej strony internetowej jest przetwarzany przez przeglądarkę internetową na właściwy obraz strony internetowej, który jest udostępniany w internecie; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; B. Leś, *abc Internetu*, Wydawnictwo Edition 2000, Kraków 1999, s. 36-50, dalej cyt. B. Leś, *abc Internetu...*; Paduch, T. Grzegorzczak (red.), K. Szlubowski (red.), *Strona www jako instrument konkurowania przedsiębiorstwu*, Internet jako nowa płaszczyzna konkurowania przedsiębiorstw, s. 126, dalej cyt. jako Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*

<sup>8</sup> Do tworzenia stron statycznych służą edytory plików HTML (HTML5/CSS3, SGML), są to bowiem pliki tekstowe, w których oprócz zwykłego tekstu używane są znaki formatujące, wstawiane automatycznie lub samodzielnie, których zamieszczenie przy tekście pozwala nadać mu określone walory estetyczne, jak pozycję na stronie (e.g. tytuł, tekst nagłówekowy, tekst zwykły, srodkowanie), kształt liter (pogrubiony, kursywa), wielkość czcionki i inne. Plik HTML jako plik tekstowy, posiadający rozszerzenie htm (ew. html), może zawierać nadto grafiki, jako pliki z rozszerzeniem gif lub jpg oraz inne elementy, jak tabele, okienka, dźwięki, mapy i inne odesłania hipertekstowe (hiperlinki) i inne elementy, jak multimedia, animacje, pliki oraz narzędzia do interaktywnego przesyłania danych. Strony internetowe dynamiczne, takie jak sklepy internetowe i portale używają łącznie języków html, php, sql, pozwalających jednocześnie na przechowywanie informacji o korzystających ze strony internetowej, interakcję przez zaimplementowane formularze kontaktowe, sprawdzanie dostępności towarów. Strony interaktywne o rozbudowanym interfejsie graficznym typu audiowizualnego wykorzystują język programowania *flash*. Na przystosowanie strony internetowej do urządzenia przenośnego pozwala xhtml-mp, wml, j2me; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; A. Krasuski i in., *Działania...*, s. 11-30; B. Leś, *abc Internetu...*, s. 36-50; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2019, dalej cyt. jako A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 126; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...; Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, art.4.

<sup>9</sup> E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; B. Leś, *abc Internetu...*, s. 36-50; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 126.

<sup>10</sup> E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41, art.54; R. Gola, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; K. Grzybczyk, *Prawo właściwe dla autorskoprawnej umowy licencyjnej*, Oficyna 2009, dalej cyt. jako K. Grzybczyk, *Prawo właściwe...*; K. Mania, *Domena internetowa...*; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41 G. Tylec, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Lublin, 2013, s. 15-16, dalej cyt. jako G. Tylec, *Komentarz...*

dobrem<sup>11</sup> koncepcyjnym nazwanym, należącym do kategorii własności intelektualnej<sup>12</sup>, mianowicie jest utworem<sup>13</sup>. Stanowi bowiem

<sup>11</sup> Do właściwości dóbr niematerialnych należy ich odrębność wobec innych dóbr materialnych i niematerialnych oraz niematerialny charakter jako niedająca się zmierzyć wartość, niezależna od przedmiotów namacalnych, materialnych; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; W ramach dóbr niematerialnych rozróżnić można dwie kategorie, mianowicie dobra osobiste – które w kontekście tematyki umów nie będą szerzej omawiane – oraz dobra koncepcyjne, jako wyodrębnione efekty intelektualnej, koncepcyjnej, artystycznej, kreatywnej aktywności, jako działalności intelektualnej, wysiłku intelektualnego podmiotu, które ze względu na walory estetyczne, praktyczne, użytkowe, komercyjne stanowią swoisty przedmiot obrotu prawnego i posiadają potencjał majątkowy; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; Wewnątrz kategorii koncepcyjnych dóbr niematerialnych rozróżnia się podział na koncepcyjne dobra nazwane określone w ustawach (np. utwory) i nienazwane występujące w praktyce obrotu. W ramach koncepcyjnych dóbr niematerialnych nazwanych mogą nadto istnieć podkategorie nienazwanych dóbr koncepcyjnych (np. nienazwane utwory); E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; Są jednak autorzy, którzy uznają zasadę *numerus clausus* dóbr niematerialnych, którą uzasadniają koniecznością objęcia jakiegoś dobra niematerialnego prawami bezwzględnyymi, co wymaga istnienia podstawy prawnej. Cytując tychże autorów: „Brak w przepisach prawa polskiego obowiązującej normy prawnej przyznającej (...) bezwzględną ochronę uniemożliwia uznanie ich za niematerialne dobra prawne. Kwalifikacja jakiegoś dobra jako dobra niematerialnego zakłada bowiem obowiązywanie normy prawnej, która przyznaje określonym w niej podmiotom bezwzględne i wyłączne prawo podmiotowe, którego przedmiotem jest to dobro.” W ten sposób: J. Ożegalska – Trybalska, *Adresy internetowe, Zagadnienia cywilnoprawne*, Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ, Zeszyt 84, Zakamycze 2003, s. 276, dalej cyt jako J. Ożegalska, *Adresy internetowe...*; Jest to stanowisko dyskusyjne, przy przyjęciu kategorii koncepcyjnych dóbr niematerialnych nienazwanych, które nie są uregulowane ustawowo, co powoduje, że ich istnienie nie łączy się z powstaniem praw bezwzględnych do takich dóbr. Można więc odróżnić dobra niematerialne w szerokim znaczeniu, do której to kategorii należą zarówno dobra chronione prawami bezwzględnyymi, jak i inne i wąskim znaczeniu. Te drugie chronione są prawami bezwzględnyymi. Zasada *numerus clausus* dotyczy więc nie tyle dóbr niematerialnych co praw podmiotowych na dobrach niematerialnych w wąskim znaczeniu; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16.

<sup>12</sup> Do koncepcyjnych dóbr niematerialnych należących do kategorii własności intelektualnej zaliczane są utwory (nazwane i nienazwane) i taksatywnie wymienione w ustawie przedmioty praw pokrewnych; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; K. Mania, *Domena internetowa...*; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów w procesie budowlanym*, wyd. 2, 2016, dalej cyt. jako M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*

<sup>13</sup> J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; I. Fischer, A. Gawrońska-Baran, T. Krywan, *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, Wyd. 2, Warszawa 2019, dalej cyt. jako I. Fischer i in., *Vademecum...*; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 25-30; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; J. Marcinkowska, s. Stanisławska – Kloc, *Obrót prawami autorskimi*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2018, tom 3, nr 2, dalej cyt. jako J. Marcinkowska, S. Stanisławska – Kloc, *Obrót prawami autorskimi...*; K. Grzybczyk, (red.) W. Popiołek, *Prawo Autorskie i Prawa Pokrewne*, System Prawa Handlowego, 2013, wyd. 1, art.41, dalej cyt. jako W. Popiołek i in., *Prawo autorskie...*, art.41; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; wyrok SN z 21.2.2020 r., I CSK 513/18, OSNC 2020, Nr 12, poz. 104; wyrok SO w Gdańsku – XV Wydział Cywilny z 09.02.2016 r., XV C 347/14; wyrok WSA w Gdańsku z 17.12.2014 r., II SAB/Gd 62/14; wyrok WSA w Gliwicach z 02.02.2004 r., I SA/Ka 2368/02.

„przejaw<sup>14</sup> działalności twórczej<sup>15</sup> o indywidualnym charakterze<sup>16</sup>, ustalony<sup>17</sup>

<sup>14</sup> Przejaw utożsamiać należy z uzewnętrznionym rezultatem działania, ujawnionego odbiorcy. Dedykowana strona internetowa, jako utwór, jest ukierunkowanym na odbiorcę dobrem komercyjnym, którego twórca nie jest zainteresowany osobistym korzystaniem ze stworzonego dzieła. Zadanie twórcy polega tu na stworzeniu utworu, który jest następnie wykorzystywany przez inne podmioty; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; I. Fischer i in., *Vademecum...*; B. Giesen, *Umowa licencyjna w prawie autorskim. Struktura i charakter prawny*, 2013, wyd. 1, dalej cyt. jako B. Giesen, *Umowa licencyjna...*; R. Golał, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; B. Leś, *abc Internetu...*, s. 36-50; K. Mania, *Domena internetowa...*; Wyrok SA w Warszawie z 24.10.2019 r., I ACa 651/18, Legalis.

<sup>15</sup> Działania twórczego, a więc subiektywnego, angażującego intelekt i wyobraźnię człowieka, stanowiącego dorobek i wytwór intelektualny. Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego, gdy stanowi wyraz własnej twórczości intelektualnej autora; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; I. Fischer i in., *Vademecum...*; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska ochrona graficznych interfejsów użytkownika*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2016, nr 35, s. 44-58, dalej cyt. jako T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; wyrok SN z 25.1.2006 r., I CK 281/05, OSNC 2006, Nr 11, poz. 186, Legalis; wyrok SA w Łodzi z 04.03.2014 r., I Aca 1233/13, Legalis; wyrok SN z 30.06.2005 r., IV CK 763/04, OSNC 2006, Nr 5, poz. 92, Legalis; wyrok SA w Poznaniu z 07.11.2007 r., I ACa 800/07; wyrok SO w Gdańsku – XV Wydział Cywilny z 09.02.2016 r., XV C 347/14; wyrok TSUE z 22.12.2010 r., C-393/09, Bezpečnostní softwarová asociace, Legalis, dalej cyt. jako wyrok TSUE z 22.12.2010 r., C-393/09; wyrok TSUE z 16. lipca 2009 r. w spr. C-5/08 Infopaq International.

<sup>16</sup> Cechami twórczości są oryginalność i indywidualność. Cecha nowości nie jest niezbędna dla uznania działalności za twórczą, utwór może bowiem łączyć w sobie inne utwory wybrane, połączone i zaprezentowane w oryginalny sposób. Indywidualny charakter utworu, oznacza, że w utworze dostrzec można piętno osobowości twórcy, jako pewne odróżniające cechy, choć podaje się, że nie można ściśle wyznaczyć zakresu, w jakim cecha indywidualności musi występować, aby można było uznać wytwór intelektu za utwór, bowiem człowiek go tworzący stanowi, ze swoją unikalną osobowością, niepowtarzalne indywidualium i ze względu na to spełnia także cechę oryginalności; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; I. Fischer i in., *Vademecum...*; R. Golał, *Dobra niematerialne...*, s. 25-30; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; S. Ritterman, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Warszawa, 1937, s. 2, 10; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; wyrok SA w Krakowie z 23.10.2018 r., I ACa 125/18, Legalis; wyrok SO w Gdańsku – XV Wydział Cywilny z 09.02.2016 r., XV C 347/14; wyrok WSA w Gdańsku z 17.12.2014 r., II SAB/Gd 62/14; wyrok SN z 25.01.2006 r., I CK 281/05, Legalis; wyrok TSUE z 12.9.2019 r. Cofemel – Sociedade de Vestuário SA v. G-Star Raw CV, C-683/17, ECLI:EU:C:2019:721, pkt 30, 31, 54.

<sup>17</sup> Utwór jest przedmiotem prawa autorskiego od chwili ustalenia, chociażby miał postać nieukończoną; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; M. Poźniak-Niedzielska, J. Barta (red.), J. Błeszyński, M. Czajkowska-Dąbrowska, B. Giesen, T. Grzeszak, S. Grzybowski, M. Kępiński, B. Kleban, J. Marcinkowska, R. Markiewicz, A. Matlak, A. Niewęglowski, A. Nowicka, M. Poźniak-Niedzielska, J. Preussner-Zamorska, E. Traple, A. Wojciechowska, E. Wojnicka, *Prawo autorskie i prawa pokrewne. System Prawa Prywatnego*, Tom 13, 2013, wyd. 3., s. 24, dalej cyt. jako J. Barta (red.) i in., *System prawa...*; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; te są sobie przeciwstawiane; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: S. Grzybowski, *Przedmiot i podmiot prawa autorskiego, Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa, 1973, s. 93; Utrwalenie nie stanowi koniecznej przesłanki powstania utworu; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16. Ustalenie oznacza pierwsze uzewnętrznienie o charakterze jednorazowym lub trwałym (utrwalenie). Są więc autorzy, którzy uznają utrwalenie

w jakiegokolwiek postaci, niezależnie o wartości, przeznaczenia<sup>18</sup> i sposobu wyrażenia<sup>19</sup> (art. 1 ustawy o prawie autorskim)<sup>20</sup>.

Jest utworem uregulowanym zarówno w ustawie o prawie autorskim, objętym regulacjami ogólnymi i szczególnymi tej

---

za kwalifikowaną formę ustalenia o trwałym charakterze; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1, art.54; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; wyrok SN z 21.02.2020 r., I CSK 513/18, OSNC 2020, Nr 12, poz. 104; wyrok SN z 19.02.2014 r., V CSK 180/13, Legalis; Przez innych autorów pojęcia

<sup>18</sup> Utwór może nim być niezależnie od wartości, które to pojęcie rozumiane jest nie tylko jako wartość ekonomiczna, rynkowa, artystyczna, ale także jako wolność od wartościowania, nadawania działalności cech twórczości tylko wówczas, gdy odzwierciedla obrany przez ustawodawcę system wartości lub gdy pełni określoną funkcję. A także niezależnie od jego przeznaczenia, to jest od celów (estetycznych, edukacyjnych, użytkowych, marketingowych etc.), które utwór taki realizuje; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CSK 359/09, OSNC 2011, Nr 2, poz. 16; wyrok SO w Warszawie – IV Wydział Cywilny z 19.12.2019 r., IV C 402/18; wyrok SN z 30.05.1972 r., II CR 137/72; Orzeczenie SN z 21.06.1968 r., I CR 206/68, OSNCP 1969, zeszyt 5, poz.94; Orzeczenie SN z 05.05.1971 r., CR 593/70, OSNCP 1971, zeszyt 12, poz 212.

<sup>19</sup> Utwór może nadto przybrać dowolny sposób wyrażenia, jako sposób ucieleśnienia, środków wyrazu komunikacji utworu na zewnątrz; J. Barta (red.) i in., *System prawa*, 2007..., s. 276; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; R. Golat, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z uwzględnieniem ostatnio uchwalonych i proponowanych zmian*, Warszawa, 2002, s. 15.

<sup>20</sup> Jest to definicja legalna, a więc ustawowa. W literaturze przedmiotu znaleźć można szersze rozważania na temat kulturowo-filozoficznego znaczenia użytych w niej pojęć; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; I. Fischer i in., *Vademecum...*; P. Kiliszowska, *Umowa o stworzenie i wdrożenie programu komputerowego – definicja*, Dokonania Naukowe Młodych Naukowców, Kraków, 2017, dalej cyt. jako P. Kiliszowska, *Umowa o stworzenie i wdrożenie...*; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 25-30; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; J. Marcinkowska, S. Stanisławska – Kloc, *Obrót prawami autorskimi*; W. Popiołek i in., *Prawo autorskie...*, art.41; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-21; *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; wyrok SN z 21.2.2020 r., I CSK 513/18, OSNC 2020, Nr 12, poz. 104; wyrok SO w Gdańsku – XV Wydział Cywilny z 09.02.2016 r., XV C 347/14; wyrok WSA w Gdańsku z 17.12.2014 r., II SAB/Gd 62/14; wyrok WSA w Gliwicach z 02.02.2004 r., I SA/Ka 2368/02; Dalszy fragment definicji utworu, wynikający z ust.2, wymienia kategorie utworów, z którymi można się spotkać w praktyce obrotu prawnego. Utworem w rozumieniu ustawy o prawie autorskim może być w szczególności utwór wyrażony słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi, jak utwory literackie, publicystyczne, naukowe, kartograficzne oraz programy komputerowe, a także utwory plastyczne, fotograficzne, lutnicze, wzornictwa przemysłowego, architektoniczne, architektoniczno-urbanistyczne i urbanistyczne, muzyczne, słowno-muzyczne, choreograficzne i pantomimiczne, audiowizualne, w tym filmowe; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 25-30; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; J. Marcinkowska, S. Stanisławska – Kloc, *Obrót prawami autorskimi*, s. 95; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-18; *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 6, Warszawa, 2003 i A. Olejniczak, Z. Radwański, *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 15, Warszawa, 2019, dalej cyt. jako Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 125; wyrok SO w Warszawie – IV Wydział Cywilny z 19.12.2019 r., IV C 402/18; Nie są objęte ochroną autorską idee, procedury, metody, zasady działania i koncepcje matematyczne. W ich przypadku ochroną objęty jest wyłącznie sposób wyrażenia. W ten sposób również konwencja Światowej Organizacji Własności Intelektualnej, która stanowi, że ochrona prawa autorskiego czy też pojęcia



ustawy<sup>21</sup>, jak i posiadającym szerszy, ogólny cywilnoprawny kontekst<sup>22</sup>. Utworem, którego wykreowanie powoduje przyznanie przez ustawodawcę mocą ustawy, podmiotowi, który go stworzył, swego rodzaju praw wyłącznych, jako bezwzględnych praw podmiotowych skutecznych *erga omnes*<sup>23</sup>. Strona internetowa jako dobro niematerialne może być zakwalifikowana nadto do kategorii dóbr informacyjnych<sup>24</sup>.

---

matematyczne jako takie ("*Copyright protection extends to expressions and not the ideas, procedures, methods of operation or mathematical concepts as such*"); Traktat WIPO z dnia 20. grudnia 1996 r. o prawie autorskim (Dz.U. z 2005 r., nr 3, poz.12), art.2; *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1 ust.21 i art.74 ust.2; Część z nich może stanowić materiały wykorzystywane w ramach realizacji umowy, jako elementy strony internetowej, składające się na jej warstwę graficzną i programistyczną.

<sup>21</sup> W tym miejscu ograniczając się jedynie do kwestii systematycznych podać należy, że w ramach utworów nazwanych wymienia się utwory chronione na zasadach ogólnych ustawy prawnoautorskiej, dotyczących większości utworów i utwory chronione na zasadach szczególnych, dotyczących wymienionych, szczególnych rodzajów utworów. Przepisy ogólne ustawy prawnoautorskiej znajdują zaś do nich zastosowanie uzupełniająco; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; P. Słęczak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74.

<sup>22</sup> Konceptyjne dobra niematerialne, jako przedmiot obrotu, w ramach systemu prawnego uregulowane są zarówno w swoich aktach szczególnych ich dotyczących w postaci ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych oraz ustawy z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, w których nie są jednak uregulowane kompleksowo, jak i posiadają szerszy, ogólny cywilnoprawny kontekst; J. Barta (red.) i in., *System prawa...*; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.55; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36 i s. 54-64; K. Mania, *Domena internetowa...*; Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 r., Dz.U. Nr 24 poz.83 z późn.zm., tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1062; Ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, Dz.U. 2001, Nr 49, poz.508 z późn. zm.; A. Wachowska, A. Elmerych, *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania przy odbiorach wdrożenia systemu IT*, Prawo nowych technologii, dodatek, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 20, dalej cyt. jako A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*; wyrok SO w Gdańsku – XV Wydział Cywilny z 09.02.2016 r., XV C 347/14; wyrok SA w Szczecinie z 02.06.2015 r., III AUA 753/14, Legalis; wyrok SN z 03.05.1963 r., I CR 250/62, OSPiKA 1965, Nr 6, poz.123; wyrok SA w Warszawie z 10.07.2017 r., VI ACA 2064/15, Legalis.

<sup>23</sup> W ramach kategorii dóbr konceptyjnych tymi prawami objęte są dobra konceptyjne nazwane. Nienazwane zaś dobra konceptyjne chronione są na zasadach ogólnych. Do dóbr konceptyjnych objętych prawami wyłącznymi należą przede wszystkim dobra z zakresu własności intelektualnej i przemysłowej, mimo że istnieją także inne, w tym miejscu nieistotne kategorie; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.41; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 15-36; K. Mania, *Domena internetowa...*; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16.

<sup>24</sup> Chociaż kategoria ta w literaturze nie jest powszechnie wyodrębniona od pozostałych dóbr niematerialnych. W piśmiennictwie w ramach dóbr niematerialnych do kategorii dóbr informacyjnych zalicza się dobra niematerialne z zakresu własności intelektualnej i usługi, które świadczono są przez internet. W ramach tej kategorii rozróżnia się dobra informacyjne objęte prawami podmiotowymi jako prawami bezwzględnymi, w tym prawem autorskim i prawami względnymi, obligacyjnymi, mającymi swoje źródło w umowach cywilnoprawnych; K. Mania, *Domena internetowa...*

W ramach umowy o stworzenie i wdrożenie dedykowanej strony internetowej strona internetowa jest nadto dziełem w rozumieniu umowy o dzieło. Mimo że dzieło, w rozumieniu kodeksowym, jako rezultat pracy człowieka, nie musi posiadać cech utworu, to gdy cechy takie posiada, jak dedykowana strona internetowa, powszechnie klasyfikowane jest jako dzieło autorskie, stanowiące utwór w rozumieniu ustawy prawnoautorskiej<sup>25</sup>.

Internet to ogólnosiwiatowa sieć połączonych komputerów, umożliwiająca transgraniczną komunikację między komputerami, swobodną wymianę informacji między jego użytkownikami i handel<sup>26</sup>. Na początku lat dziewięćdziesiątych Internet stał się w Stanach Zjednoczonych

---

<sup>25</sup> J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1, s. 83; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.54; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; K. Zagrobelny, E. Gnievek (red.), P. Machnikowski, B. Burian, A. Cisek, M. Drela, W. Dubis, J. Gołaczyński, K. Gołębiowski, K. Górską, J. Jezioro, J. Kremis, J. Kuźmicka-Sulikowska, J. Nadler, R. Strugała, K. Zagrobelny, W. Szydło, *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 8, 2017, dalej cyt. jako E. Gnievek, P. Machnikowski, K. Zagrobelny, *KC Komentarz...*, 2017, art.627; Jak podaje się w literaturze, pojęcie utworu bywa czasem używane zamiennie z pojęciem dzieła. Są autorzy, zdaniem których jest to usprawiedliwione tradycją obrotu prawami autorskimi. Pojęcie dzieła pojawia się czasem w miejsce pojęcia utworu, także niezależnie od problematyki prawnoautorskiej i z powodzeniem zastępuje wówczas pojęcie utworu, jak arcydzieło, dzieło literackie czy inne rodzaje dzieł sztuki; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; W pełni zamienne posługiwanie się tymiż pojęciami w obrocie gospodarczym nie wydaje się jednak uzasadnione. Zarówno utwór, jak wskazano wyżej, jak i dzieło musi charakteryzować się określonymi cechami. To strony determinują określenie cech dzieła, do którego wykonania zobowiązuje się wykonawca; K. Osajda (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, dalej cyt. jako K. Osajda i in., *KC...*, art.627; W. Siuda, *Istota i zakres umowy o dzieło*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu, Seria 2, *Prace Habilitacyjne i Doktorskie* nr 31, 1964, s. 16, dalej cyt. jako W. Siuda, *Istota i zakres...*; Dla zachowania precyzji języka prawniczego, należy więc wyjaśnić, że utożsamianie tych pojęć będzie uzasadnione, jeśli dzieło powstające na mocy umowy o dzieło w rozumieniu kodeksu cywilnego przyjmie jednocześnie walory utworu. Realizacja umowy o dzieło, poprzez wykonanie dzieła, wywoła wówczas efekt w postaci powstania praw autorskich do stworzonego utworu, jakim jest to dzieło. Trzeba jednak mieć na względzie, że utwór może powstać, nie tylko na mocy umowy o dzieło, ale również na mocy innych umów, jak umowa o pracę, umowa o świadczenie usług; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; Nadto utwór powstać może także niezależnie od obrotu umownego, a więc niejako wyłącznie na potrzeby ekspresji artysty w ramach twórczej działalności artystycznej. Taki utwór już istniejący, także może stać się następnie przedmiotem obrotu umownego w ramach różnego typu umów.

<sup>26</sup> Internet jako sieć połączonych komputerów składa się z tzw. zespołów, szkieletowych – krajowych, miejskich, lokalnych, składających się z tzw. Hostów będących nadrzędnymi komputerami, które są ze sobą połączone i powiązane protokołem komunikacyjnym TCP/IP (*Transmission Control Protocol/Internet Protocol*), jako zasadami porozumiewania się komputerów w Internecie, tworząc ogólnosiwiatowy zbiór sieci komputerowych, a więc globalną sieć. Określany bywa także mianem sieci lub cyberprzestrzeni. Pojęcia te w literaturze są utożsamiane. Początki Internetu mają swoje źródło w amerykańskich projektach naukowych. Projekty te, mające na celu zwiększenie potęgi Stanów Zjednoczonych, prowadzone były po II wojnie światowej przez Agencję Zaawansowanych Projektów Badawczych (ang. *Advanced Research Projects Agency* – ARPA). Początkowo Internet stanowił technologię wojskową, tworzoną we współpracy z amerykańskimi uniwersytetami, umożliwiającą połączenie i komunikację między określonymi jednostkami naukowymi przy ograniczonym ryzyku przechwycenia informacji.

ogólnodostępnym dobrem. W tym czasie po raz pierwszy zawiązał także w Polsce<sup>27</sup>.

## OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA STRON INTERNETOWYCH

Pojęcie strony internetowej może znaleźć zastosowanie do całego wachlarza rozwiązań łącznie określanych na potrzeby niniejszych rozważań stroną internetową. Od najprostszej strony internetowej poczynając (pełniącej rolę prezentacyjną, reklamową, informacyjną)<sup>28</sup>, poprzez portale (serwisy informacyjne charakteryzujące się większą ilością podstron

---

Następnie w latach 80. nastąpiło uniezależnienie uniwersyteckiej sieci Internet od wojskowej. W latach 80. nastąpił znaczący rozwój nowych rozwiązań, takich jak system DNS (ang. *Domain Name System*) czy system dokumentów hipertekstowych *World Wide Web*, tzw. www, co umożliwiło stworzenie w latach dziewięćdziesiątych pierwszej strony internetowej, a następnie przeglądarek, jako zaawansowanych programów komputerowych, pozwalających na ich pobieranie i wyświetlanie; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 11-12; T. Grzegorzczak (red.), K. Szlubowski, *Środowiska oddziaływania Internetu, Internet jako nowa płaszczyzna konkurencyjności przedsiębiorstw*, s. 5-6, s. 8; W. J. Katner (red.), E. Bagińska, M. Bączyk, s. Byczko, J. Gołaczyński, A. Jakubiec, A. Kappes, P. Katner, W. Kocot, W. Matysiak, T. Mróz, M. Nesterowicz, A. Olejniczak, A. Opalski, U. Promińska, W. Robaczyński, M. Romanowski, M. Serwach, M. Stec, A. Walaszek-Pyziół, *Prawo zobowiązań - umowy nienazwane*, System Prawa Prywatnego, tom 9, wyd. 3, 2018, dalej cyt. jako W. J. Katner i in., *Umowy nienazwane*, System Prawa..., s. 504-518; A. Krasuski i in., *Działania...*, s. 11-30; B. Leś, *abc Internetu...*, s. 11-13; K. Mania, *Domena internetowa...* i cytowana tam literatura: J. Abbate, *Inventing the Internet*, Cambridge, Mass, 2000, s. 44-54; P. H. Salus, *Casting the net: from ARPANET to INTERNET and beyond*, 1995, s. 1-5; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; J. Ozegalska, *Adresy internetowe...*, s. 17-25; A. Piechocki, I. Matusiak (red.) i in., *Domeny internetowe. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, 2020, s. 56, dalej cyt. jako I. Matusiak (red.) i in., *Domeny internetowe...*; D. Szostek, *Czynność prawna a środki komunikacji elektronicznej*, Kraków 2004, s. 15, dalej cyt. jako D. Szostek, *Czynność...*, s. 35; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...* i cytowana tam literatura J. Janowski, *Kontrakty elektroniczne w obrocie prawnym*, Warszawa 2010, s. 6.

<sup>27</sup> W połowie lat dziewięćdziesiątych pojawiły się pierwsze wyszukiwarki stron internetowych. Pierwszy portal w Polsce, udostępniony w połowie lat dziewięćdziesiątych nosił nazwę Wirtualna Polska; K. Mania, *Domena internetowa...*

<sup>28</sup> Strony internetowe mogą pełnić różne role, w szczególności pełnią funkcje prezentacyjne, reklamowe, informacyjne. Usługodawcy wykorzystują strony internetowe do realizacji ciężących na podmiotach gospodarczych różnego typu obowiązków informacyjnych wynikających z prawa krajowego lub wspólnotowego. Umożliwiają one zaprezentowanie odbiorcom różnego typu informacji. Danych kontaktowych (nazwy usługodawcy, adresu geograficznego siedziby, adresu poczty elektronicznej, innych szczegółowych danych umożliwiających kontakt i porozumiewanie się, numeru KRS, numeru NIP), wizerunku przedsiębiorstwa i jego organizacji, oferowanych towarów i usług, z których część stanowi informacje handlowe, ale nadto w niektórych przypadkach umożliwiają składanie zamówień, zawieranie umów, sprawdzanie etapu ich realizacji, prowadzenie negocjacji (tzw. virtual dealroom), aukcji np. platforma aukcyjna eBay, Allegro. Na stronach internetowych zamieszczane są nadto informacje o etapach technicznych dotyczących procedury zawarcia umowy z podmiotem, do którego należy strona internetowa, sposobu odtwarzania treści umów i wzorców umownych, jak owu, zawieranych z usługodawcą, proponowane języki. Zawartość strony internetowej obejmuje informacje zarówno tekstowe, jak i nietekstowe, często także różnego typu pliki do pobrania, umożliwia interakcję oraz przeprowadzanie identyfikacji i płatności. W ramach niektórych stron internetowych można

tematycznie połączonych), umożliwiające interaktywność<sup>29</sup>, aż po multimedialne strony internetowe, w ramach których poza tekstem, grafikami, wykresami, mapami, opracowywane lub wykorzystywane mogą być także multimedia, co pociąga za sobą potrzebę uznania następnie strony internetowej (lub serwisu internetowego) za utwór multimedialny<sup>30</sup>.

---

dotąd: dodawać programy pocztowe, artykuły umożliwiające użytkownikowi dodawanie komentarzy pochodzących od użytkowników; Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych...; Dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8. czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) z dnia 8. czerwca 2000 r., Dz.Urz.UE.L Nr 178, s. 1, dalej cyt. jako Dyrektywa 2000/31/WE PE i Rady ws. społ.inf. (o handlu elektronicznym)...; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 12, s. 261; W. J. Katner i in., *Umowy nienazwane*, System Prawa..., s. 504-518; D. Lubasz, *Handel elektroniczny. Bariery prawne*, LexisNexis, 2013 dalej cyt. jako D. Lubasz, *Handel elektroniczny...*; J. Ożęgalska, *Adresy internetowe...*, s. 18; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 126; K. Szlubowski (red.), T. Grzegorzczak (red.), *Internet jako nowa płaszczyzna konkurencyjności przedsiębiorstw*, s. 5-6; Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2021 r., Analizy statystyczne, Główny Urząd Statystyczny...<sup>29</sup> Innego rodzaju stronami internetowymi są portale, jako rozbudowane serwisy informacyjne poświęcone wybranej tematyce, które mogą zawierać treści otrzymywane od wielu współautorów, jak też strony, automatycznie publikujące treści pochodzące z innych źródeł, np. reklamy. Portal internetowy także jest stroną internetową, niemniej jednak nieco bardziej rozbudowaną stroną internetową w porównaniu do zwykłej strony internetowej o charakterze informacyjnym, reklamowym lub hobbyistycznym. Jak podaje się w literaturze, stanowi on, stworzony wedle określonej struktury i jednorodnego standardu przetwarzania, zbiór stron internetowych lub serwisów powiązanych tematycznie, umożliwiający interaktywność. Poza funkcją informacyjną bowiem, portal umożliwi użytkownikom korzystanie z interaktywnych usług, jak – tytułem przykładu – wyszukiwarka stron internetowych, pobieranie plików, założenie konta, wnoszenie opłat. Portale jako rozbudowane strony internetowe znajdują szerokie zastosowanie między innymi w obszarze usług bankowych, edukacyjnych, pocztowych, prasowych, jak i innych dziedzin gospodarki i życia. Pierwszy portal w Polsce, udostępniony w połowie lat dziewięćdziesiątych nosił nazwę Wirtualna Polska. Tego rodzaju strony internetowe i informacje na nich zamieszczane pochodzące od podmiotów trzecich są wyłączone z zakresu stosowania dyrektywy, jeśli nie są finansowane lub opracowywane przez podmioty publiczne i nie są pod ich kontrolą; Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych...; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 48; B. Leś, *abc Internetu...*, s. 36-50; K. Mania, *Domena internetowa...*; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; Orzeczenie SA w Warszawie z 11.05.2007 r., I ACa 1145/06, Lex, nr 558375; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 125-130; D. Szostek, *Czynność...*, s. 35; E. Traple, *Umowy...*; Niektórzy wskazują, że strona internetowa pełni rolę nośnika "globalnego, interaktywnego, dynamicznego, wieloplatformowego, graficznego, hipertekstowego systemu informacyjnego działającego na bazie internetu", strona internetowa „jest to system dostępnych serwerów internetu, który udostępnia „dokumenty” hipermedialne (zawierające często dźwięk, grafikę, tekst, animację) oraz tzw. hiperłącza do innych „dokumentów” (stron www). Dla oznaczenia tego systemu używa się zamiennie określeń www, Web lub W3”; D. Szostek, *Czynność...*, s. 35.

<sup>30</sup> Uznanie strony internetowej za utwór multimedialny jest zasadne tylko wówczas, gdy w ramach elementów wykorzystywanych na stronie internetowej znajdują się poza tekstem, grafikami, wykresami, mapami, także multimedia, animacje, pliki oraz narzędzia do interaktywnego przesyłania danych. Technologia multimedialna pozwala łączyć w utworze rozmaite środki wyrazu, jako multimedia, jak teksty, dźwięk (pojedynczy, melodie, głos, kompozycje dźwiękowe), grafiki, animacje i inne ruchome elementy plastyczne lub kompozycje audiowizualne (video), jako utwory multimedialne, a także hiperłącza lub inne rozszerzenia multimedialne,

Wykazuje on podobieństwo do utworu audiowizualnego<sup>31</sup>. W tworzenie i funkcjonowanie utworów multimedialnych, szerzej niż w przypadku statycznych stron internetowych zaangażowana jest warstwa technologiczna<sup>32</sup>, za pomocą której poszczególne elementy są zakodowane i która pozwala nimi operować<sup>33</sup>. Dominujący jest pogląd, że utwor multimedialny nie stanowi programu komputerowego<sup>34</sup>. Inni autorzy podają, że utwory multimedialne posiadają swoją specyfikę i przyrównuje się je także do zbioru utworów, utworów zbiorowych<sup>35</sup> lub baz danych<sup>36</sup>, choć najbardziej trafne wydaje się

---

prezentowane również w sposób interaktywny lub połączenie tych form przekazu. Utwór multimedialny zawiera poza treściami w formacie tekstu, dźwięku i obrazu, także inne ruchome elementy pozwalające wpływać na kolejność, w jakiej informacje są przedstawiane użytkownikowi. Dla terminu multimedia w literaturze prezentowanych jest wiele znaczeń; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 48, s. 114, s. 164; R. Gólat, *Dobra niematerialne...*, s. 153; K. Grzybczyk, W. Popiołek i in., *Prawo autorskie...*, art.41; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 125; G. Szpor, K. Czapllicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 52-53 i s. 60-65 i cytowana tam literatura: I. Matusiak, *Gra komputerowa...*; A. Wierzchowska, *Multimedia - podstawy teoretyczne i zastosowanie praktyczne*, Warszawa 2008, s. 4; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; E. Traple, *Umowy...*; Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych..., art.4.<sup>31</sup> Taką systematykę uznaje także prawo amerykańskie i australijskie; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114 i cytowana tam literatura: Greenbook Intellectual Property and the National Information Infrastructure, USA, 1994 r.; Highways to Changes, Australia, 1994 r.; K. Grzybczyk, W. Popiołek i in., *Prawo autorskie...*, art.41.

<sup>32</sup> W. Popiołek i in., *Prawo autorskie...*, art.41.

<sup>33</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 178; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; wyrok TSUE z 22.12.2010 r., C-393/09; wyrok TSUE z 23.01.2014 r., C-355/12, w spr. Nintendo Co. Ltd i in. v. PC Box Srl I 9Net Srl, ECLI:EU:C:2014:25.

<sup>34</sup> Wobec prezentowanych w literaturze kontrowersji wokół tematu istotności programu komputerowego w ramach innego dzieła multimedialnego, jak gra komputerowa i możliwości uznania takiego dzieła za program komputerowy, jawi się pytanie, czy te same kontrowersje odnieść można do utworu, jakim jest dedykowana strona internetowa, której program komputerowy także stanowi niezbędny element. Dedykowana strona internetowa o charakterze statycznym, nie będzie programem. Mogłoby to mieć miejsce jedynie w przypadku rozbudowanych systemów lub dzieł multimedialnych i to tylko przy przyjęciu mniejszościowego poglądu; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 178; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: M. Leistner i in., *Creating Cyberspace*, s. 149-151; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 74 i cytowana tam literatura: Copyright Amendment Digital Agenda Act, 2000 zm. z 2001 r.; M. Drozdowicz, *Dzieło multimedialne jako nowa kategoria polskiego prawa autorskiego na tle koncepcji budowy utworu*, ZNUJ, 2001, Nr 78, s. 103-105, dalej cyt. jako M. Drozdowicz, *Dzieło multimedialne...*; D. Flisak, *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Warszawa, 2008; Orzeczenie SA w Paryżu z 20 września 2007 r. w spr. Sesam vs. Cryo; Orzeczenie w spr. Australia Video Retailers Association Ltd. vs. Warner Home Video Pty Ltd.; P. Ślęzak, *Dzieło multimedialne w świetle polskiego prawa autorskiego*, ZNUJ, 2003, Nr 83, s. 17; E. Traple, *Ochrona gry komputerowej*, Warszawa, 2015.

<sup>35</sup> W taki sposób prawo kanadyjskie; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114 i cytowana tam literatura: raport Copyright and the Information Highway, Kanada, 1995 r.; Zagadnienie utworów multimedialnych, audiowizualnych, zbioru utworów i utworów zbiorowych nie jest jednak przedmiotem głębszej analizy w ramach niniejszego rozdziału.

<sup>36</sup> Pogląd taki przedstawia system prawny francuski; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114 i cytowana tam literatura.

stanowisko, że wymagają one w każdym przypadku dokonywania ustaleń co do wykazywania analogii do którejś z kategorii utworów<sup>37</sup>.

Strony internetowe mogą również stanowić element rozbudowanego systemu komputerowego<sup>38</sup> stosowanego w handlu elektronicznym<sup>39</sup> lub systemu o bardziej skomplikowanej strukturze<sup>40</sup>, wówczas akcent w umowie położony jest na stworzenie systemu<sup>41</sup> wraz ze stroną internetową<sup>42</sup>, jako systemu informatycznego.

<sup>37</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114.

<sup>38</sup> Gdy stworzony ma być cały System, wówczas do słowniczka umowy wprowadza się pojęcie Systemu. System jest wówczas definiowany jako stworzony w ramach realizacji Umowy system informatyczny składający się z rozwiązania informatycznego służącego do celów określonych w umowie wraz ze stroną internetową, w postaci działających jako całość aplikacji (oprogramowania), spełniających wymagania funkcjonalne i pozafunkcjonalne opisane w załączniku do Umowy, jako opis przedmiotu umowy, pozwalających na realizację elementów szczegółowo wyspecyfikowanych w załączniku, zainstalowanych na infrastrukturze technicznej wraz z infrastrukturą techniczną umożliwiającą ich działanie; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 151-152; J. Byrski, Konarski, P. Wasilewski, D. Karwala, *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki projektów informatycznych 7 Osi Priorytetowej PO IG*, dalej cyt. jako Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 6 i s. 10; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 126; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy za wady programu (oprogramowania) komputerowego*, „Monitor Prawniczy” 2002, dalej cyt. jako A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; E. Traple, *Umowy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*; System jest zwykle dziełem w rozumieniu kodeksowym; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 151-152; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 10.

<sup>39</sup> np. tzw. systemy e-commerce, wykorzystujące rozwiązania sztucznej inteligencji przetwarzające informacje, aby usprawnić zawieranie umów z klientami lub działalność; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 50; konwencja UNCITRAL o komunikacji elektronicznej, The United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts - Electronic Communications Convention, Zgromadzenie Ogólne, rez. 60/21 z 23 listopada 2005 r.; S. Hadrowicz, *Smart kontrakt jako umowa*, Monitor Prawa Handlowego, 2020, Nr 4; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 130; D. Lubasz, *Handel elektroniczny...*; D. Szostek, *Czynność...*, s. 45.

<sup>40</sup> Systemy te pomagają w realizacji celów przedsiębiorstw z różnych branż gospodarki. W praktyce obrotu programami komputerowymi określa się je mianem programów dedykowanych; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 41; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 130; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; E. Traple, *Umowy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

<sup>41</sup> Systemu komputerowego jako zespołu programów ściśle ze sobą współpracujących, przynoszących określony praktyczny rezultat, jako zintegrowaną całość funkcjonalną, służącą określonemu celowi wraz ze stroną internetową umożliwiającą użytkownikowi internetu jego widoczność i korzystanie; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego*, Warszawa 1993, s. 173, dalej cyt. jako J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 173; P. Kiliszowska, *Umowa o stworzenie i wdrożenie...*; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 41; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; E. Traple, *Umowy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

<sup>42</sup> Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74.

## WARSTWOWOŚĆ STRONY INTERNETOWEJ

W doktrynie prawniczej rozróżnia się dwie warstwy strony internetowej, a mianowicie warstwę graficzną strony internetowej<sup>43</sup> i warstwę programistyczną<sup>44</sup>. Warstwa prezentacyjna strony internetowej może być oceniana

<sup>43</sup> W ramach strony internetowej wykorzystywany jest rozbudowany interfejs graficzny, który stanowią wszystkie pojawiające się na monitorze komputera użytkownika elementy, umożliwiające nawiązanie użytkownikowi kontaktu wizualnego i korzystanie z jej właściwości. Warstwa graficzna wykonana jest w oparciu o wcześniej stworzony projekt graficzny i tak jak on, wymaga do jej stworzenia materiałów, jak elementy graficzne strony internetowej, wpływające na kolorystykę, stylizację, artyzm i multimedialność, tworzących szatę graficzną strony tzw. layout. W ustawie o dostępności cyfrowej stron internetowych ustawodawca posługuje się pojęciem elementów strony internetowej. W ramach których wymienia takie elementy jak tekst, grafikę, wykresy, mapy, multimedia, animacje, pliki i narzędzia do interaktywnego przesyłania danych. Jak wskazują niektórzy komentatorzy cytowanej ustawy, występujące w niej wyliczenie elementów strony internetowej jest taksatywne, choć nie wszystkie strony internetowej muszą zawierać wszystkie wymienione elementy. Część stanowi elementy szaty graficznej. Do tego celu wykorzystywane są różnego typu utwory, w rozumieniu ustawy prawnautorskiej, takie jak w szczególności utwory plastyczne (grafiki – pliki graficzne), utwory fotograficzne (zdjęcia), utwory literackie, publicystyczne, naukowe (artykuły, dokumenty tekstowe), utwory multimedialne (wykorzystujące utwory muzyczne, słowno-muzyczne, audiowizualne, hiperłącza lub inne rozszerzenia multimedialne) i inne materiały, stanowiące różne rodzaje utworów wykorzystanych w projekcie strony internetowej, które klasyfikowane mogą być jako utwory wyrażone słowem, symbolami matematycznymi, znakami graficznymi i inne. Pod pojęciem hiperłącza (hiperlinki) rozumie się odesłania hipertekstowe, kliknięcie w które umożliwi automatyczne przejście do innego miejsca na danej stronie internetowej (tzw. deep linking) lub na inną stronę internetową w internecie (tzw. surface linking); Jak podaje się w literaturze, interfejs graficzny nie stanowi formy wyrażenia programu komputerowego i nie korzysta z takiej ochrony prawnautorskiej jak program; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114-120, s. 165, s. 178; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2016, art.74, dalej cyt. jako J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, monografia...; W. Czachórski i in., *Zobowiązania...*, s. 416; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; I. Fischer i in., *Vademecum...*; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 40; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; B. Leś, *abc Internetu...*, s. 36-50; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 75; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; J. Ożegalska, *Adresy internetowe...*, s. 262; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 125; Z. Radwański, *Prawo cywilne...*, s. 125-127; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 52-53 i s. 60-65; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1, art.74 i cytowana tam literatura: I. Matusiak, *Gra komputerowa jako przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa, 2012, dalej cyt. jako I. Matusiak, *Gra komputerowa...*; Orzeczenie SA w Warszawie z 11.05.2007 r., I ACa 1145/06, Lex, nr 558375; E. Traple, *Umowy...*; Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych..., art.4; Ustawa o prawie autorskim..., art.1; wyrok SO w Warszawie – IV Wydział Cywilny z 19.12.2019 r., IV C 402/18; Załącznik do ogłoszenia o udzielanym zamówieniu...; E. Traple, *Umowy...*; Załącznik do ogłoszenia o udzielanym zamówieniu...

<sup>44</sup> Prawem autorskim jako program komputerowy objęty jest sposób wyrażania, którym jest kod jako jego element literalny. Istnieją też inne elementy objęte regulacjami prawa autorskiego; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 178; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 125; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 152-153; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; Załącznik do ogłoszenia o udzielanym zamówieniu nr ZZ/491, dalej cyt. jako Załącznik do ogłoszenia o udzielanym zamówieniu...

jako odrębny utwór<sup>45</sup> graficzny<sup>46</sup>, plastyczny<sup>47</sup>, wizualny<sup>48</sup>, audiowizualny<sup>49</sup>. Niektórzy uznają go za utwór multimedialny<sup>50</sup>, inni poddają pod rozwagę uznanie go za utwór piśmienniczy wzbogacony o elementy graficzne<sup>51</sup>, objęty regulacjami ogólnymi ustawy prawnoautorskiej<sup>52</sup>. Pod pojęciem strony internetowej rozumieć należy, obok warstwy graficznej tejże strony, również oprogramowanie komputerowe, w postaci aplikacji komputerowych, internetowych, stanowiące zbiór programów komputerowych<sup>53</sup>, umożliwiających tworzenie stron internetowych oraz operowanie zamieszczonymi w nich

<sup>45</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 38; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114-120; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie...*, s. 298; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: A. Nowicka, *Prawnoautorska...*, s. 127; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; wyrok TSUE z 22.12.2010 r., C-393/09.

<sup>46</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 40.

<sup>47</sup> P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74.

<sup>48</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 40.

<sup>49</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 40; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie...*, s. 298; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: A. Nowicka, *Prawnoautorska i patentowa ochrona programów komputerowych*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa, 1995, s. 121, dalej cyt. jako A. Nowicka, *Prawnoautorska...*, s. 127; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...* i cytowana tam literatura: U. Loewenheim, *Urheberrecht*, A. Schriker (red.), *Urheberrecht. Kommentar*, C.H. Beck, Monachium, 1999, s. 1075, dalej cyt. jako U. Loewenheim, *Urheberrecht...*, s. 1075; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; wyrok TSUE z 22.12.2010 r., C-393/09.

<sup>50</sup> Uznanie strony internetowej za utwór multimedialny jest zasadne tylko wówczas, gdy w ramach elementów wykorzystywanych na stronie internetowej znajdują się poza tekstem, grafikami, wykresami, mapami, także multimedia, animacje, pliki oraz narzędzia do interaktywnego przesyłania danych. Multimedia to dźwięk, wideo, prezentowane również w sposób interaktywny, lub połączenie tych form przekazu; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 114; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 40; Dyrektywa 2016/2102 w spr. dostępności stron internetowych...; G. Szpor, K. Czaplicki (red.), *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, s. 52-53 i s. 60-65; *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych...*, art.4.

<sup>51</sup> W niemieckim systemie prawnym prezentowany jest pogląd, że stanowią utwór naukowy lub prezentacje techniczne. Tak też w USA; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; lub też literacki; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 40.

<sup>52</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120, s. 180; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74.

<sup>53</sup> Programy te chociaż powinny posiadać cechę wzajemnej kompatybilności, interoperacyjności, to znaczy ściśle ze sobą współpracować, umożliwiając prawidłowe działanie strony internetowej, mogą być różnego pochodzenia i decydować o różnych aspektach działania strony internetowej, e.g. tzw. standardowe oprogramowanie aplikacyjne i systemowe, ewentualnie nadto tzw. oprogramowanie dedykowane. *De lege lata* pojęcie programu komputerowego nie posiada swojej definicji legalnej w polskim ustawodawstwie. Dla jego objaśnienia zasadne jest więc sięgnięcie do poglądów doktryny i judykatury oraz definicji obowiązujących w ramach innych ustawodawstw. W większości z definicji ustawowych, program komputerowy występuje jako zespół instrukcji napisanych językiem programowania, powodujących, że komputer realizuje konkretne zadanie; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 42;



materiałami, *Content Management System* oparty na tymże oprogramowaniu, jak i programów pełniących inne funkcje, stanowiących, odrębne utwory<sup>54</sup>.

## STRONA INTERNETOWA DEDYKOWANA

Strona internetowa dedykowana to strona wcześniej nieistniejąca, wymagająca zaprojektowania i stworzenia dla konkretnego podmiotu w odniesieniu do obu warstw, a więc graficznej i programistycznej<sup>55</sup> lub jednej, w szczególności warstwy graficznej strony internetowej<sup>56</sup> lub niektórych elementów tej strony<sup>57</sup>, warstwa programistyczna zawiera wówczas niededykowane, częściowo

---

J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*; Proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs on 5. stycznia 1989, COM (88) 816 final – SYN 183, Dz.Urz. WE Nr 91, s. 8; Copyright Act Sec.101, 17 U.S.C. Sec.101, 1976; Copyright Amendment Digital Agenda Act, 2000 zm. z 2001 r.; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: E. Derclaye, Software copyright protection: Can Europe learn from American Case Law?, From the Selected Works of the Estelle Derclaye, European Intellectual Property Review, Sweet & Maxwell, 2000, [http://works.bepress.com/estelle\\_derclaye/6/...](http://works.bepress.com/estelle_derclaye/6/), s. 12, dalej cyt. jako E. Derclaye, Software copyright...; P. Kiliszowska, *Umowa o stworzenie i wdrożenie...*; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 42; K. Mania, *Domena internetowa...*; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 5-6; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; Regulamin Usługi Hostingowej...; K. Siewicz, *The legal protection and use of open source computer programs*, 2004, s. 5, dalej cyt. jako K. Siewicz, *The legal...*, s. 5; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: A. Nowicka, *Prawnoautorska...*, s. 25; WIPO Model Provisions on the Protection of Computer Software, 1978, s. 17, aneks, [https://www.wipo.int/mdocsarchives/AGCP\\_NGO\\_IV\\_77/AGCP\\_NGO\\_IV\\_8\\_E.pdf](https://www.wipo.int/mdocsarchives/AGCP_NGO_IV_77/AGCP_NGO_IV_8_E.pdf)

<sup>54</sup> Programy komputerowe posiadają własne regulacje prawnoautorskie; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 165; E. Ferenc-Szydełko i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 40; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; M. Okła-Anuszewska, *Umowy...*; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; Załącznik do ogłoszenia o udzielanym zamówieniu...; Copyright Amendment Digital Agenda Act, 2000 zm. z 2001 r.; Orzeczenie w spr. Australia Video Retailers Association Ltd. vs. Warner Home Video Pty Ltd.; R. Reynolds, N. P. Stoianoff, A. Roy, *Intellectual property. Texts and Essential Cases*, Sydney, 2008, s. 48, dalej cyt. jako R. Reynolds i in., *Intellectual property...*

<sup>55</sup> Przypadek, w ramach którego obie warstwy stanowią warstwy dedykowane i tworzone są na indywidualne zamówienie, odnosi się do sytuacji, gdy strony uzgodnią w umowie stworzenie i wdrożenie dedykowanego systemu komputerowego, którego dedykowana strona internetowa stanowić będzie niezbędny element; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 24, s. 210; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 40; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 72; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; E. Traple, *Umowy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

<sup>56</sup> M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 72; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74.

<sup>57</sup> Jest to wówczas tzw. strona internetowa częściowo dedykowana, kastomizowana, personalizowana. W tym przypadku przejawia ona większy poziom indywidualizacji niż tzw. strona internetowa standardowa, natomiast mniejszy niż tzw. strona internetowa dedykowana, projektowana na indywidualne zamówienie co do obu warstw lub całej warstwy graficznej.

przystosowywane<sup>58</sup> lub gotowe, standardowe oprogramowanie<sup>59</sup>, choć istnieje więcej możliwości. Dla tego typu strony internetowej dedykowanej charakterystyczna jest umowa o projekt, stworzenie i wdrożenie z nabyciem praw autorskich, ew. uzyskaniem licencji wyłącznej, ze względu na to, że jest to strona internetowa wcześniej nieistniejąca, nowa, w szczególności w zakresie jej warstwy graficznej, wymagająca zaprojektowania<sup>60</sup>, która posiada szczegól-

---

Przypadek ten dotyczy takich stron internetowych, które wprawdzie co do ich zasadniczej struktury nie są tworzone od początku, jednakże pewne ich elementy, w szczególności odnoszące się do warstwy graficznej, lecz także programistycznej dostarczane przez wykonawcę są przez wykonawcę dopasowywane i podlegają adaptacji do indywidualnych potrzeb zamawiającego, a więc w tym zakresie również występuje etap tworzenia, komponowania, przystosowywania, określany mianem kastomizacji (personalizacji), po którym następuje faza wdrażania. Przykładem takich stron internetowych są występujące w praktyce obrotu strony zaopatrzone w elementy warstwy graficznej, takie jak rodzaj, kształt, rozmieszczenie ikon, przycisków, okienek, czcionki, menu, kolor tła oraz udostępniane zwykle przez zamawiającego logotyp, tekst i inne elementy jej zawartości graficznej oraz aplikacje umożliwiające ich obsługę, w szczególności administrowanie zawartością takich stron, posiadające indywidualnie dopasowywane do potrzeb konkretnego nabywcy opcje i moduły, których ostateczny kształt i treść powstaje na skutek czynności tworzenia kompozycji, poprzez dopasowywanie ich istniejących lub nowych elementów do potrzeb zamawiającego; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 210; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 72; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

<sup>58</sup> Wobec takich stron internetowych w zakresie warstwy programistycznej praktyka umowna, dotycząca umów odnoszących się do programów komputerowych, których istotne cechy są tożsame, a zmianie podlegają elementy indywidualizujące program, dopasowujące go do potrzeb indywidualnego podmiotu, przewiduje w zakresie prawnoautorskich dyspozycji umowę licencji; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 210; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 72; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

<sup>59</sup> Pod pojęciem programu standardowego, rozumie się program komputerowy, który jest gotowym programem komercyjnym, rozpowszechnianym masowo odpłatnie lub nieodpłatnie. Za jedną z podkategorii takich programów można uznać programy typu *open source*, których kod źródłowy jest powszechnie dostępny i które bywają udostępniane także nieodpłatnie. Programy takie utrwalane są często na nośnikach CD lub rozpowszechniane on-line, a sprzedaż nośnika lub jego udostępnienie pociąga za sobą konieczność udzielenia licencji. Program standardowy może odgrywać rolę programu pomocniczego, narzędziowego, często wyprodukowanego wcześniej, istniejącego. Do programów standardowych zaliczyć można także programy stanowiące środowisko, w którym tworzone są inne dedykowane programy i tzw. aplikacyjne, tj. narzędziowe, które służą realizacji umowy o projekt, stworzenie i wdrożenie strony internetowej, do których majątkowe prawa autorskie często przysługują osobom trzecim. Praktyka umowna przewiduje w zakresie prawnoautorskich rozporządzeń umowę licencji; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; M. Maruta i in., *Umowa wdrożeniowa...*, s. 65; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; E. Traple, *Umowy...*, s. 277; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

<sup>60</sup> Konarski i in., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT...*, s. 40; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; A. Wachowska i in., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania...*

ne, odróżniające ją cechy indywidualizujące i nosi cechy utworu<sup>61</sup> Podobnie rzecz przedstawia się w przypadku utworów architektonicznych składających się z części opisowej i rysunkowej, graficznej, które wykorzystane mogą być wyłącznie do jednej budowy (art.61 ustawy prawnoautorskiej)<sup>62</sup>.

Dla powstania dedykowanej strony internetowej niezbędne jest, aby poziom twórczości interfejsu przybrał postać jak najbardziej zindywidualizowaną.

Indywidualność stanowi immanentną cechę każdego utworu, która to cecha podlega lub nie ustaleniu przy dokonywaniu uznania danego dzieła za utwór w rozumieniu prawa autorskiego. W zakresie uznania strony internetowej za utwór formułowane są różne poglądy, mianowicie restrykcyjny i liberalny.

Pogląd restrykcyjny przemawia za potrzebą ustalenia, czy dzieło spełnia cechy utworu, a więc czy przejawia cechę indywidualności i oryginalności<sup>63</sup>. Prezentowane są stanowiska, wedle których to, czy projekt strony internetowej, architektoniczny, stanowi utwór jako przejaw twórczej działalności w rozumieniu prawa autorskiego, należy rozstrzygać dla każdego projektu odrębnie w aspekcie regulacji prawnoautorskich. Wedle tego poglądu, niezbędne są swoboda działania twórcy, szczególnie ukształtowane elementy graficzne i nietypowa typografia - układ graficzny, w których zauważalne są przejawy twórczości i oryginalności, które odróżniają projekt od innych i stanowią

---

<sup>61</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 24; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; Ustawa o prawie autorskim..., art.61.

<sup>62</sup> Ustawa o prawie autorskim..., art.61.

<sup>63</sup> Pogląd restrykcyjny, ukształtowany w kontynentalnym systemie prawnym, dotyczący cechy oryginalności, zwanej też „indywidualnością”, „twórczością”, „osobistym piętnem”, bywa w systemach prawnych innych państw w sposób rozmaity prezentowany. Użyteczne może być kryterium tzw. statystycznej jednorazowości, które oznacza, że dzieło posiada przymiot utworu, jeśli identyczne dzieło jeszcze nie powstało oraz prawdopodobnie inna osoba w przyszłości takiego samego dzieła nie stworzy. Nie dotyczy to utworów stworzonych w ramach swobody twórczej autora. W doktrynie i judykaturze podaje się, że stawiany jest wymóg „indywidualnej pracy twórczej”, „osobistego piętna”, „indywidualnego charakteru” Francja, „oryginalnej twórczości” Szwajcaria; „swobody w kształtowaniu” Austria, we Włoszech w odniesieniu do programu komputerowego w ramach tego poglądu podaje się, że „autor programu dostarcza twórcze dzieło wówczas, gdy (...) wypracowuje indywidualne rozwiązania”; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 24 i cytowana tam literatura: Orzeczenie sądu francuskiego Cour de Cassation z 7.03.1986 r.; orz. w spr. Balbolat vs. Pachot, IIC, 1987, s. 288-289; orz. w spr. Jonquieres, s. 458; Dreier, s. 480-481; wyrok sądu włoskiego Corte di Cassazione z 6.12.1987 r., GRUR, 1988, Nr 3, s. 262; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 30; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; K. Siewicz, *The legal...*, s. 8-10; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; wyrok SN z 27.02.2009 r., V CSK 337/08, Lex, nr 488738.

przejaw działalności twórczej o indywidualnym charakterze<sup>64</sup>. Zwolennicy tego poglądu, przemawiają za potrzebą wzięcia pod uwagę układu elementów składowych części graficznej w aspekcie oryginalności, której nie posiadają składniki zadaniowe. W ramach tego stanowiska formułowany jest także pogląd, dotyczący projektów architektonicznych, wedle którego nie stanowią przedmiotu prawa autorskiego projekty standardowe, w których przestrzeń ukształtowana jest typowo i których kształt wyznaczony jest jedynie przez elementy techniczno-konstrukcyjne<sup>65</sup>.

W kontekście graficznych interfejsów, posługując się różnymi metodami judykatura amerykańska i brytyjska dokonuje rozróżnienia na elementy chronione prawem autorskim, jeśli przejawiają cechy oryginalności i indywidualności oraz elementy ustandaryzowane, które można zaprezentować tylko w ten sam sposób lub są zdeterminowane funkcjonalnością i techniką. Teoria ta, jak i inne formułowane na kanwie, bardzo kazuistycznego, amerykańskiego i brytyjskiego orzecznictwa, stanowi, że nie wszystkie elementy są chronione prawami autorskimi, a uznanie poszczególnych elementów za utwory łączy się z potrzebą ustalenia<sup>66</sup>. Cechy indywidualności i oryginalności dopatrzeć można się przede wszystkim w takich elementach jak wygląd i układ ikon, przycisków, okien, możliwość i sposób ich aktywacji i korzystania z nich, rodzaj tła, sposób prezentacji i komunikacji z użytkownikiem<sup>67</sup>.

W ramach innego, liberalnego poglądu, większość stron internetowych może być uznana za bardziej lub mniej zindywidualizowane utwory, nawet gdy stanowią efekt możliwy do osiągnięcia także przez inne osoby, które

---

<sup>64</sup> Pogląd ten w przypadku programów komputerowych jest łagodzony w stronę poglądu liberalnego; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 24; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; R. Golat, *Dobra niematerialne...*, s. 30; T. Grzegorzcyk, *Prawnoautorska...*; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; wyrok SA w Poznaniu z 9.11.2006 r., I ACa 490/06.

<sup>65</sup> J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; T. Grzegorzcyk, *Prawnoautorska...*

<sup>66</sup> T. Grzegorzcyk, *Prawnoautorska...*; Orzeczenie w spr. Computer Associates vs. Altai, 982 F. 2d 693, 1992, C. Apps. 2d Circ; Orzeczenie w spr. Lotus Development Corp. v. Borland International Inc., F. Supp. D. Mass. 1992; Orzeczenie w spr. Bateman v. Mnemonics Inc. F.3d 1532 (11th Circ. 1996); Orzeczenie w spr. Control Data Sys. v. Infoware, 903, F. Supp. (D. Minn, 1995); Orzeczenie w sprawie Apple Computer Inc. vs. Microsoft Corp. 35 F.3d, 1435, 9th Cir. 1994; Orzeczenie w spr. Oracle America Inc. vs. Google, 2012 r.; Wyrok High Court of Justice, Chancery Division z 30.07.2004 r. Navitaire Inc. v. EasyJet Airline Co. and Bulletproof Tech. Inc.

<sup>67</sup> Są autorzy, którzy cech indywidualności interfejsu graficznego dopatrują się w łatwości obsługi i przejrzystości; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie...*, Warszawa 2010, s. 185; Podają oni także, że trudniej uznać, że cechą taką posiada ikona; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 121; T. Grzegorzcyk, *Prawnoautorska...*

podejmują się takiego samego zadania<sup>68</sup>. W ramach tego poglądu takie elementy jak, tytułem przykładu, przyciski, ikony, do których stworzenia niezbędne są odpowiednie umiejętności, stanowią dzieła artystyczne, podlegające prawnoprawnoautorskiej ochronie<sup>69</sup>.

Znaleźć można także poglądy, wedle których jedynie projekt warstwy graficznej podlega regulacjom prawnoprawnoautorskim, jako utwór, co miałyby nie dotyczyć opisu warstwy technologicznej<sup>70</sup>.

Poglądy przemawiające na rzecz czynienia ustaleń co do posiadania przez stronę internetową cech utworu prowadzą do uznania, że strony standardowe, szablonowe, przymiotu utworu nie miałyby posiadać. Takie rozumowanie jest nieprawidłowe. Każda bowiem strona internetowa w momencie jej projektowania i ustalenia przez twórcę, jeśli nie stanowiła naruszenia praw autorskich do istniejącej strony internetowej, stanowić będzie przejaw twórczej

---

<sup>68</sup> „Nie da się generalnie oznaczyć minimum indywidualności”, dotyczy to zarówno warstwy graficznej, jak i programistycznej. "Program komputerowy podlega ochronie, jeżeli jest oryginalny w takim rozumieniu, że jest własną intelektualną twórczością jego autora. Żadnych innych kryteriów nie stosuje się". W ramach tego poglądu znaczenie ma stwierdzenie, że utwór jest autorstwa autora, stanowi efekt własnej intelektualnej twórczości; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 24; Dyrektywa Rady 91/250/EWG z 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych (Dz.Urz. WE L Nr 122, s. 42 ze zm.), European Software Directive 91/250/EEC, OJ L122, 17/05/1991 P. 42, art.1 ust.2 zastąpiona Dyrektywą 2009/24/WE..., dalej cyt. jako Dyrektywa 91/250/EWG w spr. programów komputerowych, zastąpiona Dyrektywą 2009/24/WE...; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; J. Ożegalska, *Adresy internetowe...*, s. 336; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16; District Court, Northern District of California, 1989 r. w spr. Intell Corp; Podobnie amerykański, australijski i brytyjski system prawny.

<sup>69</sup> J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; T. Grzegorzczak, *Prawnoprawnoautorska...*; Wyrok High Court of Justice, Chancery Division z 30.07.2004 r. Navitaire Inc. v. EasyJet Airline Co. and Bulletproof Tech. Inc.

<sup>70</sup> M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; wyrok SA w Krakowie z 18.06.2003 r., I ACa 510/03, TPP 2004, nr 1-2, s. 143; Jest to jednak kwestia dalece dyskusyjna, bowiem program komputerowy jest objęty prawnoprawnoautorskimi regulacjami, gdy jest oryginalny w takim rozumieniu, że jest własną intelektualną twórczością jego autora. Twórczy charakter kodu na gruncie europejskich systemów prawnych jest zdeterminowany regulacjami dyrektywy unijnej. Za uznaniem programu komputerowego za utwór podlegający prawnoprawnoautorskiej ochronie, przemawia art.1 ust.3 Dyrektywy, który stanowi, że program komputerowy jest objęty prawnoprawnoautorskimi regulacjami, gdy jest oryginalny w takim rozumieniu, że jest własną intelektualną twórczością jego autora i przy dokonywaniu jego kwalifikacji jako utworu w aspekcie cechy oryginalności nie stosuje się żadnych innych kryteriów. Zespół pisanych symbolami instrukcji stanowi zatem twórczy element tekstowy programu komputerowego i jedynie ta warstwa podlega prawnoprawnoautorskiej ochronie jako program komputerowy, jak utwory literackie; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*; Dyrektywa 91/250/EWG w spr. programów komputerowych, zastąpiona Dyrektywą 2009/24/WE ..., art.1 ust.3; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: R. Markiewicz, *Dzieło literackie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Rozprawy habilitacyjne UJ, Kraków, 1984, Nr 81.

działalności i spełnia cechy utworu<sup>71</sup>. Natomiast okoliczność, że projekt przyjął postać szablonu, który jest zwielokrotniany, wykorzystywany i wdrażany na podstawie licencji niewyłącznej na rzecz wielu podmiotów, świadczy jedynie o popularności danego utworu i udzieleniu licencji niewyłącznej na korzystanie i rozpowszechnianie zwielokrotnionego utworu, wielu podmiotom<sup>72</sup>, co nie pozbawia go cech utworu.

Kryteria prezentowane wobec cechy indywidualności utworów mogą być jednak pomocne przy dokonywaniu ustaleń, czy umowa o stworzenie oryginalnego projektu zindywidualizowanej strony internetowej dla konkretnego podmiotu jest zrealizowana należycie, a więc, że strona powstała w ramach realizacji umowy jest zaprojektowana z uwzględnieniem potrzeb dotyczących zindywidualizowanego i oryginalnego wyglądu i innych cech i nie stanowi zwielokrotnionego, istniejącego utworu.

W nauce prawa uznawane są sposoby pozwalające ocenić poziom indywidualności tego typu utworów, jak realizowany dla konkretnego podmiotu indywidualny projekt strony internetowej<sup>73</sup>.

---

<sup>71</sup> Kwestia ustaleń pod tym względem opierałaby się więc na sferze dowodowej w aspekcie stworzenia utworu w ramach własnej inwencji i swobody twórczej lub uznania, że powstałe dzieło nie stanowi naruszenia praw autorskich; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 24; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; J. Barta, R. Markiewicz, *Internet a prawo...*, s. 120; J. Ożegalska, *Adresy internetowe...*, s. 336; K. Siewicz, *The legal...*, s. 10; G. Tylec, *Komentarz...*, s. 15-16.

<sup>72</sup> Jest to wówczas tzw. strona internetowa standardowa. W takim przypadku żadna z warstw nie jest tworzona na indywidualne zamówienie, obie warstwy stanowią warstwy niededykowane. Przykładem takich stron internetowych są występujące w praktyce obrotu gotowe szablony warstwy graficznej stron internetowych oraz standardowe aplikacje umożliwiające ich obsługę, w szczególności administrowanie zawartością takich stron. Do tworzenia tego typu stron mogą posłużyć także darmowe kreatory stron www dostępne w internecie, które wykorzystują gotowe szablony, uzupełniane przez użytkownika własną treścią. Zauważenia wymaga, że w ramach niniejszych rozważań, standardowość odnosi się do możliwości równoległego udzielania licencji niewyłącznej na korzystanie i rozpowszechnianie tego samego zwielokrotnionego utworu wielu podmiotom. W ramach tego poglądu, większość projektów można uznać za utwory bardziej lub mniej oryginalne i zindywidualizowane; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; A. Michalak, *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; M. Kuliński, *Bezpieczeństwo umów...*; Paduch, T. Grzegorzczak, *Strona www...*, s. 126; A. Stuglik, *Odpowiedzialność licencjodawcy...*; Zauważenia wymaga, że nie są to pojęcia i podziały klasyfikacyjne na zasadzie rozłączności, lecz typologiczne, wskazujące typowe, charakterystyczne cechy. W praktyce zatem podział ten uzależniony jest od poziomu indywidualizacji, które to nieostre pojęcie pozostawia otwartą kwestię jego zakresu; J. Barta i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.1; L. Morawski, *Wstęp do prawoznawstwa*, wyd. 3, Toruń 1998, s. 126-130; Z. Radwański, *Teoria umów...*, s. 210.

<sup>73</sup> Sposób zwany *total concept and feel* pozwala ocenić, czy w płaszczyźnie wizualnej i przyjętych rozwiązaniach, opracowania elementów widocznych na monitorze komputera, wyglądu menu, formatów wejścia i struktury ekranu, strona internetowa nie stanowi imitacji ogólnej koncepcji i wrażenia innej, istniejącej strony internetowej; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; P. Ślęzak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74; Orzeczenie w sprawie Broderbund Software Inc. vs. Unison Word Inc., 648 F. Supp. 1127, 231 U.S.P.Q. BNA 700, N.D. Cal. 1986;

## BIBLIOGRAFIA

1. Abbate J., *Inventing the Internet*, Cambridge, Mass, 2000.
2. Barta J., (red.), Błęszyński J., Czajkowska-Dąbrowska M., Giesen B., Grzeszak T., Grzybowski S., Kępiński M., Kleban B., Marcinkowska J., Markiewicz R., Matlak A., Niewęłowski A., Nowicka A., Poźniak-Niedzielska M., Preussner-Zamorska J., Traple E., Wojciechowska A., Wojnicka E., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. System Prawa Prywatnego*, tom 13, wyd. 3, 2013.
3. Barta J., Czajkowska-Dąbrowska M., Cwiąkański Z., Markiewicz R., Traple E., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 2003.
4. Barta J., Czajkowska-Dąbrowska M., Cwiąkański Z., Markiewicz R., Traple E., *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz*, wyd. 4, Kraków 2005 lub wyd. 5, Kraków 2011.
5. Barta J., Markiewicz R., *Główne problemy prawa komputerowego*, Warszawa 1993.
6. Barta J., Markiewicz R., *Internet a prawo*, Kraków 1998.
7. Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie*, Warszawa 2010.
8. Barta J., Markiewicz R., *Prawo autorskie*, Wydawnictwo Wolters Kluwer, 2016.

---

Metoda zwana *abstraction test* polega na wyodrębnieniu różnych kategorii elementów na kilku etapach analizy, części i poszczególnych elementów determinowanych zadaniowością, uznawanych w ramach tej metody za nieobjęte regulacjami prawnoautorskimi. Z kolei tych elementów, które nie są wyodrębnione na wcześniejszym etapie analizy i dokonaniu ich oceny pod kątem istniejących podobieństw, np. wyglądu ikon, okienek, menu i innych obiektów znajdujących się na stronie i sposobu korzystania z nich, które mogłyby stanowić naruszenie autorskich praw majątkowych. Jak podaje się w literaturze, sposoby te, poza USA i Wielką Brytanią, znajdują zastosowanie odpowiednie także we Francji i Polsce; J. Barta, R. Markiewicz, *Główne problemy prawa komputerowego...*, s. 32; T. Grzegorzczak, *Prawnoautorska...*; K. Siewicz, *The legal...*, s. 13; P. Słęczak i in., *Ustawa o prawie autorskim...*, art.74 i cytowana tam literatura: Orzeczenie w spr. John Richardson Computers Ltd. vs. Flanders, 1993, F.S.R. 497; W. Cornish i in., *Intellectual property...*, s. 769-770; Orzeczenie w spr. Computer Associates vs. Altai, 982 F. 2d 693, 1992, C. App. 2d Cir.; Orzeczenie w spr. Lotus Development Corp. v. Borland International Inc., F. Supp (D. mass. 1992); Orzeczenie w spr. Bateman v. Mnemonics Inc. F.3d 1532 (11th Cir. 1996); Orzeczenie w spr. Control Data Sys. v. Infoware, 903, F. Supp. (D. Minn. 1995); Orzeczenie w spr. Apple Computer Inc. vs. Microsoft Corp. 35 F.3d, 1435, 9th Cir. 1994; Orzeczenie w spr. Oracle America Inc. vs. Google, 2012 r.; Można wymienić także inne, które nie są przedmiotem szerszego zainteresowania, jak *idea-expression-dichotomy* i *plurality expression test*.

9. Byrski J., Konarski, Wasilewski P., Karwala D., *Analiza dobrych praktyk w zakresie realizacji umów IT, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki projektów informatycznych 7 Osi Priorytetowej PO IG.*
10. Commission Proposal for a Council Directive on the legal protection of computer programs on 05.01.1989, COM (88) 816 final – SYN 183, Dz.Urz. WE Nr 91.
11. Copyright Act Sec.101, 17 U.S.C. Sec.101, USA, 1976.
12. Copyright Amendment Digital Agenda Act, 2000 zm. z 2001 r.
13. Copyright Amendment Digital Agenda Act, Australia, 2000 zm. z 2001 r.
14. Cornish W., Llewelyn D., *Intellectual property: patents, copyright, trade marks and allied rights*, Cambridge-London, 2003.
15. Czachórski W., Brzozowski A., Safjan M., Skowrońska-Bocian E., *Zobowiązania. Zarys wykładu*, LexisNexis Warszawa 2003.
16. Derclaye E., *Software copyright protection: Can Europe learn from American Case Law?*, From the Selected Works of the Estelle Derclaye, European Intellectual Property Review, Sweet & Maxwell, 2000.
17. District Court, Northern District of California, 1989 r. w spr. Intell Corp.
18. Drozdowicz M., *Dzieło multimedialne jako nowa kategoria polskiego prawa autorskiego na tle koncepcji budowy utworu*, ZNUJ, 2001, Nr 78.
19. Dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8. czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym) z dnia 8. czerwca 2000 r., Dz.Urz.UE.L Nr 178.
20. Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/2102 z dnia 26 października 2016 r. w sprawie dostępności stron internetowych i mobilnych aplikacji organów sektora publicznego, Dz. Urz. UE L 327 z 02.12.2016.



21. Dyrektywa Rady 91/250/EWG z 14 maja 1991 r. w sprawie ochrony prawnej programów komputerowych, Dz.Urz. WE L Nr 122, s. 42 ze zm., European Software Directive 91/250/EEC, OJ L122, 17/05/1991 P. 42, zastąpiona Dyrektywą 2009/24/WE.
22. E. Traple, *Ochrona gry komputerowej*, Warszawa, 2015.
23. E. Traple, *Umowy o eksploatację utworów w prawie polskim*, Warszawa 2010.
24. Ferenc – Szydełko E. i in., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, 2021, wyd. 4.
25. Fischer I., Gawrońska-Baran A., Krywan T., *Vademecum dyrektora instytucji kultury*, wyd. 2, Warszawa 2019.
26. Flisak D., *Utwór multimedialny w prawie autorskim*, Warszawa 2008.
27. G. Tylec, *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych*, Lublin 2013.
28. Giesen B., *Umowa licencyjna w prawie autorskim. Struktura i charakter prawny*, 2013 wyd. 1.
29. Gniewek E. (red.), Machnikowski P., Burian B., Cisek A., Drela M., Dubis W., Gołaczyński J., Gołębiowski K., Górka K., Jezioro J., Kremis J., Kuźmicka-Sulikowska J., Nadler J., Strugała R., Zagrobelny K., Szydło W., *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 8, 2017.
30. Golat R., *Dobra niematerialne*, Oficyna Wydawnicza Branta, Bydgoszcz-Warszawa 2006.
31. Golat R., *Komentarz do ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych z uwzględnieniem ostatnio uchwalonych i proponowanych zmian*, Warszawa 2002.
32. Greenbook Intellectual Property and the National Information Infrastructure, USA, 1994 r.
33. Grzegorzczak T. (red.), Szlubowski K., *Środowiska oddziaływania Internetu, Internet jako nowa płaszczyzna konkurowania przedsiębiorstw*.
34. Grzegorzczak T., *Prawnoautorska ochrona graficznych interfejsów użytkownika*, „Przegląd Prawno-Ekonomiczny” 2016, nr 35.

35. Grzybczyk K., *Prawo właściwe dla autorskoprawnej umowy licencyjnej*, Oficyna 2009.
36. Grzybowski S., *Przedmiot i podmiot prawa autorskiego, Zagadnienia prawa autorskiego*, Warszawa 1973.
37. Hadrowicz S., *Smart kontrakt jako umowa*, „Monitor Prawa Handlowego” 2020, Nr 4.
38. *Highways to Changes*, Australia 1994.
39. Jak sporządzić umowę na serwis internetowy, Artykuł bazy wiedzy, <https://maruta.pl/jak-sporzadzic-umowe-na-serwis-internetowy/>
40. Janowski J., *Kontrakty elektroniczne w obrocie prawnym*, Warszawa 2010, s. 6.
41. Katner W. J. (red.), Bagińska E., Bączyk M., Byczko S., Gołaczyński J., Jakubiec A., Kappes A., Katner P., Kocot W., Matysiak W., Mróz T., Nesterowicz M., Olejniczak A., Opalski A., Promińska U., Robaczyński W., Romanowski M., Serwach M., Stec M., Walaszek-Pyziół A., *Prawo zobowiązań - umowy nienazwane. System Prawa Prywatnego*, tom 9, wyd. 3, 2018.
42. Kiliszowska P., *Umowa o stworzenie i wdrożenie programu komputerowego – definicja*, Dokonania Naukowe Młodych Naukowców, Kraków 2017.
43. Komunikat Komisji z dnia 15 listopada 2010 r. pt. „Europejska strategia w sprawie niepełnosprawności 2010–2020: Odnowione zobowiązanie do budowania Europy bez barier”.
44. Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych z dnia 13 grudnia 2006 r.
45. Konwencja UNCITRAL o komunikacji elektronicznej, The United Nations Convention on the Use of Electronic Communications in International Contracts - Electronic Communications Convention, Zgromadzenie Ogólne, rez. 60/21 z 23 listopada 2005 r.
46. Krasuski A., Wolska-Bagińska A., Zinkiewicz-Będźmirowska O., *Działania naruszające prawa do domen internetowych*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021.

47. Kuliński M., *Bezpieczeństwo umów w procesie budowlanym*, wyd. 2, 2016.
48. Leistner i in. M., *Creating Cyberspace*.
49. Leś B., *abc Internetu*, Wydawnictwo Edition 2000, Kraków 1999.
50. Loewenheim U., Schricker A. (red.), *Urheberrecht. Kommentar*, C.H. Beck, Monachium 1999.
51. Lubasz D., *Handel elektroniczny. Bariery prawne*, monografia, LexisNexis, 2013.
52. Mania K., *Domena internetowa jako przedmiot polubownego rozstrzygnięcia sporów*, Wolters Kluwer, 2016.
53. Marcinkowska J., Stanisławska – Kloc S., *Obrót prawami autorskimi*, „Krakowski Przegląd Notarialny” 2018, tom 3, nr 2.
54. Markiewicz R., *Dzieło literackie i jego twórca w polskim prawie autorskim*, Rozprawy habilitacyjne UJ, Kraków, 1984, nr 81.
55. Matusiak I., *Gra komputerowa jako przedmiot prawa autorskiego*, Warszawa 2012.
56. Matusiak I., Piechocki i in. A., *Domeny internetowe. Teoria i praktyka*, Wolters Kluwer, 2020.
57. Michalak A., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2019.
58. Morawski L., *Wstęp do prawoznawstwa*, wyd. 3, Toruń 1998.
59. Norma „Wymagania dostępności dotyczące publicznych dostaw produktów i usług ICT w Europie”.
60. Nowicka A., *Prawnoautorska i patentowa ochrona programów komputerowych*, Dom Wydawniczy ABC, Warszawa 1995.
61. Okła-Anuszewska M., *Umowy w sprawach gospodarczych*, C.H. Beck, 2014, wyd. 2.
62. Olejniczak A., Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 15, Warszawa 2019.
63. Orz. 09.03.1995 r. w spr. Lotus Development Corporation vs. Borland International Inc., United States Court of Appeals, First Circuit., 49 F 3d 807, 1995.

64. Orz. SA w Paryżu z 20 września 2007 r. w spr. Sesam vs. Cryo.
65. Orz. SA w Warszawie z 11.05.2007 r., I ACa 1145/06, Lex, nr 558375.
66. Orz. sądu francuskiego Cour de Cassation z 7.03.1986 r.
67. Orz. SN z 05.05.1971 r., CR 593/70, OSNCP 1971, zeszyt 12, poz 212.
68. Orz. SN z 21.06.1968 r., I CR 206/68, OSNCP 1969, zeszyt 5, poz.94.
69. Orz. w spr. Apple Computer Inc. vs. Microsoft Corp., 35 F.3d, 1435, 9th Cir. 1994.
70. Orz. w spr. Australia Video Retailers Association Ltd. vs. Warner Home Video Pty Ltd.
71. Orz. w spr. Balbolat vs. Pachot, I1C, 1987.
72. Orz. w spr. Bateman v. Mnemonics Inc. F.3d 1532, 11th Circ. 1996.
73. Orz. w spr. Broderbund Software Inc. v. Unison Word Inc. 648 F. Supp, 1127 231 U.S.P.Q.BNA 700 Cal. 1986.
74. Orz. w spr. Computer Associates vs. Altai, 982 F. 2d 693, 1992, C. Apps. 2d Circ.
75. Orz. w spr. Control Data Sys. v. Infoware, 903, F. Supp, (D. Minn, 1995).
76. Orz. w spr. Dreier.
77. Orz. w spr. Jonquieres.
78. Orz. w spr. Lotus Development Corp. v. Borland International Inc., F. Supp, D. Mass, 1992.
79. Orz. w spr. Oracle America Inc. vs. Google, 2012 r.
80. Osajda K. i in., *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. 28, 2021.
81. Ożegalska – Trybalska J., *Adresy internetowe. Zagadnienia cywilno-prawne*, Prace Instytutu Prawa Własności Intelektualnej UJ, Zeszyt 84, Zakamycze 2003.

82. Paduch, Grzegorzcyk T. (red.), Szlubowski K. (red.), *Strona www jako instrument konkurowania przedsiębiorstw. Internet jako nowa płaszczyzna konkurowania przedsiębiorstw.*
83. Popiołek W. (red.), Grzybczyk K., *Prawo Autorskie i Prawa Pokrewne, System Prawa Handlowego*, 2013, wyd. 1.
84. Program ramowy Horyzont 2020 w zakresie badań naukowych i innowacji ustanowiony rozporządzeniem PE i Rady (UE) nr 1291/2013.
85. Radwański Z., *Prawo cywilne – część ogólna*, wyd. 6, Warszawa 2003.
86. Raport Copyright and the Information Highway, Kanada 1995.
87. Reynolds R., Stoianoff N. P., Roy A., *Intellectual property. Texts and Essential Cases*, Sydney 2008.
88. Ritterman S., *Komentarz do ustawy o prawie autorskim*, Warszawa 1937.
89. Salus P. H., *Casting the net: from ARPANET to INTERNET and beyond*, 1995.
90. Siewicz K., *The legal protection and use of open source computer programs*, 2004.
91. Siuda W., *Istota i zakres umowy o dzieło*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Poznaniu. Seria 2. Prace Habilitacyjne i Doktorskie” 1964, nr 31.
92. Społeczeństwo informacyjne w Polsce w 2021 r., Analizy statystyczne, Główny Urząd Statystyczny..., [www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2021-roku](http://www.stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne/spoleczenstwo-informacyjne-w-polsce-w-2021-roku)
93. Stuglik A., *Odpowiedzialność licencjodawcy za wady programu (oprogramowania) komputerowego*, „Monitor Prawniczy” 2002.
94. Szostek D., *Czynność prawna a środki komunikacji elektronicznej*, Kraków 2004.

95. Szpor G. (red.), Czaplicki K. (red.), Brzostek-Kleszcz M., Marzec E., Pietrasiewicz A., Prusak-Górniak K., Roszewska K., Szczepaniak S., *Ustawa o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2020
96. Ślęzak P. i in., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, 2017, wyd. 1.
97. Ślęzak P., *Dzielo multimedialne w świetle polskiego prawa autorskiego*, ZNUJ, 2003, nr 83.
98. Traktat WIPO z dnia 20 grudnia 1996 r. o prawie autorskim (Dz.U. z 2005 r., nr 3, poz.12), art.2, art.4
99. Uchwała nr 102/2018 Rady Ministrów z dnia 17 lipca 2018 r. w sprawie ustanowienia rządowego Programu Dostępność Plus, RM 111-89-18.
100. Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z 26 lipca 1991 r. w sprawie Traktatu o stosunkach handlowych i gospodarczych między Rzeczpospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryk, M.P. Nr 27, poz.191.
101. Uchwała SN z 09.06.1976 r., VI KZP 13/75, OSNKW 1976/7-8, poz. 86.
102. Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych z 4 lutego 1994 r., Dz.U. Nr 24 poz.83 z późn.zm., tekst jednolity Dz.U. z 2021 r. poz. 1062.
103. ustawa z dnia 30 czerwca 2000 r. Prawo własności przemysłowej, Dz.U. 2001, nr 49, poz.508 ze zm.
104. Ustawa z dnia 4 kwietnia 2019 r. o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych, Dz.U. z 2019 r., poz.848.
105. Wachowska A., Elmerych A., *Konsekwencje istnienia wad oprogramowania przy odbiorach wdrożenia systemu IT*, *Prawo nowych technologii*, „Monitor Prawniczy” 2020, nr 20.
106. Wiczorkowska A., *Multimedia - podstawy teoretyczne i zastosowanie praktyczne*, Warszawa 2008.

107. WIPO Model Provisions on the Protection of Computer Software 1978, aneks, [https://www.wipo.int/mdocsarchives/AGCP NGO IV 77/AGCP NGO IV 8 E.pdf](https://www.wipo.int/mdocsarchives/AGCP%20NGO%20IV%2077/AGCP%20NGO%20IV%208%20E.pdf)
108. Wyrok High Court of Justice, Chancery Division z 30.07.2004 r. *Navitaire Inc. v. EasyJet Airline Co.*
109. Wyrok kanadyjskiego Sądu Najwyższego z 21.06.1990 r., w spr. *Apple Computer Inc. v. Mackintosh Computers Ltd.*, opubl. GRUR Int., 1991, nr 4.
110. Wyrok NSA z 24.02.1995, SA/Wr 1854/94, PiP, 1995/10, s. 52.
111. Wyrok SA w Krakowie z 18.06.2003 r., I ACa 510/03, TPP 2004, nr 1-2, s.143.
112. Wyrok SA w Krakowie z 23.10.2018 r., I ACa 125/18, Legalis.
113. Wyrok SA w Krakowie z 29.10.1997 r., I Aca 477/97.
114. Wyrok SA w Łodzi z 04.03.2014 r., I Aca 1233/13, Legalis.
115. Wyrok SA w Poznaniu z 07.11.2007 r., I ACa 800/07.
116. Wyrok SA w Poznaniu z 9.11.2006 r., I ACa 490/06.
117. Wyrok SA w Szczecinie z 02.06.2015 r., III AUA 753/14, Legalis.
118. Wyrok SA w Warszawie z 10.07.2017 r., VI ACa 2064/15, Legalis.
119. Wyrok SA w Warszawie z 24.10.2019 r., I ACa 651/18, Legalis.
120. Wyrok sądu włoskiego Corte di Cassazione z 6.12.1987 r., GRUR, 1988, nr 3.
121. Wyrok SN z 03.05.1963 r., I CR 250/62, OSPiKA 1965, Nr 6, poz.123.
122. Wyrok SN z 19.02.2014 r., V CSK 180/13, Legalis.
123. Wyrok SN z 21.02.2020 r., I CSK 513/18, OSNC 2020, Nr 12, poz. 104.
124. Wyrok SN z 22.06.2010 r., IV CSK 359/09, OSNC 2011, Nr 2, poz. 16.
125. Wyrok SN z 25.01.2006 r., I CK 281/05, OSNC 2006, Nr 11, poz. 186, Legalis.

126. Wyrok SN z 27.02.2009 r., V CSK 337/08, Lex, nr 488738.
127. Wyrok SN z 30.05.1972 r., II CR 137/72.
128. Wyrok SN z 30.06.2005 r., IV CK 763/04, OSNC 2006, Nr 5, poz. 92, Legalis.
129. Wyrok SO w Gdańsku – XV Wydział Cywilny z 09.02.2016 r., XV C 347/14.
130. Wyrok SO w Warszawie – IV Wydział Cywilny z 19.12.2019 r., IV C 402/18.
131. Wyrok TSUE z 12.09.2019 r., C-683/17.
132. Wyrok TSUE z 23.01.2014 r., C-355/12.
133. Wyrok TSUE z dnia 16 lipca 2009 r., C-5/08.
134. Wyrok TSUE z dnia 22 grudnia 2010 r., C-393/09.
135. Wyrok w spr. John Richardson Computers Ltd. vs. Flanders, 1993, FSR, 497.
136. Wyrok w spr. Lotus Development Corp. v. Paperback Software Int., 740 F. Supp. 37, D. Mass, 1990.
137. Wyrok WSA w Gdańsku z 17.12.2014 r., II SAB/Gd 62/14.
138. Wyrok WSA w Gliwicach z 02.02.2004 r., I SA/Ka 2368/02.
139. Załącznik do ogłoszenia o udzielanym zamówieniu nr ZZ/491.

## WEBSITES IN LEGAL ASPECT

**Summary:** The topic of this scientific article is the definition of the website in legal aspect and general legal characteristics of the websites.

**Keywords:** Definition, general legal characteristics, law, websites.





## CYFROWA PRZESTRZEŃ JAKO POLE WALKI O WOLNOŚĆ SŁOWA

**Abstrakt:** W niniejszym artykule podjęto próbę zrozumienia istoty wolności słowa w kontekście jej manifestacji w środowisku internetowym. Wolność ta, będąca inherentnym prawem każdej jednostki, obecnie znajduje się w stanie stopniowo narastających ograniczeń, wynikających z coraz powszechniejszych przejawów mowy nienawiści, ksenofobii oraz rasizmu. W praktyce, wolność słowa reprezentuje prawo do jawnej ekspresji myśli i przekonań, co we współczesnym społeczeństwie jest uważane za powszechny standard cywilizacyjny. W kontekście regulacji prawnych, wolność słowa nie jest absolutna, co znaczy, że istnieją określone granice, w obrębie których można ją wykorzystywać. Incydenty mowy nienawiści, ksenofobii czy rasizmu stawiają pytanie o to, czy ograniczenia te są dostatecznie precyzyjne i skuteczne w obliczu dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości internetowej.

**Słowa kluczowe:** Wolność słowa, Konstytucja RP, swoboda wyrażania opinii, samoregulacja, cyfrowa rzeczywistość.

**ORCID:** 0000-0002-8046-6155, 0000-0003-4174-5853

### UWAGI WPROWADZAJĄCE

W dzisiejszym dynamicznym świecie, opanowanym przez postęp technologiczny i cyfrową rewolucję, nasze codzienne życie nieuchronnie przenika się z wirtualną przestrzenią. To właśnie tutaj, w obszarze internetu, rozwija się nowa sfera walki – walka o wolność słowa. Internet, stanowiący główny nośnik informacji i platformę komunikacji, przekształcił się w pole bitwy,

---

<sup>1</sup> Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie.

<sup>2</sup> Akademia Ekonomiczno-Humanistyczna w Warszawie

na którym kształtuje się debata nad tym, czy i w jakim zakresie, możemy wyrażać nasze myśli, poglądy i przekonania. Idea wolności słowa, od wieków uważana za fundament demokratycznego społeczeństwa, zdobyła nowe oblicza w erze cyfrowej, stając przed coraz to nowszymi wyzwaniami. Jest to wyjątkowe dążenie do wyrażania przekonań, krytykowania władzy, uczestniczenia w debatach i kształtowania społecznego dyskursu, co stanowi fundament współczesnych społeczeństw. Jednakże, w świecie cyfrowym, który na pierwszy rzut oka jawi się jako idealne medium do swobodnej wymiany myśli, pojawiają się nieodłączne problemy. W miarę, jak coraz większa liczba ludzi angażuje się w komunikację i interakcję w internecie, pojawia się pytanie o zrównoważenie tej wolności z koniecznością ochrony przed jej negatywnymi skutkami.

Współczesny krajobraz internetu nie jest pozbawiony wyzwań. Firmy technologiczne, które dostarczają platformy komunikacji, zaczynają w coraz szerszym zakresie decydować o publikacji lub odmowie udostępnienia określonych treści. Z tego powodu nasuwa się pytanie o granice tej regulacji i jej wpływ na naszą zdolność wyrażania poglądów.

W obliczu tych wyzwań istotne staje się wyważenie wolności słowa z potrzebą ochrony przed szkodliwymi treściami. Współczesne platformy internetowe stały się arenami, na których rozprzestrzeniają się treści fałszywe (*fake news*), obraźliwe, szkodliwe czy nawołujące do przemocy. Ochrona użytkowników przed tymi treściami jest uzasadnionym celem, jednak równowaga między ochroną a zachowaniem wolności słowa jest kluczowa.

## KONTROLA INFORMACJI A PLURALIZM OPINII W INTERNECIE

Współczesny świat nieuchronnie ewoluuje w kierunku cyfrowej rzeczywistości, gdzie większość naszych działań, komunikacji i interakcji przenosi się do wirtualnej przestrzeni<sup>3</sup>. To tutaj toczą się nowe bitwy, których głównym polem staje się wolność słowa. Internet, jako główny nośnik informacji i komunikacji, stał się areną, na której rozstrzygana jest kwestia, czy i w jakim stopniu możemy wyrażać swoje myśli, przekonania i opinie<sup>4</sup>. Idea wolności słowa jest jednym z fundamentów demokratycznego społeczeństwa.

---

<sup>3</sup> M. Walancik, Z. Dacko-Pikiewicz, *Współczesne społeczeństwo w wirtualnej rzeczywistości – wielość szans i dylematów*, Oficyna Wydawnicza "Impuls", s. 42 i nast.

<sup>4</sup> M. Szpunar, *Granice wolności słowa w internecie* [w:] *Nowe media i komunikacja wizualna*, (red.) P. Francuz, s. Jędrzejewski, Lublin 2010, s. 107–125.

To prawo pozwala nam wyrażać swoje myśli, krytykować władzę, udzielać się w debatach i przyczyniać się do tworzenia społecznego dyskursu. W kontekście cyfrowego świata, wolność słowa nabiera nowego znaczenia, przynosząc tyleż korzyści, co i wyzwiań<sup>5</sup>.

Na pierwszy rzut oka, internet zdaje się być idealnym medium dla swobodnej wymiany poglądów. W rzeczywistości jednak cyfrowa przestrzeń niesie ze sobą wiele problemów. Firmy technologiczne, które dostarczają platformy i narzędzia komunikacji, zaczynają decydować o tym, co jest dopuszczane do publikacji, a co zostaje usunięte jako naruszenie ich zasad użytkowania, które to zasady określane są właściwie swobodnie przez te same firmy (w mniejszym lub większym stopniu uwzględniając postulaty społeczności). To rodzi pytania o granice tej regulacji i jej wpływ na wolność wyrażania opinii.

W ostatnich latach obserwujemy wzrastającą debatę na temat roli platform internetowych w kontrolowaniu treści udostępnianych przez użytkowników. Z jednej strony, próby eliminowania nielegalnych treści, dezinformacji i mowy nienawiści są uzasadnione. Z drugiej strony jednak, decyzje o tym, które treści są akceptowalne, a które nie, często stają się przedmiotem kontrowersji z uwagi na ich niejako odgórne narzucanie<sup>6</sup>.

Cenzura może prowadzić do sytuacji, w której głosy mniejszości zostają stłumione, a opinie niezgodne z dominującą narracją są tłumione<sup>7</sup>. Ponadto, monopol niektórych platform na rynku sprawia, że decyzje podejmowane przez te firmy mają ogromny wpływ na przepływ informacji i kształtują poglądy społeczeństwa, zmuszając *de facto* do przestrzegania określonych zasad celem dalszego korzystania z określonych platform. Zwalczanie dezinformacji w internecie jest kolejnym wyzwaniem, które stawia pytanie o równowagę między wolnością słowa a potrzebą ochrony społeczeństwa przed fałszywymi informacjami. Wprowadzanie narzędzi do identyfikacji i oznaczania dezinformacji może być konieczne, jednak może również prowadzić do przypadków nadmiernego filtrowania informacji i ograniczania różnorodności perspektyw.

Jednym z argumentów przemawiających za cenzurą i samoregulacją jest potrzeba walki z mową nienawiści oraz treściami nielegalnymi. Współczesne platformy internetowe to przestrzenie, gdzie rozprzestrzeniają się treści obraźliwe, szkodliwe czy nawołujące do przemocy. Z tego powodu, wprowadzenie

<sup>5</sup> A. Paska, *Wolność słowa myśli i wyznania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2022 r. s. 159 i nast.

<sup>6</sup> A. Potocki (red.), *Globalizacja a społeczne aspekty przeobrażeń i zmian organizacyjnych*, Difin, Warszawa 2009, s. 9.

<sup>7</sup> D. Gordon, *Szkodliwość w przepisach dotyczących mowy nienawiści*, Harvard University Press, 2012 s. 64 i nast.

pewnych ograniczeń wydaje się być uzasadnione, aby stworzyć bezpieczne środowisko dla użytkowników. Warto podkreślić, że istnieje subtelna równowaga pomiędzy ochroną użytkowników przed szkodliwymi treściami a zachowaniem wolności słowa. Przesadna cenzura może prowadzić do tłumienia różnorodności opinii i tworzyć realne zagrożenie dla demokratycznego dyskursu. Samoregulacja z kolei stawia pytanie o to, czy firmy technologiczne, które nie są poddawane demokratycznemu wyborowi, powinny mieć tak dużą władzę nad kontrolą informacji.

Walka o właściwą równowagę pomiędzy cenzurą a samoregulacją w erze cyfrowej nie jest zadaniem prostym. Kluczowym aspektem jest dążenie do przejrzystości i uczciwości w podejmowanych decyzjach. Możliwe jest, że w przyszłości będziemy świadkami powstania nowych modeli regulacji, w których głos użytkowników będzie odgrywał ważniejszą rolę<sup>8</sup>. Stosunkowo trafne rozwiązanie zostało przyjęte w portalu społecznościowym „X” (dawniej: Twitter), gdzie użytkownicy mogą do publikowanych treści dodać wiadomości kontekstowe, dzięki którym w założeniu łatwiej będzie ocenić lub zweryfikować prawdziwość pojawiających się informacji.

## GRANICE WOLNOŚCI SŁOWA W KONTEKŚCIE KONSTYTUCJI RP

Wolność słowa stanowi podstawowy filar demokratycznego społeczeństwa. Gwarancja wolności słowa oznacza, że każdy obywatel ma prawo wyrażać swoje przekonania, opinie i poglądy oraz korzystać z informacji, które pozyskuje. W kontekście erupcji cyfrowego świata, granice cenzury i koncepcja samoregulacji nabierają nowego znaczenia i stają się punktem centralnym debat nad przyszłością wolności słowa<sup>9</sup>.

Wolność słowa ma również istotne znaczenie w obszarze życia publicznego, szczególnie w kontekście politycznym, i ściśle wiąże się z innymi konstytucyjnymi swobodami, które razem określają zakres swobody jednostki w życiu publicznym. Te swobody obejmują: prawo do zakładania i działania związków zawodowych, stowarzyszeń i ruchów obywatelskich; prawo do tworzenia i działania partii politycznych; wolność zgromadzeń pokojowych i uczestnictwa w nich; wolność wyznawania oraz publicznego manifestowania religii<sup>10</sup>.

---

<sup>8</sup> M. Jay, *Wolność słowa jako narzędzie walki*, „Analiza i Egzystencja” 2022, nr 59, s. 5–27.

<sup>9</sup> T. Kononiuk, *Ochrona dóbr osobistych – restytucja czy represja* [w:] *Media masowe w praktyce społecznej*, (red.) D. Waniek, J. W. Adamowski, Warszawa 2007, s. 207.

<sup>10</sup> Wyr. Trybunału Konstytucyjnego z 14.12.2011 r., Sprawa Konstytucyjna 42/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, zeszyt 10, pozycja 118.

Wolność słowa należy również analizować w kontekście innych przylegających do niej praw, wolności i swobód, takich jak: swoboda komunikowania się (art. 49 Konstytucji RP<sup>11</sup>); prawo do dostępu do informacji o działaniach organów władzy publicznej oraz osób pełniących funkcje publiczne (art. 61 Konstytucji RP); swoboda twórczości artystycznej, naukowych badań, w tym publikowania ich wyników, oraz nauczania, korzystanie z dóbr kultury (art. 73 Konstytucji RP); autonomia informacyjna jednostki w zakresie dostępu do urzędowych dokumentów i zbiorów danych dotyczących jej (art. 51 ust. 3 Konstytucji RP); prawo do informacji o stanie i ochronie środowiska (art. 74 ust. 3 Konstytucji RP). Wolność słowa jest blisko związana z zasadą wolności prasy (art. 14 Konstytucji RP), a zarówno wolność wypowiedzi, jak i wolność prasy, wzajemnie się uzupełniają i wzmacniają, co potwierdza stanowisko Trybunału Konstytucyjnego (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 maja 2008 r., sygn. akt SK 43/05, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, zeszyt 4, pozycja 57)<sup>12</sup>.

Artykuł 54 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej zapewnia każdej osobie prawo do wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji, co implikuje uprawnienie do wyrażania osobistych przekonań oraz do pozyskiwania i rozpowszechniania nabytych informacji. Świadcząc o tej swobodzie, nakłada się zakaz cenzury na środki społecznego przekazu oraz ustanawia się obowiązek uzyskania koncesji w przypadku prasy<sup>13</sup>. To prawo, wpisane w tekst konstytucyjny, odzwierciedla powszechnie uznawane normy obowiązujące w demokratycznych społeczeństwach, gdzie wolność słowa ma status fundamentalnej wartości.

Warto jednak zauważyć, iż mimo że wolność wypowiedzi jest niezwykle istotną zasadą w Konstytucji, nie jest to zasada absolutna. Art. 31 Konstytucji RP, wyznacza granice tej wolności. Każdy z nas ma obowiązek szanować prawa i wolności innych ludzi (zgodnie z zasadą, że wolność jednego człowieka kończy się tam, gdzie zaczyna się wolność drugiego człowieka). Nikt nie może

<sup>11</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).

<sup>12</sup> Znaczenie niektórych kontekstów aplikacji dla legitymizacji lub ograniczenia bezwarunkowej wolności słowa w wielu wypadkach nie budzi kontrowersji. Prawo to można na przykład ograniczyć w sytuacji, gdy to, co uznajemy za „pokój”, może doznać uszczerbku, lub jeśli zgromadzenie, takie jak występ muzyczny bądź rytuał religijny, wymaga ciszy. Bezwarunkowa wolność słowa może zostać ograniczona, kiedy istnieje bezpośrednie zagrożenie dla bezpieczeństwa publicznego, jak w przypadku krzyku „Pali się!”. Wolność słowa jest problematyczna, kiedy prowadzi do tego, co obowiązujące prawo definiuje jako zniesławienie, oszczerstwo lub pogwałcenie norm – w wielu wypadkach, rzecz jasna, płynnych i kontestowanych – dotyczących profanacji, nieprzyzwoitości, a w niektórych przypadkach bluźnierstwa.

<sup>13</sup> J. Menkes, M. Menkes, Cele i ograniczenia wolności prasy [w:] *Czy istnieje IV władza. Wolność prasy w teorii i praktyce*, (red.) J. Sobczak. T. Gardocka, Toruń 2010, s. 14.

zmuszać innych do działania w sposób sprzeczny z prawem. Ograniczenia w korzystaniu z wolności wypowiedzi mogą być wprowadzone tylko za pomocą ustawy, a także muszą być niezbędne w demokratycznym państwie prawa dla zachowania jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź w celu ochrony środowiska, zdrowia publicznego, moralności społecznej, albo praw i wolności innych osób. Oznacza to, że te ograniczenia muszą być uzasadnione i proporcjonalne do osiągnięcia ważnych celów publicznych<sup>14</sup>.

W kontekście dzisiejszego cyfrowego świata, wolność słowa nabiera nowych wymiarów w obszarze internetu i platform internetowych. Wolność wyrażania opinii online staje się kluczowym elementem społeczeństwa informacyjnego, a dostęp do różnorodnych źródeł informacji oraz możliwość wyrażania poglądów na platformach cyfrowych stają się integralnymi aspektami współczesnej demokracji. Platformy internetowe, jako przestrzenie interakcji społecznych, pełnią rolę znaczących narzędzi umożliwiających wyrażanie, komunikację i udział w życiu publicznym<sup>15</sup>.

Jednakże, w kontekście wolności słowa w internecie, pojawiają się również wyzwania. Konieczność zrównoważenia swobody wyrażania opinii z ograniczeniami, takimi jak zwalczanie mowy nienawiści, dezinformacji czy naruszenia prywatności, staje się coraz bardziej widoczna. Platformy internetowe często stają przed zadaniem moderacji treści, aby utrzymać odpowiedni poziom debaty publicznej i zapobiec negatywnym skutkom. Wprowadzenie zasad regulujących te kwestie ma na celu zachowanie równowagi między wolnością słowa a ochroną innych praw i wartości społecznych<sup>16</sup>.

Współcześnie toczy się debata nad tym, jak skutecznie chronić wolność słowa w internecie, jednocześnie ograniczając treści szkodliwe i nielegalne. To zagadnienie wymaga wyważonego podejścia, uwzględniającego zarówno prawa jednostek do wyrażania opinii, jak i konieczność ochrony przed nadużyciami i potencjalnymi negatywnymi skutkami. W ten sposób, cyfrowa przestrzeń staje się polem walki o równowagę między wolnością słowa a troską o odpowiedzialność w świecie internetu i platform cyfrowych.

---

<sup>14</sup> W. Lis, Z. Husak, *Konstytucyjne podstawy wolności wypowiedzi* [w:] *Praktyczne aspekty wolności wypowiedzi*, W. Lis, Z. Husak, Toruń 2011, s. 119.

<sup>15</sup> W. Mojski, *Konstytucyjna ochrona wolności wypowiedzi w Polsce*, LIBROPOLIS, Lublin 2012, s. 83 i nast.

<sup>16</sup> A. Dzidzio, *Wolność słowa a mowa nienawiści – dawniej i dziś*, Dzidzio.pdf (forumprawnicze.eu) (dostęp: 17.08.2023 r.).

## PODSUMOWANIE

Wolności słowa w kontekście jej manifestacji w środowisku internetowym jest inherentnym prawem każdej jednostki. Obecnie jednak napotyka na coraz większe problemy wynikające z rozpowszechnienia mowy nienawiści, ksenofobii oraz rasizmu w przestrzeni internetowej. Internet, jako główny nośnik informacji, stał się polem walki o wolność słowa. Firmy technologiczne, dostarczające platformy, zaczynają coraz bardziej kontrolować, co będzie dopuszczone do publikacji, a co podlega usunięciu z powodu naruszenia odgórnie i często jednostronnie wyznaczonych standardów społeczności używającej tych platform. To podważa koncepcję wolności słowa i stawia pytania o granice tej regulacji oraz jej wpływ na naszą zdolność wyrażania poglądów.

Uregulowanie kwestii wolności słowa w ustawie zasadniczej podkreśla jej fundamentalne znaczenie dla demokracji. Wolność słowa jest powiązana z innymi prawami i swobodami, takimi jak swoboda komunikowania się, dostęp do informacji czy wolność prasy. Jednak w erze cyfrowej pojawiają się nowe wyzwania, które wymagają wyważonego podejścia do zachowania równowagi między wolnością słowa a ochroną innych praw i wartości społecznych.

Podkreślenia wymaga, że walka o właściwą równowagę między cenzurą a samoregulacją w internecie nie jest zadaniem prostym. Kluczowe jest dążenie do przejrzystości i uczciwości w podejmowanych decyzjach oraz uwzględnienie głosu użytkowników. W przyszłości może być konieczne opracowanie nowych modeli regulacji, które uwzględnią te aspekty i zachowają wolność słowa jako fundament demokratycznego społeczeństwa, jednocześnie zapewniając ochronę przed treściami szkodliwymi.

## BIBLIOGRAFIA

1. Dzijdio A., *Wolność słowa a mowa nienawiści – dawniej i dziś*, Dzijdio.pdf (forumprawnicze.eu) (dostęp: 17.08.2023 r.).
2. Gordon D., *Szkodliwość w przepisach dotyczących mowy nienawiści*, Harvard University Press, 2012 s. 64 i nast.
3. Jay M., *Wolność słowa jako narzędzie walki*, „Analiza i Egzystencja” 2022, nr 59.
4. Kononiuk T., *Ochrona dóbr osobistych – restytucja czy represja* [w:] *Media masowe w praktyce społecznej*, (red.) Waniek D., Adamowski J. W., Warszawa 2007.



5. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
6. Lis W., Husak Z., *Konstytucyjne podstawy wolności wypowiedzi* [w:] Praktyczne aspekty wolności wypowiedzi, Lis W., Husak Z., Toruń 2011.
7. Menkes J., Menkes M., *Cele i ograniczenia wolności prasy* [w:] *Czy istnieje IV władza. Wolność prasy w teorii i praktyce*, (red.) Sobczak J. Gardocka T., Toruń 2010.
8. Mojski W., *Konstytucyjna ochrona wolności wypowiedzi w Polsce*, LIBROPOLIS, Lublin 2012.
9. Paska A., *Wolność słowa myśli i wyznania*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2022, s. 159 i nast.
10. Potocki A. (red.), *Globalizacja a społeczne aspekty przeobrażeń i zmian organizacyjnych*, Difin, Warszawa 2009.
11. Szpunar M., *Granice wolności słowa w internecie* [w:] *Nowe media i komunikacja wizualna*, (red.) Francuz P., Jędrzejewski S., Lublin 2010.
12. Trybunału Konstytucyjnego z 14.12.2011 r., Sprawa Konstytucyjna 42/09, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, zeszyt 10, pozycja 118.
13. Walancik M, Dacko-Pikiewicz Z., *Współczesne społeczeństwo w wirtualnej rzeczywistości – wielość szans i dylematów*, Oficyna Wydawnicza "Impuls".

## DIGITAL SPACE AS A BATTLEFIELD FOR FREEDOM OF SPEECH

**Abstract:** In this article, an attempt is made to understand the essence of freedom of speech in the context of its manifestations in the online environment. This freedom, as an inherent right of every individual, is currently subject to gradually increasing limitations stemming from the increasingly common expressions of hate speech, xenophobia, and racism. In practice, freedom of speech represents the right to openly express thoughts and beliefs, which is considered a universal civilizational standard in contemporary society. In the context of legal regulations, freedom of speech is not absolute, meaning that there are specific boundaries within which it can be exercised. Incidents of hate speech, xenophobia, or racism raise the question of whether these limitations are sufficiently precise and effective in the face of the dynamically changing online landscape.

**Keywords:** FREEDOM of speech, Constitution of the Republic of Poland, freedom of expression, self-regulation, digital reality.



# ZATRUDNIANIE I POMOC SOCJALNA DLA OBYWATELI UKRAINY W ZWIĄZKU Z KONFLIKTEM ZBROJNYM NA TERYTORIUM TEGO PAŃSTWA

**Abstrakt:** Celem niniejszego artykułu są zasady pobytu, zatrudniania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, oraz pomoc socjalna obywatelom Ukrainy w obliczu konfliktu zbrojnego na terytorium tego państwa. Stanowi przyczynek do refleksji nad tym zagadnieniem. Poruszone zostały kwestie związane z procesami i zasadami zatrudniania w związku z obowiązującymi przepisami specustawy. Uwagę poświęcono również tematyce związanej ze wsparciem humanitarnym dla osób przybywających z Ukrainy po 24.02.2022 r. W rozważanym kontekście szczególną uwagę zwrócono na wielopłaszczyznowe rozwiązania legislacyjne.

**Słowa kluczowe:** Zatrudnienie, legalność pobytu, pomoc socjalna.

**ORCID:** 0000-0001-5972-4327

## WPROWADZENIE

Prezentowany artykuł poświęcony jest zagadnieniom związanym ze szczególnymi regulacjami dotyczącymi legalności pobytu, pracy i pomocy socjalnej obywateli Ukrainy, na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Uwagę zwrócono

---

<sup>1</sup> WSPIA Rzeszowska Szkoła Wyższa.

na kwestie związane z napływem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywateli Ukrainy i uregulowanie w przepisach tych zagadnień. Doprecyzowano przepisy, których celem było umożliwienie wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, obywatelom Ukrainy w sytuacji zagrożenia życia, na skutek działań wojennych na terytorium tego kraju.

## LEGALIZACJA POBYTU OBYWATELI UKRAINY NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Inicjatywą polskiego ustawodawcy było, wypracowanie bezpiecznych warunków pobytowych emigrantów na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Stworzono regulacje prawne, dotyczące ewidencjonowania napływającej ludności ukraińskiej. Nie można pominąć faktu, że aktualna międzynarodowa sytuacja nie jest standardowa. Agresja Federacji Rosyjskiej na Ukrainę, nie pozostała bez wpływu na sytuację prawną Rzeczypospolitej Polskiej. Wschodnia granica Rzeczypospolitej Polskiej, będąca równocześnie granicą Unii Europejskiej i NATO, stała się flanką, frontu wojny. Rzeczypospolita Polska z uwagi na położenie geograficzne, była pierwszą strefą dla uciekającej przed bestialstwem najeźdźcy, ludności cywilnej Ukrainy. Wybuch wojny i działania militarne na Ukrainie, zburzyły porządek międzynarodowy w zakresie unormowań prawnych. Koniecznym stało się dopasowanie przepisów do zaistniałych okoliczności. Ważnym, pozaprawnym aspektem okazało się wsparcie i solidarność z uciekającymi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej obywatelami Ukrainy, zaangażowanie i mobilizacja tysięcy osób w pomoc w odnalezieniu się w tej trudnej sytuacji, zadbanie o pracowników z Ukrainy, ich rodzin w sferze finansowej, bytowej, psychologicznej, zniwelowanie stresu i lęku związanego z działaniami wojennymi. Ustawa z dnia 12.03.2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa Dz. U. z 2022 r., poz. 583 zwana specustawą, wprowadziła rozwiązania ułatwiające legalizację zatrudnienia uchodźców z Ukrainy. Nowelizacja przedmiotowej ustawy z dnia 13.01.2023 r. Dz. U. z 2023 r., poz. 185, doprecyzowała i dostosowała do obecnych realiów, uzyskane wcześniej uprawnienia. Prace legislacyjne były koniecznością, zdeterminowaną zmieniającą się sytuacją społeczną. Jak bezpiecznie zatrudnić obywateli Ukrainy? Jak opanować kryzys humanitarny związany z uchodźcami ukraińskimi? Jak zabezpieczyć rynek pracy? Takie pytania zadaje wielu polskich pracodawców. Zatrudnienie obywatela Ukrainy na mocy obowiązujących przepisów, obliuguje pracodawcę do weryfikacji, czy obywatel Ukrainy podlega pod przepisy specustawy

i może być uznany za jej beneficjenta. Specustawa zawiera rozwiązania systemowe, określające szczególne zasady zalegalizowania pobytu obywateli Ukrainy, którzy przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bezpośrednio z terytorium Ukrainy, w związku z działaniami wojennymi prowadzonymi na terytorium tego państwa, oraz obywateli Ukrainy posiadających Kartę Polaka, którzy wraz z najbliższą rodziną z powodu tych działań wojennych, przybyli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 24.02.2022 r. i deklarują zamiar pozostania na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej<sup>2</sup>. Pobyt na terytorium naszego państwa jest uznawany za legalny w okresie 18 miesięcy, licząc od dnia 24.02.2022 r. Artykuły ustawy, nie obejmują obywateli Ukrainy, którzy posiadają zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej, zezwolenie na pobyt czasowy, status uchodźcy, ochronę uzupełniającą a także zgodę na pobyt tolerowany. Nie można pominąć faktu, że jeżeli w specustawie są artykuły dotyczące obywatela Ukrainy, należy przez to również rozumieć, nieposiadającego obywatelstwa ukraińskiego małżonka obywatela Ukrainy, o ile przybył on na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej bezpośrednio z terytorium Ukrainy w związku z działaniami wojennymi<sup>3</sup>. Przepisy nie dotyczą obywateli Ukrainy, którzy złożyli w Rzeczypospolitej Polskiej wnioski o udzielenie ochrony międzynarodowej, lub w imieniu których takie wnioski zostały złożone, zadeklarowali zamiar złożenia wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej lub którzy korzystają z ochrony czasowej na terenie innego niż Rzeczypospolita państwa członkowskiego Unii Europejskiej, przyznanej z powodu działań wojennych prowadzonych na terytorium Ukrainy. Nie oznacza to, że obywatele Ukrainy pozostają całkowicie wyłączeni z ochrony, ponieważ nadal podlegają przepisom chroniącym cudzoziemców mocą ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Należy podkreślić, że ochrona czasowa może być udzielona na terytorium naszego kraju, gremialnie przybywającym cudzoziemcom, którzy opuścili swój kraj pochodzenia lub określony obszar geograficzny, z powodu obcej inwazji, wojny, wojny domowej, konfliktów etnicznych lub rażących naruszeń praw człowieka. Takiej ochrony czasowej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, można udzielić bez względu na to, czy ich przybycie miało charakter spontaniczny, czy też było wynikiem pomocy udzielonej im przez Rzeczypospolitej Polskiej lub społeczność międzynarodową. Należy pamiętać, że zgodnie z przepisami ustawy, ochrony

<sup>2</sup> Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2022 r. poz. 583), dalej jako: „specustawa”.

<sup>3</sup> Dz. U. z 2022 r. poz. 583.

czasowej udziela się do chwili, gdy możliwy stanie się powrót cudzoziemców do uprzedniego miejsca ich zamieszkania, jednakże nie dłużej niż na okres roku. W przypadku jeżeli po upływie roku nie ustaną przeszkody do bezpiecznego powrotu cudzoziemców do uprzedniego miejsca ich zamieszkania, okres ochrony czasowej przedłuża się o dalsze 6 miesięcy, jednak nie więcej niż dwa razy<sup>4</sup>. Potwierdzeniem legalności przybycia obywatela Ukrainy do naszego kraju, od dnia 24.02.2022 r., może być stempel w paszporcie czy dokumencie podróży nadany przez polską Straż Graniczną. Obywatel Ukrainy, którego pobyt został uznany za legalny i który złożył w postaci papierowej wniosek opatrzony własnoręcznym podpisem w dowolnym organie wykonawczym gminy, zostaje nadany numer PESEL z prefiksem UKR. Numer PESEL, mogą również otrzymać osoby nie posiadające zdolności do czynności prawnych lub posiadające ograniczoną zdolność do czynności prawnych, gdyż w ich imieniu mogą działać przedstawiciele ustawowi. Procedura nadawania numeru PESEL, wymaga pobrania odcisków palców od wnioskodawców, zweryfikowania tożsamości na podstawie dokumentu podróży, Karty Polaka czy też innego dokumentu, umożliwiającego weryfikację tożsamości. Sytuacja pomocowa dla obywateli Ukrainy w związku ze stanem wojny, zwiększyła dynamikę zmian legislacyjnych w Rzeczypospolitej Polskiej. Spowodowało to ograniczenie formalności prawnych. W procesie ubiegania się o nadanie numeru PESEL, dopuszczona została możliwość weryfikacji tożsamości na podstawie dokumentu unieważnionego w przypadku, gdy jest możliwe ustalenie na jego podstawie tożsamości osoby, której dotyczy wniosek. Stworzenie możliwości korzystania z praw i benefitów przez obywateli Ukrainy, generuje również obowiązki, których realizacja jest środkiem do ich uzyskania. Legalny pobyt obywatela Ukrainy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, następuje na jego wniosek, złożony nie później niż 30 dni od dnia wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Beneficjenci specustawy i obowiązujących nowelizacji, aby móc w pełni skorzystać możliwości ustawodawczych, winni spełnić wymogi formalne.

## ZATRUDNIENIE OBYWATELI UKRAINY NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Obywatel Ukrainy, którego pobyt został uznany za legalny w świetle specustawy lub przebywa legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest

---

<sup>4</sup> Ustawa z dnia 13.06.2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej (Dz. U. 2003 Nr 128 poz. 1176).

uprawniony do wykonywania pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Istotną kwestią dla pracodawcy polskiego, który chce powierzyć pracę obywatelowi Ukrainy jest, zweryfikowanie legalności jego pobytu. Moim zdaniem z ostrożności przebiegu procesu zatrudnienia, najbezpieczniejszą opcją, jest zatrudnienie obywatela Ukrainy, który posiada nadany numer PESEL z prefiksem UKR, gdyż taki beneficjent z pewnością legitymuje się legalnym pobytym na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zatrudnienie jest zgodne z przepisami w przypadku, spełnienia warunku powiadomienia właściwego urzędu pracy w terminie 14 dni, przez podmiot powierzający wykonywanie pracy. Praca jest powierzana, zgodnie ze złożonym powiadomieniem: w kwestii wymiaru czasu pracy, wynagrodzenia, stanowiska i czynności wskazanych. Uważam, że wielu pracodawców, stoi przed dylematem w jakim języku powinny być sporządzone dokumenty pracownicze związane z zatrudnieniem cudzoziemców. Nie istnieje, jeden katalog, zawierający zapisane enumeratywnie przepisy, jak należy postępować. Obowiązek tłumaczenia poszczególnych dokumentów, może wynikać, wprost z przepisów odnoszących się do zatrudnienia cudzoziemców, na co wskazują artykuły ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy Dz. U. z 2004 r. Nr 99 poz. 1001. Artykuł 90 d ust. 1 i ust. 2 porusza również tę kwestię i stanowi, że w przypadku powierzenia pracy cudzoziemcowi zwolnionemu z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę, podmiot powierzający wykonywanie pracy cudzoziemcowi, którego siedziba lub miejsce zamieszkania albo oddział, zakład lub inna forma zorganizowanej działalności znajdują się na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jest obowiązany do zawarcia z cudzoziemcem umowy w formie pisemnej a przed podpisaniem umowy, podmiot powierzający wykonywanie pracy cudzoziemcowi jest obowiązany do przedstawienia cudzoziemcowi tłumaczenia umowy na język dla niego zrozumiały<sup>5</sup>. W mojej opinii przepis nie jest jednoznaczny, nie ma dyspozycji stworzenia umowy dwujęzycznej a jedynie obowiązek, przedstawienia umowy w języku zrozumiałym dla cudzoziemca. Odesłanie do problematyki sporządzania umów o pracę, zostało zawarte również w Obwieszczeniu Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o języku polskim Dz. U. z 2021 poz. 672 w art. 8 pkt. 1. ppkt. 1b, który stanowi, że umowa o pracę lub inny dokument wynikający z zakresu prawa pracy, mogą być sporządzone w języku obcym, na wniosek osoby świadczącej pracę władającej tym językiem,

---

<sup>5</sup> Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001).



niebędącym obywatelem polskim, pouczonym uprzednio o prawie do sporządzenia umowy lub innego dokumentu w języku polskim<sup>6</sup>. Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terenie tego państwa, nie formalizuje tego zagadnienia. W moim przekonaniu, wydaje się, że najlepszym rozwiązaniem, byłoby przygotowanie umów o pracę i dokumentów związanych z zatrudnieniem w dwóch wersjach językowych. Problematyczną kwestią według mnie, są pozostałe dokumenty pracownicze, w tym związane z RODO, BHP, instrukcjami czy regulaminami funkcjonującymi u pracodawcy. Z formalnego punktu widzenia, nie ma obowiązku tworzenia tych dokumentów w języku ojczystym cudzoziemca natomiast poprzez moje doświadczenie w tym zakresie, skłaniam się do sformułowania wniosku, o konieczności tworzenia dokumentów w wersji dwujęzycznej. Uważam, że przemawia za tym eliminowanie ryzyka związanego z niezrozumieniem zapisów zawartych w dokumentach z zakresu BHP jak i dokumentów z nim powiązanych. W celu pomocy obywatelom Ukrainy, została stworzona możliwość zarejestrowania się w urzędzie pracy i otrzymania statusu osoby bezrobotnej, czy poszukującej pracy. Alternatywą do zatrudnienia, czy rejestracji w urzędzie pracy jest możliwość podjęcia i wykonywania działalności gospodarczej na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Ochotnicze Hufce Pracy jak i centra integracji społecznej, również mogą realizować zadania na rzecz obywateli Ukrainy.

## PLACÓWKI OPIEKUŃCZO-WYCHOWAWCZE

Pomoc dla obywateli Ukrainy przejawia się również w stosunku do najmłodszych. Zgodnie z zapisami specustawy, w celu zapewnienia opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 będącymi obywatelami Ukrainy, przebywającymi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny na podstawie art. 2 ust. 1, wójt, burmistrz lub prezydent miasta mogą utworzyć żłobek lub klub dziecięcy w lokalu niespełniającym warunków stosownej ustawy. Utworzenie odpowiednio żłobka lub klubu dziecięcego możliwe jest także przez inny podmiot niż gmina po uzyskaniu stosownych zgód wójta, burmistrza lub prezydenta miasta<sup>7</sup>. Na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej z Ukrainy przybyli również obywatele, którzy powinni kontynuować

---

<sup>6</sup> Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o języku polskim (Dz.U. 2021 poz. 672).

<sup>7</sup> Dz. U. z 2022 r. poz. 583.

naukę. Polski ustawodawca i tej pomocowej kwestii nie pominął w stworzonej w tym celu specustawie. W celu zapewnienia kształcenia, wychowania i opieki nad dziećmi i uczniami będącymi obywatelami Ukrainy, których pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jest uznawany za legalny, mogą być tworzone inne lokalizacje prowadzenia zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych, podporządkowane organizacyjnie szkołom lub przedszkolom. Jednostka samorządu terytorialnego na terenie której zapewnia się kształcenie, wychowanie i opiekę nad dziećmi i uczniami, może zorganizować tym dzieciom i uczniom bezpłatny transport do miejsca, w którym zapewnia się im kształcenie, wychowanie i opiekę. W przypadku zorganizowania tego transportu w czasie przewozu zapewniona jest opieka dzieciom korzystającym z wychowania przedszkolnego oraz uczniom, którym zapewniono kształcenie, wychowanie i opiekę w szkole podstawowej dla dzieci i młodzieży<sup>8</sup>.

## POMOC SPOŁECZNA I ADMINISTRACYJNA DLA OBYWATELI UKRAINY NA TERYTORIUM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Wsparciem dla obywateli Ukrainy, spełniającym przesłanki art. 2 ust. 1 specustawy, jest ustanowienie przysługującego prawa do uzyskania świadczeń rodzinnych i opiekuńczych w tym zasiłku rodzinnego oraz dodatku do zasiłku rodzinnego, zasiłku pielęgnacyjnego, specjalnego zasiłku opiekuńczego, świadczenia pielęgnacyjnego, zapomogi wypłacanej przez gminy, jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia się dziecka, świadczenia rodzicielskiego, czy świadczenia wychowawczego, którego celem jest częściowe pokrycie wydatków związanych z wychowywaniem dziecka, w tym z opieką nad nim i zaspokojeniem jego potrzeb życiowych, świadczenia dobry start, jeżeli zamieszkuje z dziećmi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Jest to świadczenie jednorazowe przeznaczone na utrzymanie, w szczególności na pokrycie wydatków na żywność, odzież, obuwie, środków higieny osobistej oraz opłat mieszkaniowych oraz dofinansowania do pobyt dziecka w żłobku, klubie dziecięcym czy u dziennego opiekuna. Obywatele Ukrainy korzystający z uprawnień nadanych specustawą, nie mogą wyjechać z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na okres powyżej 30 dni, gdyż będzie to skutkowało utratą legalności pobytu. Polski ustawodawca dla beneficjentów specustawy, zagwarantował uprawnienia do opieki medycznej na zasadach i w zakresie w jakim, osobom

<sup>8</sup> Dz. U. z 2022 r. poz. 583.

objętym obowiązkowym lub dobrowolnym ubezpieczeniem zdrowotnym przysługuje prawo do świadczeń. W mojej opinii zapewnienie dostępu do celowanej pomocy społecznej, stanowi w obliczu kryzysu humanitarnego na Ukrainie, ogromne wyzwanie dla ustawodawców Rzeczypospolitej Polskiej. Obywatele Ukrainy otrzymali na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej pomoc humanitarną, socjalną a także psychologiczną. W moim przekonaniu, dzięki sprawności legislacyjnej, w obliczu presji czasu, stworzono i zbudowano szereg relacji pomocowych w celu zapewnienia bezpieczeństwa i schronienia dla obywateli ukraińskich. Uważam, że ważnym aspektem w procesie pomocowym jest, wsparcie psychologiczne, socjalne i materialne. Nowelizacja specustawy, która weszła w życie z dniem 28.01.2023 r., zatwierdziła Diia.pl jako elektroniczny dokument uprawniający beneficjentów do przekraczania granicy oraz podróżowania w ramach Unii Europejskiej. Dokument elektroniczny Diia.pl, obsługiwany w aplikacji mobilnej mObywatel, udostępniony jest dla beneficjentów spełniających równocześnie warunki zapisane w specustawie i posiadających numer PESEL z prefiksem UKR i z założonym profilem zaufanym. Znowelizowane przepisy specustawy, uregulowały kwestię składania wniosków przez uprawnionych beneficjentów objętych ochroną czasową, którzy przewidują wystąpienie o udzielenie zezwolenia na pobyt czasowy. Nowe rozwiązania, przewidują taką możliwość dla tych obywateli Ukrainy, którzy spełniają warunki specustawy i którzy korzystają z ochrony czasowej w Rzeczypospolitej Polskiej, a celem ich pobytu, będzie prowadzenie działalności gospodarczej lub wykonywanie pracy w zawodzie wymagającym wysokich kwalifikacji. Ustawodawca określił datę 01.04.2023 r., jako termin dla beneficjentów, od którego wnioski mogą zostać składane. Kolejnym terminem wskazanym w znowelizowanej ustawie jest data 24.08.2023 r. do którego to terminu mają ważność, dotychczas posiadane przez obywateli Ukrainy wizy i zezwolenia. Polski ustawodawca wyznaczył beneficjentom ustawy, stosowny termin na zaplanowanie i zrealizowanie formalności związanych z przedłużeniem legalności pobytu. Nie można pominąć kwestii, iż obywatele Ukrainy otrzymali również pomoc od organów administracji publicznej w zakresie zakwaterowania, zapewnienia całodziennego wyżywienia zbiorowego, zapewnienia transportu do miejsc zakwaterowania, finansowania przejazdów środkami transportu publicznego, zapewnienia środków czystości i higieny osobistej jak również organizacji miejsc udzielania doraźnej pomocy medycznej. W zapisach ustawy z dnia 13.01.2023 r., Dz. U. z 2023 r., poz. 185, art. 12 ust 17a i 17b, sformalizowano i doprecyzowano finansową pomoc dla obywateli Ukrainy, będących beneficjentami przytoczonej ustawy, jaką mogą

otrzymać od organów administracji publicznej. Po upływie 120 dni od dnia pierwszego wjazdu obywatela Ukrainy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, wojewoda oraz inne podmioty określone ustawą, mogą zapewnić pomoc obywatelowi Ukrainy posiadającemu nadany numer PESEL oraz spełnienia przez niego warunku pokrycia z góry 50% kosztów tej pomocy, nie więcej niż 40 zł za osobę dziennie lub pokrycia z góry przez obywatela Ukrainy z góry 75% kosztów tej pomocy, nie więcej niż 60 zł za osobę dziennie. Pomoc obywatelom Ukrainy w wymiarze fakultatywnym może być zorganizowana również przez jednostki samorządu terytorialnego, związek jednostek samorządu terytorialnego czy też związek metropolitalny. Zakres takiej pomocy zgodnie z literą ustawy określany jest w uchwale organu stanowiącego jednostkę samorządu terytorialnego, związku jednostek samorządu terytorialnego czy związku metropolitalnego. W odniesieniu do określenia formy i trybu udzielania pomocy określenia dokonuje właściwy organ wykonawczy danej jednostki lub związku. Nie można pominąć kwestii, że zadania zadysponowane przez wojewodę w formie decyzji administracyjnej, podlegają natychmiastowemu wykonaniu z chwilą ich doręczenia lub ogłoszenia. Takie rozwiązanie wynika z art 12. ust. pkt 11 specustawy. Obywatelowi Ukrainy będącemu pracownikiem z obszaru opieki medycznej, od dnia 24 lutego 2022 r. przez okres 18 miesięcy, niezależnie od trwania stanu zagrożenia epidemicznego lub stanu epidemii a który uzyskał kwalifikacje lekarza lub lekarza dentystry poza terytorium państw członkowskich Unii Europejskiej, można udzielić zgody na wykonywanie albo na warunkowe wykonywanie zawodu lekarza albo zawodu lekarza dentystry<sup>9</sup>. Lekarz albo lekarz dentysta, posiadający prawo do wykonywania zawodu, może wykonywać zawód wyłącznie w podmiocie leczniczym oraz jest zobowiązany do zgłoszenia ministrowi właściwemu do spraw zdrowia, w jakim podmiocie leczniczym na jaki okres został zatrudniony, w terminie 7 dni od dnia rozpoczęcia udzielania świadczeń zdrowotnych w tym podmiocie<sup>10</sup>. Brak dokonania zgłoszenia może stanowić podstawę do cofnięcia zgody. W ten sam sposób została unormowana sytuacja obywateli Ukrainy, którzy posiadają prawo wykonywania zawodu pielęgniarki albo położnej.

W świetle przeprowadzonej analizy należy stwierdzić, że ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, a także jej nowelizacje, zawierają regulacje dostosowane do zaistniałej sytuacji geopolitycznej. Ustawy stanowią, dopełnienie przepisów ogólnych,

<sup>9</sup> Dz. U. z 2022 r. poz. 583.

<sup>10</sup> Dz. U. z 2022 r. poz. 583.

omawiając kwestie specyficzne. Podsumowując rozważania, należy zauważyć, że artykuły znowelizowanej specustawy, przedłużają ważność dokumentów potwierdzających legalny pobyt obywateli Ukrainy do dnia 24.08.2023 r. Według mojej opinii zapewnienie dostępu do odpowiedniej pomocy humanitarnej, społecznej, psychologicznej, zapewnienie schronienia, niezagrożonych warunków bytowych i dostępu do rynku pracy stanowi wsparcie dla obywateli Ukrainy, którzy uciekli na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przed dramatycznymi wydarzeniami wojennymi w ich kraju. Uważam, że pomoc materialna czy finansowa jest równie ważna jak pomoc psychologiczna polegająca na stworzeniu bezpiecznej przestrzeni i wsparcia emocjonalnego. W moim przekonaniu, dopracowania wymagają zagadnienia dotyczące zatrudnienia a szczególnie kwestie rodzaju języka w jakim dokumenty mają być tworzone. Szczególne rozwiązania przyjęte w ustawie stanowią porządek prawny, który wynikał z aktualnej sytuacji międzynarodowej.

## BIBLIOGRAFIA

1. Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz. U. z 2022 r. poz. 583.
2. Ustawa z dnia 13.06.2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Dz. U. 2003 Nr 128 poz. 1176.
3. Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy Dz. U. 2004 Nr 99 poz. 1001.
4. Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 19 marca 2021 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy o języku polskim Dz.U. 2021 poz. 672.

EMPLOYMENT AND SOCIAL ASSISTANCE  
FOR CITIZENS OF UKRAINE IN CONNECTION  
WITH THE ARMED CONFLICT IN THE TERRITORY  
OF THIS COUNTRY

**Abstract:** The aim of this article is the rules of residence and employment in the territory of the Republic of Poland, as well as social assistance for Ukrainian citizens in the face of an armed conflict on the territory of this country. It is a contribution to reflection on this issue. Issues related to employment processes and principles in connection with the applicable provisions of the Special Act were raised. Attention was also paid to issues related to humanitarian support for people arriving from Ukraine after February 24, 2022. In the context under consideration, particular attention was paid to multi-level legislative solutions.

**Keywords:** Employment, legality of stay, social assistance



# KONSTYTUCYJNOPRAWNY STATUS MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH W POLSCE I NA SŁOWACJI

**Streszczenie:** Rzeczypospolita Polska i Republika Słowacji to europejskie państwa demokratyczne w których konstytucja zajmuje pozycję nadrzędną względem innych źródeł prawa. Tym co różni obydwie kraje jest ich powierzchnia i zamieszkująca je liczba ludności. Jak pokazują badania, w przeciwieństwie do Słowacji, odsetek obywateli polskich identyfikujących się z którąś z mniejszości narodowych czy etnicznych jest niewielki. Nie pozbawia to jednak polskiego ustrojodawcy obowiązku zagwarantowania im praw w Ustawie Zasadniczej. Konstytucja RP tylko w dwóch artykułach odnosi się bezpośrednio do mniejszości, podczas gdy w Konstytucji Republiki Słowackiej poświęcono im osobny podrozdział. W obydwu aktach podkreśla się prawa mniejszości w określonych obszarach, przy czym trudno nie odnieść wrażenia, że ustrojodawca słowacki czyni to w sposób znacznie bardziej szczegółowy i rozbudowany.

**Słowa kluczowe:** Mniejszości narodowe i etniczne w Polsce i na Słowacji, konstytucja, ochrona praw mniejszości.

**ORCID:** 0000-0003-2446-8428

## WSTĘP

Warunkiem koniecznym dla każdej władzy państwa demokratycznego jest zapewnienie swoim obywatelom możliwości korzystania z przyznanych im praw, a jednocześnie ich ochrony w sytuacji gdy prawa te mogą być zagrożone. Obywatelstwo jako szczególna więź prawna łącząca jednostkę z państwem pozwala z jednej strony cieszyć się określonym katalogiem praw, z drugiej

---

<sup>1</sup> Magister, Katedra Nauk o Państwie i Prawie, Wydział Prawa i Administracji, Akademia Sztuki Wojennej. E-mail: i.stanczuk@akademia.mil.pl



jednak wiąże się również z obowiązkami na rzecz państwa. Mniejszości narodowe i etniczne stanowią nieodłączny element państwa w związku z czym ich status powinien być regulowany zarówno konstytucyjnie, jak i ustawowo. Trudno dziś wyobrazić sobie państwo demokratyczne, które pomijałoby tę grupę społeczną (a jednocześnie potencjalnych wyborców) w swojej polityce. Należy mieć jednak na uwadze, że zakresy regulacji dotyczących mniejszości w zależności od państwa różnią się między sobą. Jest to naturalną konsekwencją współwystępowania szeregu czynników, w tym przede wszystkim liczebności tej grupy. Polska i Słowacja są państwami sąsiedzkimi, europejskimi, unitarnymi o ugruntowanej już demokracji, w których konstytucja stanowi nadrzędny akt prawny w systemie źródeł prawa. Obydwa kraje mają niełatwą historię, która w sposób istotny wpłynęła na współczesny kształt mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących ich terytoria. Przedmiotem badań jaki przyjęto w niniejszej pracy są przepisy konstytucyjne Ustaw Zasadniczych Polski i Słowacji, a celem badań uczyniono ich analizę i ocenę w zakresie w jakim regulują one status mniejszości narodowych i etnicznych w obu państwach, przy jednoczesnym uwzględnieniu uwarunkowań historycznych jakie wpłynęły na kształt przyjętych rozwiązań. Głównym pytaniem jakie zadano sobie w trakcie prowadzonych rozważań było to: W jaki sposób ustrojodawca ukształtował konstytucyjnoprawny status mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce i na Słowacji? Czy są podobieństwa i różnice w tym zakresie, a jeśli tak to z czego one wynikają?. Główną hipotezę badawczą oparto na przypuszczeniu, że sposób uregulowania w konstytucji przez ustrojodawców Polski i Słowacji zagadnień mniejszości narodowych i etnicznych jest podobny, co warunkowane jest zasadami demokracji i prawem międzynarodowym, przy czym istniejące różnice znajdują swoje uzasadnienie w uwarunkowaniach historycznych i społecznych obydwu państw. Spośród znanych metod badawczych zastosowano metodę dogmatyczno-prawną oraz analizę historyczną.

## **MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE W POLSCE I NA SŁOWACJI – PRZESZŁOŚĆ I TERAŹNIEJSZOŚĆ**

W Polsce w 2021 r. przeprowadzono Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań, którego wyniki wskazują, że 37149,5 tysiąca osób a więc 97,7% mieszkańców zadeklarowało polską identyfikację narodowościową, a inną niż polska 3,5%, tj. 1339,6 tysiąca. Według wstępnych wyników badań w ramach identyfikacji narodowo – etnicznej innej niż polska wskazano w tysiącach na identyfikację: śląską (585,7), kaszubską (176,9), niemiecką

(132,5), ukraińską (79,4), białoruską (54,3), angielską (48,7), amerykańską (25,1), włoską (17,7), żydowską (15,7), rosyjską (14,8), francuską (13,0), łemkowską (12,7), romską (11,8), irlandzką (11,0), litewską (9,7), nieustaloną (473,3)<sup>2</sup>. Historia Polski pokazuje jak na przestrzeni dziejów zmieniał się jej kształt pod względem narodo-etnicznym. W okresie międzywojennym była ona krajem wielonarodowym, co wynikało ze wspólnej przeszłości Polski i krajów sąsiednich, jak chociażby istnienia Rzeczypospolitej Obojga Narodów. W 1934 r. szacuje się, że mniejszości w Polsce stanowiły aż 31% ludności. Ich sytuacja zmieniła się po drugiej wojnie światowej, m.in. poprzez zmianę granic wskutek postanowień jałtańsko – poczdamskich, co spowodowało znaczne ruchy ludności, Holokaust oraz wprowadzenie w Polsce ustroju socjalistycznego, który przewidywał istnienie państwa jednolitego etnicznie<sup>3</sup>. Sam fakt, iż Konstytucja PRL z 22.07.1952 r. nie odnosiła się w sposób bezpośredni do ochrony mniejszości narodowych świadczy o tym jaki kierunek przyjęły władze państwowe w tym zakresie<sup>4</sup>. Dopiero z końcem lat 80. XX w. wraz z powstającymi ruchami społecznymi powrócił temat mniejszości narodowych. Jeszcze zanim podjęto obrady przy Okrągłym Stole opozycja demokratyczna, a konkretnie Komitet Obywatelski przy przewodniczącym NSZZ „Solidarność” zajął stanowisko wobec kwestii mniejszości sugerując, m.in. wprowadzenie do konstytucji szeregu gwarancji prawnych dedykowanych mniejszościom oraz umożliwienie im wprowadzenia własnych reprezentantów do organów przedstawicielskich. Rok 1989 przyniósł szereg zmian nie tylko w zakresie ustroju państwa ale i sytuacji prawnej mniejszości. Powołana została m.in. Komisja Mniejszości Narodowych i Etnicznych, która podjęła prace nad projektem ustawy poświęconym mniejszościom<sup>5</sup>. Treść ustawy stała się przedmiotem debaty przez okres ponad 20 lat i ostatecznie została uchwalona dopiero w 2005 r. Tak znaczne wydłużenie czasu potrzebnego na zakończenie procesu ustawodawczego wynikało z licznych kontrowersji

<sup>2</sup> <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-wstepne/wstepne-wyniki-narodowego-spisu-powszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2021-w-zakresie-struktury-narodowo-etnicznej-oraz-jezyka-kontaktow-domowych,10,1.html> (dostęp: 13.09.2023).

<sup>3</sup> W. Kundera, *Mniejszości narodowe w Polsce – zarys historyczno-prawny*, „Studia prawa publicznego” 2016, nr 4, s. 112, 116.

<sup>4</sup> K. Bobrowski, Ł. Kułaga, *Status prawny mniejszości narodowych w Polsce* [w:] *Polskie prawo stosunków międzynarodowych*, (red.) C. Mík, Ł. Kułaga, „Dom Organizatora” 2019, s. 277.

<sup>5</sup> P. K. Marszałek, *Status prawny mniejszości narodowych w Polsce. Jego geneza i ewolucja w świetle rozwiązań prawnych*, „Wschodnioznawstwo” 2017, nr 11, s. 328-329.

jakie budziły jej projekty, szczególnie w kwestii regulacji stosunku władz państwowych do mniejszości<sup>6</sup>.

Niepodległa Republika Słowacji powstała 1 stycznia 1993 r., jest więc państwem stosunkowo młodym. Z historycznego punktu widzenia istnieje jednak wiele zaszczości i wydarzeń, które w istotny sposób wpłynęły na jej współczesny obraz, również w wymiarze ustrojowo-prawnym. Doświadczenia przeszłości spowodowały m.in., że jest ona uznawana za najbardziej zróżnicowany pod względem etnicznym kraj Europy Środkowej<sup>7</sup>. Państwo słowackie uzyskało obecny kształt po podziale Czeskiej i Słowackiej Republiki Federacyjnej (Czechosłowacji) istniejącej w latach 1918 -1939 i 1945 -1992. Żeby zrozumieć skąd wzięło się tak wiele mniejszości w tak stosunkowo niewielkim państwie jakim jest Słowacja należy przywrócić się temu, jak zmieniały się relacje Słowaków z innymi narodowościami, a w szczególności z Węgrami. Istnieje na ten temat wiele szczegółowych opracowań, które dogłębnie analizują tę problematykę, jednak z racji tego iż niniejsza praca ma charakter analizy prawnej, a nie historycznej, przytoczono jedynie najistotniejsze fakty z dziejów tego państwa. Jego początki sięgają 830 r. kiedy to istniało Księstwo Nitrzańskie, włączone później do Państwa Wielkomorawskiego. Po upadku tego ostatniego Słowacja staje się częścią Państwa Węgierskiego, tzw. Górnymi Węgrami. W XII w. na jej terenie zaczyna osiedlać się mniejszość niemiecka, a w XIII w. Tatarzy. Od XV w. wyraźnie widoczne są tu również wpływy polskie. Wreszcie w 1918 r. powstało państwo łączące dwa narody: słowacki i czeski, przy czym uznaje się, że to Czesi zajmowali w nim pozycję dominującą<sup>8</sup>. Spośród zamieszkujących współcześnie terytorium Słowacji mniejszości, szczególnie napięte relacje występują w stosunku do mniejszości węgierskiej, czego źródłem są istniejące i często do dziś nierozwiązane spory i konflikty. Po zakończeniu I wojny światowej Czechosłowacji przyznano prawo do części ziem, jednakże w wyniku tzw. pierwszego arbitrażu wiedeńskiego mającego miejsce w listopadzie 1938 r. tereny te znalazły się ponownie pod zwierzchnictwem Węgrów. Zmiana granic spowodowała, że w obu państwach, tj. na Słowacji i na Węgrzech ukształtowała się dość liczna mniejszość – na Węgrzech

<sup>6</sup> A. Malicka, *Status prawny mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce – ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym*, [https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89234/01\\_4\\_A\\_-Malicka-Status\\_prawny.pdf](https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89234/01_4_A_-Malicka-Status_prawny.pdf) (dostęp: 15.09.2023).

<sup>7</sup> M. A. Babicki, *Sytuacja mniejszości narodowych i etnicznych w Państwach Europy Środkowej w latach 1989- 2004 z punktu widzenia społeczności międzynarodowej*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego „Acta Politica”* 2015, nr 34, s. 80.

<sup>8</sup> M. Lubicz Miszewski, *Mniejszości narodowe na Słowacji i ich ochrona prawna* [w:] *Komunikacja międzykulturowa, wewnątrz-kulturowa, społeczna. Szkice socjologiczne*, J. Żurko (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 249.

– słowacka, zaś na Słowacji – węgierska. Wydarzenia te w istotny sposób wpłynęły na relacje między obydwojma państwami, które w kolejnych latach ulegały stopniowemu pogorszeniu. W 1939 r. powstała I Republika Słowacka w której prawa mniejszości węgierskiej – jak określali to jej przedstawiciele – sprowadzono do poziomu minimalnego<sup>9</sup>. Koncentrując się na sytuacji mniejszości w XX i XXI w., jak trafnie zauważa E. Pałka ważnym czynnikiem, który determinuje stosunki Słowaków z mniejszością węgierską po 1989 r. jest jej specyfika charakteryzująca się znacznym stopniem koncentracji terytorialnej. Społeczność ta zamieszkuje w głównej mierze tereny położone przy granicy z Węgrami utrzymując z tym państwem szereg powiązań. Ponadto, cechuje ją dużo bardziej rozwinięta organizacja niż ma to miejsce w przypadku pozostałych mniejszości: prowadzi dobrze zorganizowane szkolnictwo mniejszościowe, posiada własne jednojęzyczne szkoły gdzie naucza się w języku węgierskim, własne teatry i wydawnictwa, audycje telewizyjne, organizacje kulturalne, zaś w sferze rządzenia państwem – własną reprezentację polityczną w organach wszystkich szczebli<sup>10</sup>. Według najnowszych danych statystycznych z 2021 r. populację Słowacji tworzą: Słowacy (83,82%), Węgrzy (7,75 %), Romowie (1,23%), Rosjanie (0,44%), Czesi (0,53%), Ukraińcy (0,17%), Niemcy (0,06%), Morawianie (0,02%) i Polacy (0,07%)<sup>11</sup>.

Warto podkreślić, że prawo słowackie nie formułuje definicji legalnej „mniejszości narodowej”, jednak jak trafnie zauważa K. Walczuk „co do zasady są one rozumiane zgodnie z ogólnymi, obowiązującymi w prawie międzynarodowym definicjami i de facto odpowiadają temu, co w prawie polskim określane jest mianem mniejszości narodowej i etnicznej”<sup>12</sup>. Odmienne podejście zastosował tu ustawodawca polski, który w art. 2 ustawy z dnia 6 stycznia 2005 r. *o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*<sup>13</sup> zdefiniował w sposób stosunkowo szeroki jak pojęcie mniejszości narodowej i etnicznej należy rozumieć na gruncie prawa powszechnie obowiązującego.

<sup>9</sup> W. Świąch, *Problem mniejszości w relacjach słowacko – węgierskich i czechosłowacko – węgierskich w latach 1939 – 1945*, „Zeszyty Historyczne. Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2016, t. XV, s. 231-232.

<sup>10</sup> E. Pałka, *Problematyka narodowościowa na Słowacji (wybrane zagadnienia)*, „Wschodnioznawstwo” 2007, nr 1, s. 71-73.

<sup>11</sup> <https://www.scitanie.sk/en/population/basic-results/structure-of-population-by-ethnicity/SR/SK0/SR> (dostęp: 13.09.2023).

<sup>12</sup> K. Walczuk, *Mniejszości narodowe i etniczne na Słowacji – aspekty prawne. Zarys zagadnienia*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020, s. 6.

<sup>13</sup> Dz. U. z 2017 r., poz. 823.

## MNIEJSZOŚCI NARODOWE I ETNICZNE W KONSTYTUCJI RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Przepisy Konstytucji RP regulują status prawny mniejszości narodowych i etnicznych odnosząc się do nich zarówno pośrednio, jak i bezpośrednio, brak jednak wyodrębnionego rozdziału, który zostałby poświęcony wyłącznie tej materii. W art. 32 ustrojodawca polski ustanawia zasadę równości, w myśl której wszyscy są wobec prawa równi, wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne i nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny<sup>14</sup>. Nie oznacza to rzecz jasna, zakazu odmiennego traktowania pewnych grup, zasada ta nie ma charakteru bezwzględny – chodzi natomiast o to, aby ustalić cechę istotną (relevantną) i z uwagi na nią dokonywać w prawie zróżnicowania sytuacji prawnej adresatów<sup>15</sup>. Jak trafnie podkreśla A. Jakuszewicz „Doniosłość problematyki ochrony mniejszości narodowych i etnicznych została potwierdzona przez ustrojodawcę poprzez zamieszczenie w Konstytucji RP z 1997 r. osobnego artykułu poświęconego wyłącznie tym zagadnieniom”<sup>16</sup>. Wspomnianym przepisem jest art. 35, w którym Rzeczpospolita Polska zapewnia obywatelom polskim należącym do mniejszości narodowych i etnicznych wolność zachowania i rozwoju własnego języka, zachowania obyczajów i tradycji oraz rozwoju własnej kultury. Przyznaje również mniejszościom narodowym i etnicznym prawo do tworzenia własnych instytucji edukacyjnych, kulturalnych i instytucji służących ochronie tożsamości religijnej oraz do uczestnictwa w rozstrzyganiu spraw dotyczących ich tożsamości kulturowej. Treść art. 35, podobnie jak art. 27 mają szczególne znaczenie, gdyż ustrojodawca w sposób bezpośredni wskazuje w nich na mniejszości narodowe i etniczne jako podmioty określonych praw<sup>17</sup>. Zwraca się uwagę, iż przepis art. 35 nawiązuje do rozwiązań obowiązujących przed 1795 r. i po 1918 r., kiedy to podkreślano wielonarodowość naszego państwa i kładziono nacisk na tolerancję względem innych języków, religii i obyczajów. Kolejne konstytucje, w tym w szczególności Konstytucja marcowa z 1921 r. oraz utrzymująca w mocy jej postanowienia Konstytucja kwietniowa z 1935 r. zawierały stosunkowo

<sup>14</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.

<sup>15</sup> B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, C. H. Beck, Warszawa 2017, s. 397-398.

<sup>16</sup> A. Jakuszewicz, *Kilka uwag o wyznaczeniu podmiotowego zakresu ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych*, „Studia Bydgosko – Lwowskie. Prawo – Samorząd Terytorialny – Gospodarka” 2015, t. 1, s. 47.

<sup>17</sup> M. Bielecki, *Wolność religijna na tle innych praw i wolności przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2006, t. 9, s. 214.

dość obszerną regulację statusu prawnego mniejszości. Ten stan prawny uległ zmianie wraz z przyjęciem Konstytucji PRL z 1952 r., gdzie brak już odrębnej regulacji w tym przedmiocie<sup>18</sup>. Art. 27 Konstytucji RP z 1997 r. ustanawia język polski językiem urzędowym z zastrzeżeniem, że przepis ten nie narusza praw mniejszości narodowych wynikających z ratyfikowanych umów międzynarodowych. Z jednej strony więc art. 35 gwarantuje wolność zachowania i rozwoju własnego języka, z drugiej zaś treść art. 27 wyraźnie zastrzega, że tylko język polski jest językiem urzędowym. Języki mniejszości mogą być natomiast uznane za języki pomocnicze w postępowaniu toczącym się przed organem władzy publicznej<sup>19</sup>.

Zgodnie z postanowieniami obowiązującej obecnie Ustawy Zasadniczej z 1997 r., każdy obywatel polski ma prawo do swobodnej decyzji o tym, czy chce być traktowany jako członek określonej mniejszości czy też nie. W art. 51 ust. 1 określono, że tylko ustawa może nakładać obowiązek ujawnienia informacji dotyczących danej osoby, w tym również tych o przynależności do mniejszości lub ujawnienia swojego pochodzenia narodowościowego czy języka<sup>20</sup>. Należy zwrócić również uwagę na art. 25 gwarantujący równouprawnienie Kościołów i związków wyznaniowych. Jak trafnie zauważa M. Winiarczyk-Kossakowska, prawodawca polski posłużył się tutaj zwrotem „równouprawnienie”, a nie „równość” o której mowa w art. 32. Taki zabieg wynika stąd, iż na gruncie orzecznictwa i doktryny przyjmuje się, iż równouprawnienie jest przejawem zasady równości w węższym znaczeniu (podmiotowym), tj. w stosunku do związków wyznaniowych<sup>21</sup>. Konstytucja RP w art. 53 zapewnia również każdemu wolność sumienia i religii i choć nie odnosi się wprost do mniejszości to użycie określenia „każdemu” wskazuje jak szeroko należy rozpatrywać katalog podmiotów do których przepis ten jest kierowany.

<sup>18</sup> P. Czarny, *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP* [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, (red.) M. Safjan, L. Bosek, C. H. Beck, Warszawa 2016, Legalis.

<sup>19</sup> *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, (red.) P. Tuleja, Wolters Kluwer, Lex, Warszawa 2021.

<sup>20</sup> B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, C. H. Beck, Warszawa 2012, Legalis.

<sup>21</sup> M. Winiarczyk-Kossakowska, *Równouprawnienie wyznań na tle regulacji ustawowych stosunku państwa do Kościołów i innych związków wyznaniowych w Polsce za lat 1989–1997*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2023, nr 5.

## STATUS MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH I ETNICZNYCH W KONSTITUCJI REPUBLIKI SŁOWACJI

Konstytucja Republiki Słowacji została przyjęta 1 września 1992 r. i tworzy ją 156 artykułów ujętych w dziewięciu rozdziałach. W art. 1 zaznaczono, że Republika jest państwem suwerennym, demokratycznym i prawnym oraz nie jest związana żadną ideologią ani religią. Jednocześnie państwo uznaje i przestrzega powszechnych zasad prawa międzynarodowego, umów międzynarodowych, którymi jest związane, i innych swoich zobowiązań międzynarodowych<sup>22</sup>. Jak wynika z powyższego, Konstytucja słowacka pełni więc funkcję regulacyjną, a nie ideologiczną, kładąc nacisk na przestrzeganie zasad demokracji i praw człowieka<sup>23</sup>. Z punktu widzenia regulacji prawnej statusu mniejszości należy zwrócić uwagę na art. 12 rozdziału II poświęcony „Podstawowym prawom i wolnościom”, w którym to ustrojodawca słowacki w ust. 1 przywołał zasadę wolności, równości i godności stanowiąc, że „Ludzie są wolni i równi w godności i w prawach. Podstawowe prawa i wolności nie mogą być odbierane, zbywane, nie ulegają przedawnieniu i uchyleniu”. Nasuwa się w tym miejscu potrzeba porównania przywołanego ustępu do polskich regulacji prawnokonstytucyjnych, gdzie w art. 30 polska Ustawa Zasadnicza formułuje zasadę ochrony godności, w art. 31 wolności, a w art. 32 równości. Mając na względzie tę ostatnią należy przywołać treść art. 12 ust. 2, który zawiera gwarancję podstawowych praw i wolności na terytorium Republiki Słowackiej dla wszystkich bez względu na płeć, rasę, kolor skóry, język, wiarę i religię, polityczne bądź inne przekonania, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do narodowości lub grupy etnicznej, majątek, urodzenie albo inną okoliczność. Stanowi on również, że nikogo nie można z tych powodów krzywdzić, stawiać w sytuacji uprzywilejowanej albo nie uprzywilejowanej. W Konstytucji RP w art. 32 można odnaleźć podobną gwarancję, przy czym polski ustawodawca był nieco bardziej powściągliwy przy jej formułowaniu ograniczając się wyłącznie do określenia, że wszyscy są wobec prawa równi, wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne oraz nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny. Uwagę zwraca art. 12 ust. 3 Konstytucji Słowacji przyznający każdemu prawo do swobodnego decydowania o swojej

<sup>22</sup> Konstytucja Republiki Słowacji, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/slowacja.html> (dostęp: 18.09.2023).

<sup>23</sup> Komentár K Ústave Slovenskej Republiky, [https://eurokodex.sk/images/edicie/vk\\_komen-tar-k-Ustave-SR.pdf](https://eurokodex.sk/images/edicie/vk_komen-tar-k-Ustave-SR.pdf) (dostęp: 18.09.2023).

narodowości zakazując jednocześnie jakiegokolwiek wpływania na te decyzje i wszelkich form nacisku zmierzającego do wynarodowienia. Co więcej, zgodnie z art. 12 ust. 4 nikt nie może ponieść uszczerbku w swoich prawach ze względu na to, że korzysta ze swoich podstawowych praw i wolności.

Dokonując analizy przepisów polskich i słowackich trudno nie zauważyć, że to właśnie drugi z ustawodawców poświęca więcej miejsca ochronie mniejszości i ich podstawowych praw. Tezę tę zdaje się potwierdzać fakt, iż w Konstytucji Słowacji mniejszościom narodowym i etnicznym poświęcono osobny podrozdział IV zatytułowany „Prawa mniejszości narodowych i grup etnicznych”, czego nie uczyniono w Konstytucji RP. Podrozdział ten obejmuje co prawda tylko dwa artykuły ale sam fakt jego wyodrębnienia świadczy o tym, jaką rangę przyznano tej problematyce. Otwierający go art. 33 wyraża się w jednym zdaniu „Przynależność do którejkolwiek mniejszości narodowej lub grupy etnicznej nie może przynieść nikomu ujmy”. Znacznie bardziej rozbudowany jest art. 34, który w swej treści przypomina nieco art. 35 Konstytucji RP, choć jest znacznie obszerniejszy. Stanowi on, w ust. 1, iż obywatelom tworzącym w Republice Słowackiej mniejszości narodowe lub grupy etniczne gwarantuje się wszechstronny rozwój, zwłaszcza prawo rozwijania własnej kultury wspólnie z innymi członkami mniejszości albo grupy, prawo propagowania i otrzymywania informacji w ojczystym języku, organizowania się w narodowościowych towarzystwach, zakładania i utrzymywania instytucji oświatowych i kulturalnych, zaś szczegóły ma określać ustawa. W ust. 2 komentowanego przepisu obywatelom należącym do mniejszości narodowych lub grup etnicznych gwarantuje się, na warunkach określonych w ustawie, oprócz prawa do przyswojenia sobie języka państwowego, także: a) prawo do pobierania nauki w ich języku, b) prawo używania swojego języka w kontaktach urzędowych, c) prawo uczestnictwa w rozwiązywaniu spraw dotyczących mniejszości narodowych i grup etnicznych. Klauzula jaka zamyka art. 34 wyraźnie podkreśla, że wykonywanie praw obywateli należących do mniejszości narodowych i grup etnicznych gwarantowanych w niniejszej Konstytucji nie może prowadzić do zagrożenia suwerenności i terytorialnej jedności Republiki Słowackiej oraz dyskryminacji innych jej obywateli. Szczególnie interesujące jest odniesienie się do kwestii zagrożenia suwerenności i terytorialnej jedności państwa słowackiego – można przypuszczać, iż przyczyną wprowadzenia takiego zapisu są czynniki historyczne i często niełatwe relacje z mniejszościami takimi jak węgierska czy romska.



## ZAKOŃCZENIE

Porównanie rozwiązań konstytucyjnych państw jakimi jest Polska i Słowacja wymaga wzięcia pod uwagę określonych czynników, tylko wówczas będzie możliwym wyprowadzenie wiarygodnych wniosków. Pierwszym z nich jest kontekst historyczny, który wpłynął na istnienie takich a nie innych wartości określających liczebność i charakter mniejszości narodowych i etnicznych w obydwu państwach. Polska od wieków była krajem wielonarodowym – wpływ na to miały wydarzenia historyczne, w wyniku których dochodziło, m.in. do zmiany granic i przesiedlenia ludności. Historia państwa słowackiego również nie była łatwa, to niewielkich rozmiarów państwo na przestrzeni ponad 1000 lat przechodziło różne etapy – od XI w. do 1918 r. przynależało do Królestwa Węgierskiego, a w latach 1918-1939 oraz 1945-1992 do Czechosłowacji<sup>24</sup>. Nie pozostało to bez wpływu na przyjęte po uzyskaniu niepodległości regulacje prawne, w tym konstytucyjne, które musiały odpowiadać istniejącym uwarunkowaniom społeczno-politycznym.

Słowacja jest państwem niewielkich rozmiarów – jej terytorium to nieco ponad 49 tysięcy km<sup>2</sup> zamieszkałe przez niecałe 5,5 mln mieszkańców. Dla porównania powierzchnia Polski to ponad 312 tysięcy km<sup>2</sup> przy populacji ok. 37,5 mln. Nie bez powodu Słowację uznaje się za najbardziej zróżnicowany pod względem narodowościowo – etnicznym kraj w Europie Środkowej – mniejszości stanowią tu ok. 16% całej populacji, podczas gdy w Polsce ich odsetek to niecały 1% populacji. Zwrócenie uwagi na czynnik demograficzny i ukształtowanie struktury społecznej jest o tyle istotne, że może uzasadniać sposób w jaki Konstytucji Republiki Słowacji reguluje kwestię mniejszości narodowych i etnicznych. Analiza prawno-porównawcza ustaw zasadniczych obydwu państw pozwala stwierdzić, że to właśnie słowacki ustrojodawca kładzie większy nacisk na regulację tej kwestii w akcie o tak szczególnej mocy prawnej. Konstytucja RP poświęca jej bezpośrednio dwa artykuły sformułowane w sposób stosunkowo ogólny, zaś Konstytucja Słowacji wyodrębnia w swym układzie odrębny rozdział poświęcony wyłącznie mniejszościom.

---

<sup>24</sup> G. Baziur, *Kwestia słowacka a polityka narodowościowa Królestwa Węgier w latach 1848-1918*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2016, vol. 5, s. 159.

## BIBLIOGRAFIA

### Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.
2. Konstytucja Republiki Słowacji, <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/konst/slowacja.html>, (dostęp: 18.09.2023).
3. Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, Dz. U. z 2017 r., poz. 823.

### Literatura

1. Babicki M. A., *Sytuacja mniejszości narodowych i etnicznych w Państwach Europy Środkowej w latach 1989- 2004 z punktu widzenia społeczności międzynarodowej*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego „Acta Politica” 2015, nr 34.
2. Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, C. H. Beck, Warszawa 2012, Legalis.
3. Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, C. H. Beck, Warszawa 2017.
4. Baziur G., *Kwestia słowacka a polityka narodowościowa Królestwa Węgier w latach 1848-1918*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2016, vol. 5.
5. Bielecki M., *Wolność religijna na tle innych praw i wolności przysługujących mniejszościom narodowym i etnicznym w Polsce*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2006, t. 9.
6. Bobrowski K., Kułaga Ł., *Status prawny mniejszości narodowych w Polsce* [w:] *Polskie prawo stosunków międzynarodowych*, (red.) C. Mik, Ł. Kułaga, „Dom Organizatora”, Toruń 2019.
7. Czarny P., *Komentarz do art. 35 Konstytucji RP* [w:] *Konstytucja RP. Tom I. Komentarz do art. 1-86*, (red.) Safjan M., Bosek L., C. H. Beck, Legalis, Warszawa 2016.
8. Jakuszewicz A., *Kilka uwag o wyznaczeniu podmiotowego zakresu ochrony praw mniejszości narodowych i etnicznych*, „Studia Bydgosko – Lwowskie. Prawo – Samorząd Terytorialny – Gospodarka” 2015, t. 1.

9. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, (red.) Tuleja P., Wolters Kluwer, Lex, Warszawa 2021.
10. Kundera W., *Mniejszości narodowe w Polsce – zarys historyczno-prawny*, „Studia prawa publicznego” 2016, nr 4.
11. Lubicz Miszewski M., *Mniejszości narodowe na Słowacji i ich ochrona prawna* [w:] *Komunikacja międzykulturowa, wewnątrz-kulturowa, społeczna. Szkice socjologiczne*, Żurko J. (red.), Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
12. Marszałek P. K., *Status prawny mniejszości narodowych w Polsce. Jego geneza i ewolucja w świetle rozwiązań prawnych*, „Wschodnioznawstwo” 2017, nr 11.
13. Pałka E., *Problematyka narodowościowa na Słowacji (wybrane zagadnienia)*, „Wschodnioznawstwo” 2007, nr 1.
14. *Stosunek państwa do Kościołów i innych związków wyznaniowych w Polsce z lat 1989–1997*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2023, nr 5.
15. Święch W., *Problem mniejszości w relacjach słowacko – węgierskich i czeskosłowacko – węgierskich w latach 1939 – 1945*, „Zeszyty Historyczne. Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2016, t. XV.
16. Walczuk K., *Mniejszości narodowe i etniczne na Słowacji – aspekty prawne. Zarys zagadnienia*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2020.
17. Winiarczyk-Kossakowska M., *Równouprawnienie wyznań na tle regulacji ustawowych*.

#### **Źródła internetowe:**

1. <https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-wstepne/wstepne-wyniki-narodowego-spisu-powszechnego-ludnosci-i-mieszkan-2021-w-zakresie-struktury-narodowo-etnicznej-oraz-jezyka-kontaktow-domowych,10,1.html> (dostęp: 13.09.2023).
2. <https://www.scitanie.sk/en/population/basic-results/structure-of-population-by-ethnicity/SR/SK0/SR> (dostęp: 13.09.2023).
3. Komentarz K Ústave Slovenskej Republiky, [https://eurokodex.sk/images/edicie/vk\\_-komentar-k-Ustave-SR.pdf](https://eurokodex.sk/images/edicie/vk_-komentar-k-Ustave-SR.pdf) (dostęp: 18.09.2023).

4. Malicka A., *Status prawny mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce – ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz języku regionalnym*, [https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89234/01\\_4\\_A\\_Malicka-Status\\_prawny.pdf](https://repozytorium.uni.wroc.pl/Content/89234/01_4_A_Malicka-Status_prawny.pdf), (dostęp: 15.09.2023).

## CONSTITUTIONAL STATUS OF NATIONAL AND ETHNIC MINORITIES IN POLAND AND SLOVAKIA

**Summary:** The Republic of Poland and the Slovak Republic are European democratic states in which the Constitution takes precedence over other sources of law. What distinguishes the two countries is their area and the number of people they inhabit. Research shows that, in contrast to Slovakia, the percentage of Polish citizens identifying with any of the national or ethnic minorities is small. However, this does not deprive the Polish legislator of the obligation to guarantee their rights in the Basic Law. The Constitution of the Republic of Poland refers directly to minorities in only two articles, while the Constitution of the Slovak Republic devotes a separate subsection to them. Both acts emphasise the rights of minorities in specific areas, but it is difficult not to get the impression that the Slovak constitution-maker does so in a much more detailed and extensive way.

**Keywords:** National and ethnic minorities in Poland and Slovakia, constitution, protection of minority rights.



## EWOLUCJA ODPOWIEDZIALNOŚCI NIELETNICH W KONTEKŚCIE ZAŁOŻEŃ USTAWY Z 9 CZERWCA 2022 R. O WSPIERANIU I RESOCJALIZACJI NIELETNICH

**Streszczenie:** Artykuł porusza problematykę dotyczącą założeń nowej ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z 6 czerwca 2022 r. Wskazana w nim została ewolucja odpowiedzialności nieletniego w polskim porządku prawnym oraz najważniejsze zmiany wprowadzone do tej odpowiedzialności ustawą z 2022 r. Artykuł zawiera również krótką ocenę wybranych jej instytucji, w tym także sygnalizuje wątpliwości konstytucyjne, które może budzić wprowadzona regulacja.

**Słowa kluczowe:** nieletni, ustawa, odpowiedzialność, demoralizacja, czyn karalny

**ORCID:** 0000-0002-5503-0624

Odpowiedzialność nieletnich w ciągu ostatnich stu lat znacznie ewoluowała, niestety zmierzając coraz bardziej w stronę punitywnego modelu tej odpowiedzialności. Oczywiście fakt ten można próbować usprawiedliwiać liczbą przestępstw popełnianych przez nieletnich oraz społeczną szkodliwością

---

<sup>1</sup> WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa.

tychże typów czynów<sup>2</sup>. Z drugiej strony jednak można mieć wątpliwości czy restrykcyjne podejście w stosunku do tak młodego człowieka jest właściwym rozwiązaniem<sup>3</sup>.

Podczas pierwszych prac kodyfikacyjnych nad kodeksem karnym z 1932 r.<sup>4</sup> przyjęto założenie, iż nieletnim będzie osoba do 18 roku życia. W 1920 r. w ramach prac Komisji Kodyfikacyjnej planowano także wprowadzić możliwość orzekania kary wobec nieletniego pomiędzy 14 a 18 rokiem życia<sup>5</sup>. Kwestia odpowiedzialności karnej była jednak dla członków Komisji tak wątpliwa, iż postanowiono skonsultować tę sprawę z prawnikami z zagranicy<sup>6</sup>. Rezultatem tych konsultacji (dokonywanych m.in. w Belgii, Francji, Szwajcarii) był projekt odpowiedzialności nieletnich, oparty o model francuski. Ustalono w nim podział nieletnich na trzy grupy wiekowe: 1) dzieci do 13 roku życia – nie podlegające odpowiedzialności karnej za czyny zabronione; 2) osoby w wieku 13-17 lat - podlegające odpowiedzialności warunkowej tzn. tylko wówczas jeśli działały z rozeznaniem: pojęcie to rozumiano jako pewną dojrzałość<sup>7</sup>, tj. osiągnięcie rozwoju umysłowego, społecznego, moralnego pozwalające na rozpoznanie znaczenia czynu i pokierowanie swoim postępowaniem – o rozeznaniu decydował sąd w toku bezpośredniego przesłuchania nieletniego na rozprawie; rozeznanie traktowane było jako surogat winy nieletniego<sup>8</sup>; 3) osoby w wieku 17-21 lat - odpowiadały one zasadniczo jak dorośli, jednakże bez możliwości orzeczenia kary śmierci i dożywotniego pozbawienia wolności. Wobec nieletniego można było zastosować wyłącznie środki wychowawcze (upomnienie, dozór, skierowanie do zakładu wychowawczego), zaś wobec nieletniego w wieku pomiędzy 13-17 rokiem życia, jeżeli z rozeznaniem popełnił czyn zabroniony, także środek poprawczy

---

<sup>2</sup> Ł. Czekał, *Przestępczość nieletnich w środowisku szkolnym*, "Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Securitate et Educatione Civili" 2010, I 76, s. 28 i nast.; P. Drzewiecki, *Zjawisko przestępczości nieletnich w Polsce*, "De Securitate et Defensione" 2016, nr 2, s. 85 i nast.

<sup>3</sup> Krytycznie w tej kwestii m.in. A. Budzyńska, *Opinia psychologa dotycząca projektowania zmian w zakresie obniżenia wieku odpowiedzialności karnej za niektóre przestępstwa (druk senacki nr 762)*, tekst dostępny na stronie: <https://fdds.pl/o-fundacji/co-nowego-w-fundacji/opinia-psychologa-dotyczaca-projektowania-zmian-w-zakresie-obnizenia-wieku-odpowiedzialnosci-karnej-za-niektore-przestepstwa-druk-senacki-nr-762.html> (dostęp: 1.03.2023).

<sup>4</sup> Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571 ze zm.

<sup>5</sup> E. Jurgielewicz-Delegacz, *Ewolucja odpowiedzialności nieletnich na przestrzeni lat*, "Studia Prawnoustrojowe UWM" 2019, nr 44, s. 171.

<sup>6</sup> Tamże, s. 172.

<sup>7</sup> O. Rataj, *Projektowane zmiany w zakresie odpowiedzialności karnej nieletnich w kodeksie karnym*, "Prokuratura i Prawo" 2008, nr 1, s. 134.

<sup>8</sup> V. Konarska-Wrzošek (red.), *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz*, WKP 2023, art. 1 pkt. 2.

(nie była to jednak kara, środka tego nie było bowiem w katalogu kar w kodeksie karnym z 1932 r.). Wprowadzona regulacja, choć zawarta w przepisach kodeksu karnego, zasługiwała na aprobatę gdyż wyraźnie przyznawała pierwszeństwo środkom wychowawczym. Wystarczy wspomnieć, iż model ten zyskał pozytywną opinię specjalistów choćby podczas Międzynarodowego Kongresu Dzieci w Brukseli w 1921 r.<sup>9</sup> Przyjęte rozwiązania obowiązywały aż do maja 1983 r. tj. momentu wejścia w życie ustawy z 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, uzupełnione o regulację art. 9 kk z 1969 r.

W kodeksie karnym z 1969 r.<sup>10</sup> nie znalazło się tak szerokie uregulowanie odpowiedzialności nieletnich jak w kodeksie karnym z 1932 r., W trakcie prac kodyfikacyjnych uznano, że zasady postępowania z nieletnimi powinny zostać opracowane w odrębnym akcie prawnym<sup>11</sup>. Do tego czasu miał obowiązywać model z 1932 r. uzupełniony o zmianę z art. 9 kk z 1969 r. Przepis ten ustanawiał odpowiedzialność karną w wieku 17 lat, z możliwością pociągnięcia do niej już po ukończeniu 16 roku życia, jeśli spełnionych zostało szereg warunków. Nieletni, który po ukończeniu lat 16 popełnił: 1) zbrodnię przeciwko życiu, 2) zbrodnię zgwałcenia, 3) zbrodnię rozboju, 4) zbrodnię przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu, 4) umyślnie spowodował ciężkie uszkodzenie ciała lub ciężki rozstrój zdrowia, mógł odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym, jeżeli okoliczności sprawy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy za tym przemawiały, a zwłaszcza gdy poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne<sup>12</sup>. Rozwiązanie to spotkało się jednak z szeregiem głosów krytycznych. Uważano, że *ratio legis* tego przepisu nie nawiązywało do względów wychowawczych jako to miało miejsce w kodeksie z 1932 r., a do „społecznego poczucia sprawiedliwości”<sup>13</sup>, kierując się tym samym w stronę coraz bardziej punitywnego modelu odpowiedzialności nieletnich<sup>14</sup>. Poza tym zakres przedmiotowy typów czynów zabronionych był tak niedookreślony, że budził wiele wątpliwości interpretacyjnych. Tytułem przykładu można wskazać, iż zbrodnia przeciwko życiu to nie tylko zabójstwo (148 kk), ale i opisany w 126 kk gwałtowny zamach na funkcjonariusza lub działacza politycznego w celu wrogim PRL.

<sup>9</sup> E. Jurgielewicz-Delegacz, *Ewolucja... op.cit.*, s. 172.

<sup>10</sup> Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz.U. 1969 nr 13 poz. 94 ze zm.

<sup>11</sup> A. Saj, *Odpowiedzialność karna nieletnich*, "Studenckie Zeszyty Naukowe" 2006, nr 9/14, s. 46.

<sup>12</sup> Zob. m.in. I. Andrejew, *Kodeks karny, krótki komentarz*, Warszawa 1986, s. 20-21 oraz powołane tam orzecznictwo.

<sup>13</sup> A. Grześkowiak, *Postępowanie w sprawach nieletnich (polskie prawo nieletnich)*, Toruń 1986, s. 76.

<sup>14</sup> Tamże, s. 76.



Część ówczesnej doktryny dopuszczała możliwość ścigania nieletniego za ten typ czynu, inni prezentowali nieco bardziej krytyczne stanowisko w tej kwestii<sup>15</sup>. Nie budzi jednak wątpliwości, iż taka regulacja niosła ze sobą poważne wątpliwości gwarancyjne.

Wskazany wyżej model odpowiedzialności nieletniego obowiązywał do maja 1983 r. (wtedy weszła w życie UPN z 1982 r.)<sup>16</sup>. Po wielu sporach o kształt tej odpowiedzialności zwyciężył ostatecznie kierunek kryminologiczny (przewidujący w przeważającej mierze stosowanie środków wychowawczych), ale z elementami kierunku jurydycznego (zakładającego stosowanie niekiedy środków o charakterze penalnym). Ustalono wówczas podział nieletnich na trzy grupy wiekowe: 1) osoby do 18 roku życia – podlegające odpowiedzialności za przejawy demoralizacji (brak było dolnej granicy wieku odpowiedzialności w przypadku tego typu czynów) – czyny te obejmowały niektóre wykroczenia nie objęte pojęciem czynu karalnego, za które można było orzec środki wychowawcze (ich katalog zdecydowanie rozszerzono w porównaniu do poprzedniego stanu prawnego, zyskał on charakter otwarty: „inne środki przewidziane ustawą należące do właściwości sądu rodzinnego, środki z kodeksu rodzinnego i opiekuńczego”); 2) nieletni w wieku 13-17 lat: podlegający odpowiedzialności za czyn karalny (tj. przestępstwo, przestępstwo skarbowe lub wybrane wykroczenia<sup>17</sup>) – można było orzec środek poprawczy tylko za czyn karalny stanowiący przestępstwo; 3) osoby do 21 roku życia: sprawcy wobec których można było kontynuować wykonywanie, uprzednio orzeczonych, środków wychowawczych i poprawczych. Orzekanie na gruncie UPN pozostawało zasadniczo w kompetencjach sądu rodzinnego co jeszcze bardziej podkreślało wychowawczy charakter ustawy ukierunkowanej na wychowanie a nie na karanie nieletnich<sup>18</sup>. Przypomnieć należy także, iż Konwencja o prawach dziecka z 1989 r.<sup>19</sup> (ratyfikowana przez Polskę w 1991 r.) w art. 3 nakazuje aby wszelkie podmioty we wszystkich działaniach dotyczących dzieci postępowały tak, aby sprawą nadrzędną było

<sup>15</sup> Z. Sienkiewicz [w:] T. Kaczmarek (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego*, tom 5, Warszawa 2015, s. 372. Krytycznie wobec możliwości pociągania nieletniego do odpowiedzialności za czyn opisany w art. 126 kk z 1969 r.: I. Andrejew, *Kodeks...op.cit.*, s. 21.

<sup>16</sup> Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz. U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.

<sup>17</sup> Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. z 2018 r. poz. 618 ze zm. Wykroczenia te obejmowały: art. 50a, art. 51, art. 69, art. 74, art. 76, art. 85, art. 87, art. 119, art. 122, art. 124, art. 133, art. 143. Odpowiedzialność za pozostałe wykroczenia mogła nastąpić tylko w ramach przypisania nieletniemu przejawów demoralizacji.

<sup>18</sup> V. Konarska-Wrzosek (red.), *Wspieranie...op.cit.*, art. 1 pkt 1.

<sup>19</sup> Konwencja o Prawach Dziecka z 20 listopada 1989 r., Dz. U. Nr 120, poz. 526.

jak najlepsze zabezpieczenie interesów dziecka. Przepis ten odnosi się do wszystkich osób, które nie ukończyły 18 roku życia, ta granica bowiem określa istotę ludzką jako dziecko.

Po wejściu w życie obecnego kodeksu karnego z 1997 r.<sup>20</sup> przepis art. 9 kk z 1969 r. został uchylony. Zaś fakultatywna odpowiedzialność karna nieletniego została uregulowana w art. 10 kk z 1997 r. Zasadniczo, podobnie jak w kodeksie z 1969 r., granicę odpowiedzialności utrzymano na wieku 17 lat, ale obniżony został wiek pozwalający na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej z 16 na 15 lat. Ponadto doprecyzowano, ujmując w katalog zamknięty, zakres typów czynów, za który nieletni może ponosić odpowiedzialność karną. Wskazane zostały także dodatkowe przesłanki, podobnie jak to miało miejsce na gruncie kk z 1969 r. (nieletni może odpowiadać na zasadach określonych w kodeksie karnym, jeżeli okoliczności sprawy oraz właściwości i warunki osobiste sprawcy za tym przemawiają, a zwłaszcza gdy poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne). Ostatnia zaś nowela do kodeksu karnego z 7 lipca 2022 r.<sup>21</sup> pozwala na pociąganie do odpowiedzialności karnej nieletnich w wieku pomiędzy 14 a 15 rokiem życia za zabójstwo w typie kwalifikowanym, o którym mowa w art. 148 § 2 i 3 kk.

Wskazany wyżej porządek obowiązywał do wejścia w życie ustawy z 6 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich<sup>22</sup>. Zasadniczym założeniem, które legło u podstaw prac nad nową ustawą była konieczność stworzenia kompleksowej regulacji postępowania w sprawach nieletnich, obejmującej etap postępowania rozpoznawczego oraz postępowania wykonawczego, przy uwzględnieniu standardów konstytucyjnych i międzynarodowych oraz zmian w rzeczywistości społecznej, obserwowanych m.in. w obszarze zachowań najmłodszych członków społeczeństwa, w tym zmiany charakteru czynów zabronionych popełnianych przez nieletnich<sup>23</sup>. Czterdziestoletnia ustawa UPN z 1982 r., mimo licznych dotychczasowych nowelizacji, nie zapewniała wystarczających instrumentów wsparcia procesu resocjalizacji nieletnich, którzy wykazują przejawy demoralizacji lub dopuszczają się czynów karalnych. Przesłała także stanowić adekwatne narzędzie w kształtowaniu prawidłowych postaw społecznych, zapobieganiu negatywnym tendencjom w rozwoju

<sup>20</sup> Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.

<sup>21</sup> Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2022 poz. 2600.

<sup>22</sup> Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Dz.U. 2022 poz. 1700.

<sup>23</sup> Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Druk nr 2183 (dalej jako: Uzasadnienie) s. 1.

młodego pokolenia czy powrotu na drogę przestrzegania porządku prawnego i ładu społecznego, przy równoczesnym zagwarantowaniu nieletnim poszanowania ich praw i wolności<sup>24</sup>. Konieczne zatem stało się opracowanie całościowego aktu prawnego, który uporządkuje, doprecyzuje i usystematyzuje materię dotyczącą spraw nieletnich, inkorporując te uregulowania z UPN, które mimo upływu lat nie straciły aktualności. Część z aktualnych uregulowań wymagała bowiem zdaniem projektodawcy tylko korekty, niektóre z nich jednak uregulowano od nowa<sup>25</sup>.

W uzasadnieniu do projektu nowej ustawy z 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich podnoszono, iż przepisy ustawy mają na celu zabezpieczenie i ochronę nieletnich w taki sposób, aby zagwarantować nieletnim poszanowanie ich praw i wolności, nawet jeżeli popełniają czyn karalny lub są zdemoralizowani, a tym samym, poprzez określenie jasnych procedur, zapobieżenie ewentualnym sytuacjom naruszania i ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności nieletniego. W tym zakresie wprowadzono m.in.:

1. wzmocnienie gwarancji procesowych nieletnich w postępowaniu w sprawach nieletnich oraz nadano rangę ustawową prawom nieletnich umieszczonych w ośrodkach wychowawczych, zakładach leczniczych czy poprawczych i schroniskach;
2. przyznano nieletniemu prawo do obrony już od chwili podjęcia pierwszej czynności z jego udziałem; poszerzono przesłanki do wyznaczenia nieletniemu obrońcy z urzędu (nieletni będzie musiał mieć obrońcę także w każdym przypadku zastosowania wobec niego środka tymczasowego związanego ze zmianą miejsca pobytu, np. umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym lub zakładzie leczniczym oraz w razie uzasadnionego podejrzenia dopuszczenia się przez nieletniego czynu zabronionego określonego w art. 10 § 2 kk, a także w razie wystąpienia innych okoliczności, które sąd rodzinny uzna za utrudniające nieletniemu obronę);
3. jednoznacznie określono, że nieletniemu przysługuje prawo do złożenia zażalenia na zatrzymanie, na przeprowadzenie kontroli osobistej, na użycie środków przymusu bezpośredniego; określono zasady i sposoby przeprowadzania kontroli osobistej nieletnich, kontroli korespondencji oraz badań na obecność alkoholu lub innej

---

<sup>24</sup> Tamże, s. 1.

<sup>25</sup> P. Pawluczuk-Bučko, *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, "Studia Prawnoustrojowe UWM" 2022, nr 58, s. 373 i nast.

substancji psychoaktywnej, które to kwestie, mimo że dotyczą sfer chronionych konstytucyjnie, tj. prawa nieletniego do nietykalności i wolności osobistej oraz prawa do prywatności, pozostawały poza regulacją ustawową (np. niektóre z nich regulowane były w rozporządzeniu Rady Ministrów z 1996 r. dotyczącym stosowania środków przymusu bezpośredniego<sup>26</sup>);

4. wprowadzono na poziomie ustawy uregulowania w zakresie podstaw prawnych prowadzenia postępowania wykonawczego obejmującego postępowanie sądowe oraz wykonywanie poszczególnych środków. Dotychczas materia ta była w znacznej mierze regulowana jedynie na poziomie rozporządzeń, co budziło wątpliwości z uwagi na ustawowy charakter tych regulacji, a część kwestii nie podlegała w ogólnie regulacji. Część wprowadzonych regulacji m.in.: możliwość przeprowadzania przez sędziego rodzinnego posiedzeń wykonawczych lub określenie zakresu decyzji procesowych, które mogą zostać wydane na posiedzeniu niejawnym, miałyby w zamierzeniu ustawodawcy wpłynąć na usprawnienie i przyspieszenie postępowania<sup>27</sup>.

Obok zmian w zakresie wzmocnienia gwarancji procesowych dotyczących odpowiedzialności nieletnich, w nowej ustawie przewidzianych zostało szereg reform instytucjonalnych. W tym zakresie m.in.:

1. wprowadzono nowy środek wychowawczy w postaci możliwości umieszczenia nieletniego w okręgowym ośrodku wychowawczym. W dotychczasowym katalogu środków zawartym w art. 6 UPN brak było środka wychowawczego, który byłby odpowiedni dla nieletnich, którzy popełniają czyny karalne, jednakże ich stopień demoralizacji lub rodzaj popełnionego czynu nie dawały podstaw do zastosowania środka poprawczego. Ponadto jednym z problemów, z którymi stykają się młodzieżowe ośrodki wychowawcze jest znaczna liczba nieletnich, którzy odmawiają resocjalizacji i mimo podjętych oddziaływań ulegają dalszej demoralizacji lub popełniają kolejne czyny

---

<sup>26</sup> Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 listopada 1996 r. w sprawie szczegółowych warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz sposobu postępowania w tym zakresie, Dz.U. 1996 nr 136 poz. 637.

<sup>27</sup> Uzasadnienie, s. 24 i nast.

karalne<sup>28</sup>. Wprowadzenie nowego środka wychowawczego, zdaniem projektodawców ustawy, stanowić powinno dodatkowy instrument, który zastosować będzie mógł sąd rodzinny w celu adekwatnej reakcji i poddania nieletniego odpowiednim oddziaływaniom wychowawczym. Nowe ośrodki usytuowane są pomiędzy młodzieżowymi ośrodkami wychowawczymi a zakładami poprawczymi, z uwzględnieniem charakteru tych ośrodków jako środka wychowawczego. Nowy środek wychowawczy ma być – co do zasady – stosowany wobec nieletniego, który popełnił czyn karalny będący przestępstwem. Na zasadzie wyjątku będzie można go zastosować wobec nieletniego, który popełnił czyn karalny będący wykroczeniem o szczególnie nagannym charakterze oraz wobec nieletniego, który uchyla się od wykonywania środka w postaci umieszczenia w młodzieżowym ośrodku wychowawczym, a który w chwili orzekania będzie miał ukończone 13 lat;

2. wprowadzono możliwość pobytu nieletnich matek z małoletnimi dziećmi w ośrodkach wychowawczych, zakładach poprawczych i schroniskach w celu ułatwienia im wykonywania pieczy albo uczestniczenia w sprawowaniu bieżącej pieczy nad dzieckiem. Do tej pory nieletnia, która urodziła dziecko w trakcie wykonywania środka wychowawczego albo środka poprawczego, w przeciwieństwie do skazanych odbywających karę pozbawienia wolności, nie miała możliwości przebywania ze swoim dzieckiem. Aby zapobiec sytuacjom oddzielenia dzieci od matek ustawa wprowadziła możliwość umieszczenia nieletniej matki z jej małoletnim dzieckiem w specjalnie zorganizowanych oddziałach przeznaczonych dla nieletnich, które urodziły dziecko i zgłosiły chęć opiekowania się nim<sup>29</sup>.

Na uwagę zasługuje także uregulowanie procedury stosowania i przedłużania stosowania środków tymczasowych wobec nieletnich. W zakresie tym ustawa określa ogólne przesłanki stosowania środków tymczasowych oraz szczególne przesłanki stosowania środków tymczasowych o charakterze izolacyjnym. Uregulowana została także procedura stosowania i przedłużania stosowania izolacyjnych środków tymczasowych. Konieczne jest wydanie

---

<sup>28</sup> RPO: *nieletni nie stawiają się do młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Odpowiedzi MEiN i KGP*, Biuletyn Informacji Publicznej RPO, tekst dostępny na stronie: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mlodziejowe-osrodki-wychowawcze-nieletni-niestawienictwo-mein-kgp-machalek-kuster> (dostęp: 1.03.2023).

<sup>29</sup> Uzasadnienie, s. 33 i nast. oraz s. 122 i nast.

postanowienia przez sąd rodzinny, w którym oznacza się okres pobytu nie dłuższy niż 3 miesiące, a które będzie podlegało zaskarżeniu. W zakresie tym ustawa realizuje także wytyczne sformułowane przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w Strasburgu w wyroku z dnia 30 czerwca 2015 r. w sprawie Grabowski przeciwko Polsce<sup>30</sup>. W wyroku tym ETPCz stwierdził, że w świetle standardów Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności<sup>31</sup>, nieletni przebywał w schronisku dla nieletnich bez legalnej podstawy prawnej. Decyzją sądu rodzinnego skarżący trafił bowiem do schroniska dla nieletnich w związku z podejrzeniem o popełnienie trzech napadów rabunkowych przy użyciu maczety i jednego usiłowania takiego napadu. Dwa miesiące później sąd postanowił o przekazaniu jego sprawy do rozpatrzenia w postępowaniu poprawczym. Sąd nie wydał jednak odrębnego postanowienia o przedłużeniu pobytu nieletniego w schronisku dla nieletnich. W związku z tym, skarżący zarzucił, iż taki stan rzeczy stanowił naruszenie jego prawa do wolności osobistej. Trybunał zgodził się z argumentacją skarżącego, stwierdzając, iż Polska naruszyła przepisy Konwencji<sup>32</sup>. Jednocześnie, Trybunał zobowiązał Polskę - na podstawie art. 46 Konwencji - do przyjęcia środków w celu zaprzestania zaskarżonej praktyki sądowej<sup>33</sup>.

Szereg wątpliwości w świetle nowej ustawy budzi wprowadzenie określania dolnej granicy wieku odpowiedzialności nieletnich w sprawach o demoralizację na poziomie 10 lat. Do tej pory granica ta nie była określona i odpowiedzialność na podstawie UPN za demoralizację mogli ponosić nieletni poniżej 10 lat, a zatem, jak twierdzą projektodawcy, przed sądem dla nieletnich mógł stanąć np. *sześciolatek, który zabrał koledze batonik*<sup>34</sup>. Wprowadzone przepisy, jak twierdzi ustawodawca, mają na celu ochronę dzieci w wieku wczesnoszkolnym przed pewną dozą negatywnych doświadczeń i stygmatyzacji, które wiążą się ze wszczęciem postępowania i z zaangażowaniem Policji oraz sądu

<sup>30</sup> Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 30 czerwca 2015 r. w sprawie Grabowski przeciwko Polsce, skarga nr 57722/12, tekst orzeczenia dostępny na stronie: [https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/\\$N/990000000000001\\_I\\_ETPC\\_057722\\_2012\\_Wy\\_2015-06-30\\_001](https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/$N/990000000000001_I_ETPC_057722_2012_Wy_2015-06-30_001) (1.03.2023).

<sup>31</sup> Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284.

<sup>32</sup> Uzasadnienie, s. 35.

<sup>33</sup> K. Warecka, *Strasburg: schronisko dla nieletniego bez odrębnego postanowienia sądu narusza Konwencję. Grabowski przeciwko Polsce - wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2015 r., skarga nr 57722/12*, Lex/el.2015.

<sup>34</sup> E. Świętochowska, *Dyscyplinowanie młodych sprawców w nowym łagodniejszym wydaniu*, tekst artykułu dostępny na stronie: <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1399574,konflikt-z-prawem-nastolatkow-zmiany.html> (1.03.2023).

rodzinnego. W razie uznania, że w takiej sytuacji dobro dziecka jest zagrożone, możliwe będzie wydanie przez sąd opiekuńczy określonych zarządzeń adresowanych przede wszystkim do rodziców albo opiekuna dziecka<sup>35</sup>. Wprowadzone regulacje nie zmieniły natomiast zasad odpowiedzialności nieletnich za czyny karalne. Utrzymane zostało w mocy, że odpowiedzialność za czyny karalne będą – tak samo jak wcześniej – ponosić nieletni, którzy w chwili popełnienia tego czynu ukończyli 13 lat, a nie ukończyli 17 lat. Czyny zabronione, których nieletni dopuścił się po ukończeniu 10 lat, a przed ukończeniem 13 lat, będą mogły być rozpoznawane w ramach postępowania o demoralizację. Wobec nieletnich, którzy w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończyli 13 lat (tak jak wcześniej) nie będzie można zastosować środka poprawczego w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym. Wyraźnie należy jednak zaznaczyć, iż ustawodawca wprowadził w ustawie zapis, iż *przepisy ustawy stosuje się do nieletniego, który ukończył 10 lat*. Wszczęcie takiego postępowania wobec dziesięciolatka staje się zatem w świetle nowej ustawy obligatoryjne. Regulacje taką należy uznać zatem za co najmniej wątpliwą jeśli nie absurdalną, a świadczącą za znaczną represyjnością nowej ustawy<sup>36</sup>.

Nowa ustawa doprecyzowała także pojęcie czynu karnego przez uproszczenie wcześniejszego enumeratywnego katalogu wykroczeń. Do tej pory pojęcie czynu karnego w UPN obejmowało, poza przestępstwami, wybrane wykroczenia. Nowe rozwiązanie, polegające na odstąpieniu od wyliczenia wykroczeń, w założeniu ustawodawcy miało by pozwolić na bardziej adekwatne reagowanie przez sąd rodzinny na wszelkie przypadki negatywnych zachowań nieletnich, z pozostawieniem obowiązującej w dotychczasowym stanie prawnym zasady celowości polegającej na dokonaniu przez sąd rodzinny w każdym przypadku oceny, czy ze względów wychowawczych wobec konkretnego dziecka należy prowadzić postępowanie czy nie. Rozwiązanie takie może budzić wątpliwości co do wymogu zgodności z zasadą *ultima ratio* stosowania środków penalnych wnikającą zasady państwa prawnego z art. 2 Konstytucji<sup>37</sup> oraz zasadą proporcjonalności z art. 31 ust. 1 Konstytucji<sup>38</sup>. Wskazany zakres zastosowania aktualnej ustawy jest bowiem zbyt szeroki. W kontekście art. 22 nowej ustawy, art. 116 kk oraz art. 48 kw ustawa będzie miał

<sup>35</sup> Uzasadnienie, s. 3 i nast.

<sup>36</sup> Aprobującą za tym rozwiązaniem np. V. Konarska-Wrzošek (red.), *Wspieranie...op.cit.*, art. 1 pkt 2. Krytycznie np. P. Górecki, *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich*, "Przegląd Sądowy" 2023, nr 9, s. 43.

<sup>37</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483.

<sup>38</sup> Uwagi RPO do projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z dnia 20 lipca 2021 r., s. 2-3.

bowiem zastosowanie także do wszystkich ustaw szczególnych przewidujących odpowiedzialność karną i odpowiedzialność za wykroczenie (dodatkowo do tych wskazanych w kodeksie karnym, kodeksie wykroczeń i kodeksie karnym skarbowym). Takie rozwiązanie może doprowadzić do przeciążenia sądów rodzinnych oraz do przewlekłości postępowań, a co za tym idzie, może doprowadzić do stanu niezgodności z art. 45 ust. 1 Konstytucji<sup>39</sup>.

Kolejne zmiany dotyczą wprowadzenia możliwości orzeczenia przez sąd rodzinny wobec nieletnich, którzy dopuścili się najcięższych czynów karalnych, zagrożenia przedłużeniem wykonywania środka poprawczego po ukończeniu przez niego 21 roku życia albo przedłużenia wykonywania środka poprawczego po ukończeniu przez niego 21 lat – nie dłużej jednak niż do ukończenia 24 lat. Instytucje te będą mogły być stosowane przez sąd rodzinny w szczególnie uzasadnionym przypadku wobec nieletniego, który dopuścił się czynu karalnego określonego w art. 10 § 2 kk jeżeli przemawiają za tym bardzo wysoki stopień demoralizacji nieletniego, rodzaj czynu karalnego, sposób i okoliczności jego popełnienia, właściwości i warunki osobiste nieletniego, jego postawa i zachowanie oraz przebieg dotychczasowego procesu resocjalizacji. W związku z powyższym został także utworzony nowy rodzaj zakładu poprawczego – zakład poprawczy dla nieletnich, którzy ukończyli 21 rok życia.

Swoiste *novum* wprowadzone ustawą stanowi także powołanie specjalnych dwóch komisji do spraw nieletnich<sup>40</sup>. Pierwsza z nich powołana została do kierowania nieletniego do młodzieżowego ośrodka wychowawczego, a jej zadaniem jest także kierowanie i przenoszenie nieletnich do odpowiedniego ośrodka, który zapewni odpowiednie oddziaływania wychowawcze i resocjalizacyjne, przy uwzględnieniu potrzeb edukacyjnych i deficytów rozwojowych nieletniego<sup>41</sup>. Druga z komisji do spraw środka leczniczego dla nieletnich, ma za zadanie wskazywać odpowiedni dla nieletniego zakład leczniczy. Celem tych rozwiązań jest zapewnienie nieletniemu uzyskania w jak najszybszy sposób właściwej pomocy leczniczej, terapeutycznej i rehabilitacyjnej, usprawnienie postępowania wykonawczego w sprawach zastosowanych wobec nieletnich środków leczniczych oraz zapewnienie udziału w tym procesie organu dysponującego specjalistyczną wiedzą z zakresu zdrowia psychicznego. Brak odpowiedniego organu, który wskazywałby właściwy dla nieletniego zakład

<sup>39</sup> Tamże, s. 3.

<sup>40</sup> Uzasadnienie, s. 147 i nast.

<sup>41</sup> Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 kwietnia 2023 r. w sprawie powołania Komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego, Dz. Urz. MS 2023, poz. 113.



lecniczy, to wcześniej jeden z głównych problemów zgłaszanych przez sędziów rodzinnych i kierowników zakładów leczniczych<sup>42</sup>. Znalezione dla nieletniego odpowiedniego zakładu leczniczego należało do sądu rodzinnego, co w znaczący sposób utrudniało i wydłużało prowadzone postępowanie wykonawcze. Przewidziana przez Ministra Zdrowia komisja ma stanowić organ pomocniczy dla sądu rodzinnego na etapie wykonywania środka leczniczego<sup>43</sup>.

Wprowadzone do polskiego porządku prawnego zmiany w zakresie odpowiedzialności nieletnich budzą jednak więcej wątpliwości. Kolejna z nich dotyczy orzekania środka poprawczego. Zaznaczyć należy, że w nowej ustawie zastosowanie wobec nieletniego środka poprawczego zostało przez ustawodawcę ograniczone wyłącznie do przestępstw. Środek ten zyskał jednak obligatoryjny charakter, na co jasno wskazuje użyty zwrot „orzeka”. Taki obligatoryjny charakter środka polegającego w istocie na pozbawieniu wolności także nie spełnia wymogu zgodności z zasadą *ultima ratio* stosowania środków penalnych.

Wątpliwości budzi także stworzenie nowego typu placówki dla nieletnich – Okręgowego Ośrodka Wychowawczego, do którego mieliby trafiać nieletni stwarzający szczególne problemy wychowawcze lub przejawiający znaczny stopień demoralizacji. Jak już zostało wspomniane, regulacje dotyczące tego typu placówki dopuszczają, aby w szczególnie uzasadnionych przypadkach kierować do nich nieletnich, którzy popełnili jedynie wykroczenia. Można mieć wątpliwości czy nieletni sprawcy wykroczeń powinni trafiać do ośrodków o charakterze *quasi* zakładów poprawczych, tym bardziej, iż ośrodki te przeznaczone zostały głównie dla sprawców czynów karalnych określanych jako przestępstwa.

Ustawa wprowadziła także szereg nowych kompetencji dla wskazanych w niej podmiotów, szczególnie dyrektorów szkół. Przewidziana została możliwość zastosowania wobec nieletnich przez dyrektora szkoły, do której uczęszcza nieletni środków oddziaływania wychowawczego (np. pouczenie, ostrzeżenie, zwrócenie uwagi, przywrócenie stanu poprzedniego), jeżeli będzie to wystarczające w drobnych sprawach o demoralizację i czyny karalne popełnione na terenie szkoły, bez konieczności zawiadamiania sądu rodzinnego (art. 4 ustawy). Zastosowanie takiego środka przez dyrektora (za zgodą rodziców oraz samego nieletniego) nie wyłącza zastosowania kary określonej

<sup>42</sup> Uzasadnienie, s. 159.

<sup>43</sup> Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 października 2022 r. w sprawie komisji do spraw środka leczniczego dla nieletnich, trybu wykonywania środka leczniczego oraz warunków zabezpieczenia zakładów leczniczych, Dz.U. 2022 poz. 2389.

w statucie szkoły, co może budzić wątpliwości w kwestii podwójnego ukarania za ten sam czyn<sup>44</sup>. Przepisu o uprawnieniu dyrektora nie stosuje się gdy nieletni dopuścił się czynu będącego przestępstwem ściganym z urzędu. Ustawodawca nałożył zatem na dyrektora szkoły obowiązek oceny czynu i dokonanie jego kwalifikacji prawnej celem ustalenia czy stanowi on już przestępstwo ścigane z urzędu czy nie. Merytoryczne przygotowanie dyrektorów do sprawowania funkcji organów stosujących środki oddziaływania wychowawczego należy uznać za mocno wątpliwe. Jest to rozwiązanie, które wydaje się nie tylko naruszać konstytucyjne prawo do sądu (art. 45 Konstytucji), ale też nie mieścić w granicach wyznaczonych przez art. 31 ust 3 Konstytucji.

Wskazane wyżej rozwiązania sugerują, że uczeń, za zgodą rodziców albo opiekuna, może być zobowiązany do wykonania na terenie szkoły, po zakończonych zajęciach lub przed ich rozpoczęciem, określonych zadań, które w przypadku pracowników są objęte przepisami BHP<sup>45</sup>. W uzasadnieniu ustawy wyjaśniono, co oznacza przywrócenie do stanu poprzedniego (*„W przypadku, gdy zachowanie nieletniego będzie polegało np. na śmieceniu, przedstawianiu ławek i innych sprzętów szkolnych, pisaniu na ścianach szkoły, dyrektor będzie miał możliwość nakazania nieletniemu przywrócenia do stanu poprzedniego, tj. uprzątnięcia wyrzuconych przez nieletniego śmieci, ustawienie sprzętów we właściwych porządku, usunięcia napisu ze ściany”*)<sup>46</sup>. Pojęcie prac porządkowych nie zostało jednak uszczegółowione (*„Dyrektor będzie mógł również polecić nieletniemu wykonanie prac porządkowych na rzecz szkoły, których rodzaj określi”*)<sup>47</sup>. W praktyce dyrektorzy mogą obawiać się ewentualnej odpowiedzialności karnej oraz odszkodowawczej w razie wypadku podczas wykonywania przez ucznia określonej pracy porządkowej. Ma to szczególne znaczenie w sytuacji, kiedy jedynie jeden z rodziców wyraża zgodę na zastosowania środka oddziaływania wychowawczego a drugi nie<sup>48</sup>. Powstają pytania o to, kto powinien sprawować nadzór nad wykonaniem prac w szkole, jakie środki mogą być zastosowane w przypadku odmowy samego ucznia, jaka powinna być procedura obowiązująca w tym zakresie i czy powinna ona zostać uwzględniona w statucie szkoły oraz kto ponosi ewentualną odpowiedzialność w przypadku powstania szkody. Istnieje bowiem ryzyko, że skutki

<sup>44</sup> Ł. Korzeniowski, *Instytucja stosowania środków oddziaływania wychowawczego przez dyrektora szkoły w nowej ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, "Prokuratura i Prawo" 2023, nr 2, s. 55.

<sup>45</sup> Uwagi RPO..., op.cit., s. 5.

<sup>46</sup> Uzasadnienie, s. 10.

<sup>47</sup> Tamże, s. 10.

<sup>48</sup> Uwagi RPO..., op.cit., s. 5.

zastosowania wobec ucznia kary - jego poczucie krzywdy, złość, zmęczenie pracą, narażenie się na stygmatyzację ze strony innych uczniów - doprowadzą inne organy do wniosku, że nastąpiło działanie na szkodę małoletniego oraz naruszenie dobra dziecka<sup>49</sup>. Wątpliwości dotyczą też przewidzianego w art. 4 ust 3 ustawy obowiązku przedsięwzięcia „niezbędnych czynności, aby nie dopuścić do zatarcia śladów i dowodów popełnienia czynu zabronionego”. Można mieć wątpliwości czy dyrektor szkoły może zatrzymać ucznia w pokoju przy użyciu siły do czasu przyjazdu Policji albo odebrać siłą plecak<sup>50</sup>. Ogólnie cel ustawy, czyli łagodzenie konfliktów na poziomie lokalnym, bez konieczności zawiadomiania sądu rodzinnego lub Policji, jest słuszny, a właściwa realizacja uprawnień dyrektora mogłaby podnieść skuteczność szkoły w wykonywaniu jej funkcji wychowawczej. W praktyce jednak uprawnienia dyrektora mogą być stosowane niechętnie z powodu uzasadnionych obaw przed konsekwencjami<sup>51</sup>. Uczynienie z dyrektora szkoły organu wymierzającego sprawiedliwość może także stanowić regulację *wątpliwą konstytucyjnie* w świetle art. 175 ust. 1 oraz art. 42 ust. 1 Konstytucji i wyrażoną w nich zasadą *sądowego wymiaru sprawiedliwości* oraz zasadą *nullum crimen sine lege*.

Niewątpliwie dokonanie ostatecznej oceny wprowadzonych ustawą zmian będzie możliwe dopiero po dłuższym okresie jej obowiązywania. Jak twierdzi się w literaturze, praktyczne funkcjonowanie jej dość wątpliwych niekiedy rozwiązań zależeć będzie jednak w znacznej mierze od mądrego i roztropnego stosowania jej przepisów przez uprawnione do tego podmioty<sup>52</sup>.

---

<sup>49</sup> V. Konarska-Wrzosek, *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Warszawa 2013, s. 114; E. Konieczna, *Sytuacja nieletniego w świetle zmian, jakie wprowadziła ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* [w:] M. Paszko (red.), *Perspektywy i przyszłość prawa karnego*, Łódź 2023, s. 169-170.

<sup>50</sup> Uwagi RPO..., op.cit., s. 6.

<sup>51</sup> Tamże, s. 6. Ponadto: K. Wójcik, *Dyrektor jak sędzia, będzie mógł wymierzać szkolną sprawiedliwość*, Rzeczpospolita 31.08.2022, tekst dostępny na stronie: <https://edukacja.rp.pl/szkoly-podstawowe-i-srednie/art36969531-dyrektor-jak-sedzia-bedzie-mogl-wymierzac-szkolna-sprawiedliwosc> (1.03.2023).

<sup>52</sup> P. Górecki, *Ustawa...*, op.cit., s. 51.

## BIBLIOGRAFIA

## Akty prawne

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483;
2. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. 1993 nr 61 poz. 284;
3. Konwencja o Prawach Dziecka z 20 listopada 1989 r., Dz. U Nr 120, poz. 526
4. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. z 1932 r. Nr 60, poz. 571 ze zm.
5. Rozporządzenie Rady Ministrów z 20 listopada 1996 r. w sprawie szczegółowych warunków stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz użycia broni palnej lub psa służbowego przez funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz sposobu postępowania w tym zakresie, Dz.U. 1996 nr 136 poz. 637.
6. Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 31 października 2022 r. w sprawie komisji do spraw środka leczniczego dla nieletnich, trybu wykonywania środka leczniczego oraz warunków zabezpieczenia zakładów leczniczych, Dz.U. 2022 poz. 2389.
7. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz.U. 1969 nr 13 poz. 94 ze zm.;
8. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz. U. z 2018 r. poz. 618 ze zm.;
9. Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, Dz. U. z 2018 r. poz. 969 ze zm.;
10. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. - Kodeks karny, Dz.U. 1997 nr 88 poz. 553 ze zm.
11. Ustawa z dnia 7 lipca 2022 r. o zmianie ustawy - Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2022 poz. 2600.
12. Ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Dz.U. 2022 poz. 1700.

13. Uwagi RPO do projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich z dnia 20 lipca 2021 r.
14. Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich, Druk nr 2183.
15. Zarządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 20 kwietnia 2023 r. w sprawie powołania Komisji do spraw kierowania nieletnich do młodzieżowego ośrodka wychowawczego, Dz. Urz. MS 2023, poz. 113.

### Literatura

16. Andrejew I., *Kodeks karny, krótki komentarz*, Warszawa 1986;
17. Budzyńska A., *Opinia psychologa dotycząca projektowania zmian w zakresie obniżenia wieku odpowiedzialności karnej za niektóre przestępstwa (druk senacki nr 762)*, <https://fdps.pl/o-fundacji/co-nowego-w-fundacji/opinia-psychologa-dotyczaca-projektowania-zmian-w-zakresie-obnizenia-wieku-odpowiedzialnosci-karnej-za-niektore-przestepstwa-druk-senacki-nr-762.html>.
18. Czekaj Ł., *Przestępczość nieletnich w środowisku szkolnym*, "Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis Studia de Securitate et Educatione Civili" 2010, I 76.
19. Drzewiecki P., *Zjawisko przestępczości nieletnich w Polsce*, "De Securitate et Defensione" 2016, nr. 2.
20. Grześkowiak A., *Postępowanie w sprawach nieletnich (polskie prawo nieletnich)*, Toruń 1986.
21. Górecki P., *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich*, "Przełąd Sądowy" 2023, nr 9.
22. Jurgielewicz-Delegacz E., *Ewolucja odpowiedzialności nieletnich na przestrzeni lat*, "Studia Prawnoustrojowe UWM" 2019, nr 44.
23. Konarska-Wrzosek V., *Prawny system postępowania z nieletnimi w Polsce*, Warszawa 2013;
24. Konarska-Wrzosek V. (red.), *Wspieranie i resocjalizacja nieletnich. Komentarz*, WKP 2023;

24. Konieczna E., *Sytuacja nieletniego w świetle zmian, jakie wprowadziła ustawa z dnia 9 czerwca 2022 r. o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich* [w:] M. Paszko (red.), *Perspektywy i przyszłość prawa karnego*, Łódź 2023;
26. Korzeniowski Ł., *Instytucja stosowania środków oddziaływania wychowawczego przez dyrektora szkoły w nowej ustawie o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich. Uwagi de lege lata i de lege ferenda*, "Prokuratura i Prawo" 2023, nr 2.
27. Pawluczuk-Bućko P., *Ustawa o wspieraniu i resocjalizacji nieletnich – kilka uwag o kierunku zmian legislacyjnych*, "Studia Prawnoustrojowe UWM" 2022, nr 58.
28. Rataj O., *Projektowane zmiany w zakresie odpowiedzialności karnej nieletnich w kodeksie karnym*, "Prokuratura i Prawo" 2008, nr 1.
29. *RPO: nieletni nie stawiają się do młodzieżowych ośrodków wychowawczych. Odpowiedzi MEiN i KGP*, Biuletyn Informacji Publicznej RPO, <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-mlodziejowe-osrodki-wychowawcze-nieletni-niestawieniectwo-mein-kgp-machalek-kuster>.
30. Saj A., *Odpowiedzialność karna nieletnich*, "Studenckie Zeszyty Naukowe" 2006, nr 9/14.
40. Sienkiewicz Z. [w:] Kaczmarek T. (red.), *Nauka o karze. Sądowy wymiar kary. System Prawa Karnego, tom 5*, Warszawa 2015.
41. Świętochowska E., *Dyscyplinowanie młodych sprawców w nowym łagodniejszym wydaniu*, <https://prawo.gazetaprawna.pl/artykuly/1399574,konflikt-z-prawem-nastolatkow-zmiany.html>;
42. 32. Warecka K., *Strasburg: schronisko dla nieletniego bez odrębnego postanowienia sądu narusza Konwencję. Grabowski przeciwko Polsce - wyrok ETPC z dnia 30 czerwca 2015 r., skarga nr 57722/12*, Lex/el.2015.
43. Wójcik K., *Dyrektor jak sędzia, będzie mógł wymierzać szkolną sprawiedliwość*, Rzeczpospolita 31.08.2022; tekst dostępny na stronie: <https://edukacja.rp.pl/szkoly-podstawowe-i-srednie/art36969531-dyrektor-jak-sedzia-będzie-mógł-wymierzać-szkolną-sprawiedliwość>

44. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z 30 czerwca 2015 r. w sprawie Grabowski przeciwko Polsce, skarga nr 57722/12, [https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/\\$N/99000000000001\\_I\\_ETPC\\_057722\\_2012\\_Wy\\_2015-06-30\\_001](https://etpcz.ms.gov.pl/etpccontent/$N/99000000000001_I_ETPC_057722_2012_Wy_2015-06-30_001);

## EVOLUTION RESPONSIBILITY OF MINORS IN THE CONTEXT OF THE ASSUMPTIONS ACT OF JUNE 9, 2022 ON SUPPORT AND RESOCIALIZATION OF MINORS

Summary: The article raises issues related to the assumptions of the new Act on the support and resocialization of minors of June 6, 2022. It indicates the evolution of the responsibility of a minor in the Polish legal system and the most important changes introduced to this responsibility by the Act of 2022. The article also contains a short assessment of its selected institutions, including constitutional doubts that the introduced regulation may raise.

Keywords: minor, act, responsibility, demoralization, criminal act

# KARY DYSCYPLINARNE ORZEKANE WOBEC SĘDZIÓW W PRAWIE POLSKIM

**Streszczenie:** Opracowanie podejmuje problem kar dyscyplinarnych i odpowiedzialności dyscyplinarnej trzech wybranych grup sędziowskich. Sędziów sądów powszechnych, sędziów Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. Celem badawczym pracy było przedstawienie i analiza zakresu przedmiotowego odpowiedzialności wskazanych sędziów wraz z omówieniem nakładanych na nich ewentualnych sankcji. Jest to pierwszy tego typu artykuł, który porządkuje i opisuje odpowiedzialność przedstawionych grup. Główną metodą badawczą wykorzystaną podczas badań była metoda dogmatyczno-prawna. Najważniejszą konkluzją jest to, iż zakres sankcji obejmujących tychże sędziów jest kompletny i wyczerpujący, a ustawodawstwo regulujące tę problematykę znakomicie spełnia swoją rolę.

**Słowa kluczowe:** Odpowiedzialność dyscyplinarna, sędziowie, rozstrzygnięcie sporów, kary dyscyplinarne, etyka.

**ORCID:** 0000-0002-7950-5794.

## WPROWADZENIE

Sędzia piastując tak ważną i odpowiedzialną funkcję w państwie musi kierować się pełną niezależnością i wartościami etycznymi. Podlega on właściwie trzem rodzajom odpowiedzialności, tj. karnej, dyscyplinarnej oraz cywilnej. Sędziów sądów powszechnych dotyczy Rozdział III ustawy – prawo

---

<sup>1</sup> Bartosz Nieścior, dr nauk prawnych, radca prawny, MBA, LL.M., Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.



o ustroju sądów powszechnych z 2001 roku<sup>2</sup>. W jej art. 107 możemy znaleźć zakres odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego. Sędzia odpowiada za (art. 107 par.1): oczywistą i raziącą obrazę przepisów prawa, odmowę wykonywania wymiaru sprawiedliwości, działania lub zaniechania mogące uniemożliwić lub istotnie utrudnić funkcjonowanie organu wymiaru sprawiedliwości, działania kwestionujące istotnie stosunku służbowego sędziego, skuteczność powołania sędziego, lub umocowanie konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej, działalność publiczną nie dającą się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziów, a także za uchybienie godności urzędu. Sędzia odpowiada również za swoje postępowanie przed objęciem stanowiska, jeżeli przez nie uchybił obowiązkowi piastowania wówczas urzędu państwowego lub okazał się niegodnym tego urzędu. Zatem za podstawę odpowiedzialności dyscyplinarnej sędziego możemy przyjmować następujące przesłanki:<sup>3</sup> czyn ten musi być ściśle zindywidualizowany, zawiniony czyli umyślny bądź nieumyślny<sup>4</sup>, służbowo bezprawny – naruszający powagę i urząd sędziego, także wywierający ujemną ocenę dla całego środowiska sędziowskiego. Na sędziów nie tylko w momencie dokonania przewinienia nakładają się kary dyscyplinarne, odnoszą się także do nich przepisy Kodeksu karnego oraz Kodeksu postępowania karnego. Dla przykładu można wskazać art. 128 wspomnianej wcześniej ustawy. Stwierdza on, iż w nieuregulowanych sprawach przedmiotowego aktu prawnego mają zastosowanie przepisy z powyższych kodeksów. Są to sytuacje takie m.in. gdy sędzia popełni czyn mający znamiona przestępstwa. W momencie popełnienia deliktu służbowego właściwa komisja dyscyplinarna wszczynają procedurę. Sędziego w takim wypadku można zawiesić w czynnościach do momentu wyjaśnienia zaistniałego zdarzenia. Należy pamiętać, że nie każda grupa sędziów ma identyczny katalog kar. Osoby wykonujące zawód sędziego w Trybunale Konstytucyjnym lub Sądzie Najwyższym nie są przenoszeni karnie do innego miejsca pracy. Nie jest to możliwe, co oczywiste, gdyż mają one tylko jedną siedzibę w Warszawie<sup>5</sup>.

Sędzia zatem w swojej pracy musi kierować się przede wszystkim treścią roty ślubowania zgodnie z art. 66 ustawy-prawo o ustroju sądów

<sup>2</sup> Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. nr 98, poz. 1070.

<sup>3</sup> U. Piątkowska, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego w prawie polskim*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006, nr 9/13, s. 27.

<sup>4</sup> O tym więcej J. R. Kubiak, J. Kubiak, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „Przegląd Sądowy” 1994, nr 4, s. 6-7.

<sup>5</sup> W. Kozielewicz, *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2005, s. 77.

powszechnych z 2001 roku. Warto ją przypomnieć: „Ślubuję uroczyście jako sędzia sądu powszechnego służyć wiernie Rzeczypospolitej Polskiej, stać na straży prawa, obowiązki sędziego wypełniać sumiennie, sprawiedliwość wymierzać zgodnie z przepisami prawa, bezstronnie według mego sumienia, dochować tajemnicy prawnie chronionej, a w postępowaniu kierować się zasadami godności i uczciwości.”; składający ślubowanie może dodać na końcu zwrot: Tak mi dopomóż Bóg”. Wszystkie najważniejsze wytyczne zawodowe są w niej zawarte, a naruszenie ich czy przekroczenie granic wyznaczonych prawem może skutkować poniesieniem odpowiedzialności dyscyplinarnej [lub karnej].

### KARY DISCYPLINARNE PONOSZONE PRZEZ SĘDZIÓW SĄDÓW POWSZECHNYCH

Katalog kar dyscyplinarnych znajduje się w art. 109 ustawy-prawo o ustroju sądów powszechnych. Tymi sankcjami są:

1. Upomnienie,
2. Nagana,
3. Obniżenie wynagrodzenia zasadniczego o 5%-50% na okres od sześciu miesięcy do dwóch lat,
4. Kara pieniężna w wysokości podlegającego wypłacie za miesiąc poprzedzający wydanie prawomocnego wyroku skazującego jednomiesięcznego wynagrodzenia zasadniczego powiększonego o przysługujący sędziemu dodatek za długoletnią pracę, dodatek funkcyjny i dodatek specjalny,
5. Usunięcie z zajmowanej funkcji,
6. Przeniesienie na inne miejsce służbowe,
7. Złożenie sędziego z urzędu.

Karami najmniej dotkliwymi jest nagana i upomnienie, a te o szczególnym charakterze, czyli złożenie sędziego z urzędu lub usunięcie z zajmowanej funkcji muszą być poprzedzone dokładnym postępowaniem i mieć solidne podstawy prawne i faktyczne dokonanego czynu. Może być też tak że sędzia będzie miał całkowity dożywotni zakaz powrotu do piastowania swojej funkcji<sup>6</sup>. Dla osoby która całe życie w taki sposób przepracowała może być to niezwykle dotkliwie. Wyrok prawomocny skazujący jest podawany do publicznej

---

<sup>6</sup> Ł. Korózs, M. Sztorc, *Ustrój sądów powszechnych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 150.

wiadomości (art. 109a). Innymi karami są również pozbawienie możliwości awansu na wyższe stanowisko sędziowskie przez 5 lat, niemożność udziału w tym okresie także w kolegium danego sądu<sup>7</sup>.

Podsumowując, co już wspomniano, najważniejszą przesłanką aby ukarać danego sędziego musi być wystąpienie winy sprawcy w chwili popełnienia czynu zabronionego. Kolejno dokonanie te musi być przewinieniem, czyli określone zachowanie trzeba traktować jako zabronione i po trzeciej winy jako podstawy ukarania wynika z samej odpowiedzialności, której to charakter zawsze jest represyjny<sup>8</sup>.

## KARY DYSCYPLINARNE PONOSZONE PRZEZ SĘDZIÓW SĄDU NAJWYŻSZEGO

Odpowiedzialność dyscyplinarną sędziów Sądu Najwyższego reguluje ustawa z dnia 8 grudnia 2017 roku o Sądzie Najwyższym<sup>9</sup>. Zakres przedmiotowy jest bardzo podobny do tego, który mogliśmy zauważyć przy sankcjach dla sędziów sądów powszechnych. Na początku należy wskazać, zgodnie z art. 72 omawianej ustawy, iż sędzia Sądu Najwyższego odpowiada dyscyplinarnie za:

1. Oczywistą i rażącą obrazę przepisów prawa,
2. Odmowę wykonania wymiaru sprawiedliwości,
3. Działania lub zaniechania mogące uniemożliwić lub istotnie utrudnić funkcjonowanie organu wymiaru sprawiedliwości,
4. Działania kwestionujące istnienie stosunku służbowego sędziego, skuteczność powołania sędziego, lub umocowanie konstytucyjnego organu Rzeczypospolitej Polskiej,
5. Działalność publiczną nie dającą się pogodzić z zasadami niezależności sądów i niezawisłości sędziów;
6. Uchybienie godności urzędu.

Podobnie jak we wcześniej analizowanej grupie sędziowskiej, w myśl art. 72 par. 2, sędzia odpowiada za swoje postępowanie przed objęciem stanowiska, jeżeli uchybił obowiązkowi piastowanego urzędu państwowego lub okazał się niegodnym urzędu sędziego.

---

<sup>7</sup> R. Giętkowski, *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013, s. 291.

<sup>8</sup> *Ibidem*, s. 225.

<sup>9</sup> Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. 2018, poz. 5.

W momencie zaistnienia okoliczności i solidnych dowodów wskazujących na popełnienie przewinienia zawodowego rozpoczyna się procedura dyscyplinarna. Art. 73 ustanawia, iż sądami dyscyplinarnymi w sprawach dyscyplinarnych sędziów Sądu Najwyższego są: w pierwszej instancji - Sąd Najwyższy w składzie 2 sędziów orzekających w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej i 1 ławnika Sądu Najwyższego; w drugiej instancji - Sąd Najwyższy w składzie 3 sędziów orzekających w Izbie Odpowiedzialności Zawodowej i 2 ławników Sądu Najwyższego. Obwiniony sędzia ma nakładane stosowne kary dyscyplinarne. Mogą być one następujące:

1. Upomnienie,
2. Nagana,
3. Obniżenie wynagrodzenia zasadniczego sędziego o 5%-50% na okres od 6 miesięcy do 2 lat,
4. Kara pieniężna w wysokości podlegającego wypłacie za miesiąc poprzedzający wydanie prawomocnego wyroku skazującego jednomiesięcznego wynagrodzenia zasadniczego powiększonego o przysługujący sędziemu dodatek za długoletnią pracę i dodatek funkcyjny,
5. Usunięcie z zajmowanej funkcji,
6. Złożenie z urzędu sędziego.

Rzecznik dyscyplinarny SN, czyli oskarżyciel, jest wybierany na okres czterech lat, a w każdym przypadku skład sądu dyscyplinarnego wyznacza Kolegium SN w drodze losowania, spośród sędziów, z wyłączeniem jedynie Prezesa Sądu Najwyższego, Prezesów Sądu Najwyższego oraz Rzecznika dyscyplinarnego i jego zastępcy.

## **KARY DISCYPLINARNE PONOSZONE PRZEZ SĘDZIÓW TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO**

Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 roku<sup>10</sup> określiła odpowiedzialność sędziów TK wraz z możliwymi sankcjami dyscyplinarnymi. Na początek jednak warto wskazać na kilka innych ważnych kwestii. Rota ślubowania różni się nieznacznie w stosunku do innych sądów (art. 21): „*Uroczycie ślubując, że pełniąc powierzone mi obowiązki sędziego Trybunału Konstytucyjnego, będę wiernie służyć Narodowi i stać na straży Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, czyniąc to bezstronnie, według mego sumienia i z najwyższą starannością oraz strzegąc godności sprawowanego urzędu*”. Głównie różnica wynika z tego, że jest tu

---

<sup>10</sup> Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 roku o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. 2015, poz. 1064.

odniesienie do Konstytucji RP. Niewątpliwie najważniejszym zadaniem tych sędziów jest właściwa interpretacja i respektowanie jej zapisów przede wszystkim w duchu niezależności, a także transparentności dla wszystkich obywateli.

Sędzia TK nie może być pociągnięty do odpowiedzialności karnej bez stosownej zgody Zgromadzenia Ogólnego. Do czasu wydania decyzji wobec sędziego, co do którego podejrzewa się złamanie przepisów mogą być podejmowane czynności tylko niecierpiące zwłoki (art. 24). Wniosek o pociągnięciu do odpowiedzialności karnej takich sędziów oraz o pozbawienie wolności, z oskarżenia publicznego ma prawo składać jedynie Prokurator Generalny (art. 25). W momencie wyrażenie zgody przez Zgromadzenie Ogólne jest podejmowana właściwa uchwała (art. 27). Postępowanie dyscyplinarne jest wszczynane również na wniosek Prezydenta RP lub Ministra Sprawiedliwości w ciągu 21 dni od otrzymania wniosku, chyba że Prezes Trybunału uzna, iż jest on niestosowny (art. 28a). W postępowaniu dyscyplinarnym w pierwszej instancji bierze udział trzech sędziów TK, a w drugiej pięciu (art. 29). Możliwymi karami dyscyplinarnymi są (art. 31):

1. Upomnienie,
2. Nagana.

W szczególnie rażących przypadkach Zgromadzenie Ogólne zwraca się do Sejmu o złożenie sędziego z urzędu (art. 31a). W zakresie nie uregulowanym w ustawie mają zastosowania przepisy z ustawy o Sądzie Najwyższym.

## ZAKOŃCZENIE

Niewątpliwie urząd sędziego sądów powszechnych, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego musi być wykonywany w sposób nienaganny, nieskazitelny, a przede wszystkim niezależny. Odpowiedzialność dyscyplinarna i związane z nią przepisy są swego rodzaju straszakiem na osoby, które nie respektują powagi zajmowanej funkcji. Sędziowie mają za zadanie pracować przede wszystkim na rzecz obywateli i w zgodzie z obowiązującymi przepisami prawa.

Kary dyscyplinarne zastosowane w przywołanych aktach normatywnych są wystarczające i adekwatne. Piastujący te stanowiska muszą sobie zdawać sprawę, że w momencie dokonania przewinienia służbowego lub co gorsza przestępstwa z kodeksu postępowania karnego, po procesie dyscyplinarnym mogą zostać pozbawieni możliwości wykonywania zawodu i ich dorobek

budowany przez całe życie, a także prestiż z tym związany w jednym momencie straci znaczenie.

Szczególny przykład etycznego i moralnego zachowania powinien być pokazywany przez sędziów Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego. To oni jako najważniejsi sędziowie w państwie, rozstrzygający skomplikowane spory prawne są uznawani za swego rodzaju autorytety, przede wszystkim dla środowisk prawniczych.

Podsumowując, obecne przepisy regulujące badane zagadnienie spełniają swoją rolę, a zawarte w nich kary dyscyplinarne są wystarczające. Do odpowiedzialności dyscyplinarnej przywiązywana jest coraz większa waga. To dobrze, szczególnie jeżeli chodzi o zawody zaufania publicznego.

## BIBLIOGRAFIA

### Wydawnictwa zwarte

1. Giętkowski R., *Odpowiedzialność dyscyplinarna w prawie polskim*, Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2013.
2. Korózs Ł., Sztorc M., *Ustrój sądów powszechnych. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2002.
3. Kozielowicz W., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów. Komentarz*, Wolters Kluwer, Warszawa 2005.

### Wydawnictwa ciągłe

4. Kubiak J. R., Kubiak J., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziów*, „Przegląd Sądowy”, 1994, nr 4.
5. Piątkowska U., *Odpowiedzialność dyscyplinarna sędziego w prawie polskim*, „Studenckie Zeszyty Naukowe” 2006, nr 9/13.

### Akty prawne

6. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. prawo o ustroju sądów powszechnych, Dz.U. nr 98, poz. 1070.
7. Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 roku o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. 2015, poz. 1064.
8. Ustawa z dnia 25 czerwca 2015 roku o Trybunale Konstytucyjnym, Dz. U. 2015, poz. 1064.

## DISCIPLINARY PENALTIES AWARDED TO JUDGES UNDER POLISH LAW

**Summary:** The study addresses the problem of disciplinary penalties and disciplinary liability of three selected groups of judges. Judges of common courts, judges of the Supreme Court and the Constitutional Tribunal. The research objective of the work was to present and analyze the scope of responsibility of the indicated judges, together with a discussion of possible sanctions imposed on them. This is the first article of this type that organizes and describes the responsibility of the presented groups. The main research method used during the research was the dogmatic and legal method. The most important conclusion is that the scope of sanctions covering these judges is complete and exhaustive, and the legislation regulating this issue perfectly fulfills its role.

**Keywords:** Disciplinary responsibility, judges, dispute resolution, disciplinary penalties, ethics.

## KILKA UWAG O KONSTYTUCYJNYM KSZTAŁCIE INSTYTUCJI PREZYDENTA W II RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

**Streszczenie:** Instytucja głowy państwa w historii drugiej Rzeczypospolitej, przekształcała się za każdym razem, gdy uchwalano nowy akt ustawy zasadniczej. Na przestrzeni trzech dokumentów: Konstytucji marcowej, noweli sierpniowej oraz Konstytucji kwietniowej nastąpiła zmiana w postrzeganiu władzy wykonawczej. Pierwotnie Prezydent był ograniczony przez ustrojodawcę w sprawowaniu władzy oraz nie uwzględniono tego organu w możliwości tworzenia litery prawa w państwie Polskim. Problemy gospodarcze w kraju oraz złe nastroje wśród polityków sprawiły, że nadarzyła się okazja, aby zmienić rozkład sił wśród władzy wykonawczej i ustawodawczej drugiej Rzeczypospolitej. Efektem tych wszystkich wydarzeń było przyznanie szerokich kompetencji głowie państwa zarówno w kontekście zwierzchnictwa narodu jak i wpływania na aspekty prawne w państwie polskim.

**Słowa kluczowe:** Ustawa zasadnicza, prerogatywy, głowa państwa, ustrój

**ORCID:** 0000-0001-6525-1087, 0000-0001-7518-6362

### WSTĘP

Polska Rzeczpospolita uzyskując niepodległość w 1918 roku mogła rozpocząć proces tworzenia ustroju państwowego. Pierwszą kwestią, z którą musiał się zmierzyć naród polski było określenie przyszłego reżimu politycznego, który będzie obowiązywał w Rzeczypospolitej. Przewaga partii politycznych, będących za przyjęciem republikańskiej formy rządów, została poparta

---

<sup>1</sup> Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

<sup>2</sup> Europejska Wyższa Szkoła Prawa i Administracji w Warszawie.



w wyborach do Sejmu Ustawodawczego z 1919 roku. Uchwalenie Konstytucji wiązało się z określeniem w jaki sposób zostanie podzielona władza względem Sejmu oraz Prezydenta.

Konstytucja marcowa w swojej treści określiła parlamentarno-gabinetowy ustrój polityczny. Należy zauważyć, że uchwalona w 1921 roku, była aktem normatywnym, który jako pierwszy po wojnie, usystematyzował najważniejsze obszary ustrojowe w Rzeczypospolitej. Co ważne, ustawa zasadnicza był zgodna z ówczesnie obowiązującymi ustrojami w innych państwach Europy popierając trójpodział władzy<sup>3</sup>. Przewidziała dla instytucji Prezydenta RP bardzo ograniczone kompetencje, zaś większe znaczenie przypisano dla Sejmu kosztem pozostałych instytucji państwowych.

Dotychczasowa Konstytucja pod wpływem krytyki oraz tzw. przewrotu majowego została znowelizowana w 1926 roku. Nowelizacja znacząco wpłynęła na pozycję Prezydenta oraz jego kompetencję w odniesieniu do stanowienia prawa w Rzeczypospolitej.

Rezultatem pierwszych zmian które były uchwalone w noweli sierpniowej było przyjęcie po 9 latach nowej Konstytucji. W 1935 r. uchwalono Konstytucję kwietniową, która oznaczała umacnianie władzy wykonawczej i skonsolidowanie głównych prerogatyw w instytucji głowy państwa. Konstytucja kwietniowa zajmowała całkiem odrębne stanowisko względem Konstytucji marcowej. Odrzucono wówczas ustrój parlamentarno-gabinetowy na rzecz systemu prezydenckiego.

Tematyka konstytucyjnego kształtu instytucji Prezydenta RP w II Rzeczypospolitej nie była zbyt szeroko omawiana w opracowaniach naukowych, dlatego w niniejszym artykule, autorzy podejmą próbę przedstawienia problematyki w kilku uwagach - jak na przestrzeni II Rzeczypospolitej instytucja Prezydenta przechodziła swego rodzaju transformację.

## TŁO PRAC NAD UKSZTAŁTOWANIEM NOWEGO USTROJU NIEPODLEGŁEJ POLSKI

Naród polski nigdy nie pogodził się z wymazaniem swojej ojczyzny z mapy Europy. Przez cały okres zaborów tworzono liczne koncepcje odrodzenia państwa. Podejmowano działania zbrojne w formie powstań z lat 1830-1831 i 1863-1864 oraz szereg inicjatyw na gruncie dyplomatycznym. Sytuacja szczególnie sprzyjająca odzyskaniu przez Polskę niepodległości powstała

---

<sup>3</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP*, Poznań 2018, s. 10.

wraz z wybuchem I wojny światowej. Okazało się, że państwa zaborcze znalazły się w obozach wrogich względem siebie. Aktywna działalność na rzecz odzyskania niepodległości prowadzona przez reprezentantów społeczeństwa polskiego na arenie międzynarodowej i na ziemiach polskich, doprowadziły w listopadzie 1918 r. do odzyskania niepodległości.

W II Rzeczypospolitej toczył się spór o to, czyją zasługą jest wywalczenie niepodległej Polski. Narodowi demokraci przypisywali główną rolę Dmowskiemu, działania piłsudczyków zaś nazywali nieodpowiedzialnymi porywami garstki byłych socjalistów wspierających Niemców przeciw entencie. Dla piłsudczyków natomiast decydujący wpływ miały wysiłki środowiska niepodległościowego, kierowanego przez Józefa Piłsudskiego, inicjatora czynu zbrojnego, komendanta I Brygady Legionów Polskich, twórcy Polskiej Organizacji Wojskowej, a w 1918 r. – podstaw polskiego państwa i wojska. Na początku wojny narodowcy popierali Rosję, wierząc, że w interesie rosyjskim jest zjednoczenie wszystkich ziem polskich, co ich zdaniem rozpoczęłoby proces odzyskiwania niepodległości. Zdawali się jednak nie dostrzegać, że polityka Rosji wobec Polski nie musi opierać się na racjonalnych podstawach, że wojna nie musi zakończyć się zwycięstwem ententy, ale np. utrzymaniem status quo, że głównym celem wojennym Rosji jest zdobycie cieśnin czarnomorskich, a nie zjednoczenie ziem polskich pod swoim panowaniem. Natomiast Piłsudski działał dynamicznie i potrafił wykorzystać zmieniającą się sytuację, biorąc pod uwagę różne możliwości np. upadek monarchii w Rosji czy klęskę państw centralnych w wojnie z ententą.

Pierwszą próbą określenia ustroju niepodległej Polski był dekret zawarty w proklamacji tzw. Rządu Lubelskiego z 7 listopada 1918 r. Rząd ten powołany został przez stronnictwa tzw. lewicy niepodległościowej, czyli po prostu niekomunistycznej. Komuniści polscy stali bowiem wówczas na stanowisku walki o światową republikę rad, a nie o niepodległe państwo polskie. Rząd Lubelski współdziałał ściśle ze zwolennikami Józefa Piłsudskiego uważanego przez większość społeczeństwa za "ojca" niepodległości. Wspomniany dekret ogłaszał istnienie Polskiej Republiki Ludowej, zapowiadał zwołanie do końca 1918 r. Sejmu ustawodawczego (Konstyтуanty) oraz przeprowadzenie wyborów.

Wybory określane były jako pięcioprzymiotnikowe tzn. powszechne, równe, bezpośrednie, tajne i proporcjonalne. Sejm miał wybrać pierwszego Prezydenta republiki.

Poczynając od 11 listopada 1918 r. zaczął kształtować się w Warszawie centralny ośrodek władzy niepodległego państwa polskiego. Na jego czele

stanął Józef Piłsudski. Podjął on sformułowaną w Lublinie myśl szybkiego zwołania Sejmu Ustawodawczego. Zdecydował się na powołanie gabinetu opartego na tych samych siłach politycznych co Rząd Lubelski, jednak podczas gdy rządem w Lublinie kierował wybitny działacz socjalistyczny z zaboru austriackiego Ignacy Daszyński, na jego czele stanął inny polityk z tej samej partii, lecz łatwiejszy do zaakceptowania przez prawicę Jędrzej Moraczewski. Realizowany przez rząd Moraczewskiego proces tworzenia zrębów ustrojowych niepodległej Polski jako państwa demokratycznego miał ogromnie pozytywne znaczenie. Niezwykle istotny był fakt, że państwo odradzało się jako republika demokratyczna. 22 listopada 1918 r. rząd opracował, a Piłsudski zatwierdził, dekret o najwyższej władzy reprezentacyjnej Republiki Polskiej. Na mocy tego dekretu, będącego swego rodzaju ustawą zasadniczą regulującą wybrane kwestie ustrojowe. Piłsudski jako Tymczasowy Naczelnik Państwa, obejmował „Najwyższą Władzę Republiki Polskiej” i miał ją sprawować aż do czasu zwołania Sejmu Ustawodawczego.

Kompetencje Naczelnika Państwa były bardzo rozległe. Powoływał odpowiedzialny przed nim rząd. Zatwierdzał projekty aktów ustawodawczych opracowanych przez gabinet. Akty te miały jednak, jak i władza Naczelnika Państwa, charakter prowizoryczny. Traciły siłę wiążącą w razie niezaprezentowania ich sejmowi do usankcjonowania na pierwszym posiedzeniu. W realistycznym ujęciu Piłsudski nie tworząc stanowiska ministra spraw wojskowych, zachował jego kompetencje dla siebie. 28 listopada 1918 r. ogłoszono dekrety o ordynacji wyborczej i wyborach do Sejmu Ustawodawczego. Wskazywało to zgodnie z wcześniejszymi sygnałami, że system państwa wskaże jednoizbowy parlament – Konstytuanta.<sup>4</sup> Dawało to odpowiedź duchowi demokracji epoki oraz wzorców postępowania mających źródło z czasów rewolucji francuskiej. Ordynacja bazowała na normach tzw. pięcioprzymiotnikowego prawa wyborczego. Autorzy ordynacji, mając świadomość istnienia dużego grona ugrupowań politycznych w Polsce, których rzeczywiste wpływy miały ulec kontroli w czasie wyborów, zatrzymali się na etapie procedury głosowania na listy. Zatrószono się także o łatwiejsze ich zgłaszanie. Potrzeba była tylko pięćdziesięciu podpisów wyborców, aby takową listę zarejestrować. Zgodnie z regułą przeważającą wówczas na starym kontynencie, mandaty miały być rozdzielane współmiernie do ilości głosów przekazanych na daną listę w konkretnych okręgach. Jako że rząd Moraczewskiego natrafiał na wielki opór ze

<sup>4</sup> J. Wawrzyniak, *Zarys historii instytucji ustrojowych i konstytucyjnych w Polsce*, Warszawa 1995, s. 51.

strony partii prawicowych, jeszcze przed głosowaniem wymieniono go na gabinet ukształtowany przez mniej radykalnego polityka, międzynarodowej renomy pianistę Ignacego Jana Paderewskiego. Zapoczątkowało to sukcesywne odchodzenie od lewicowych postulatów nakreślonych w Lublinie.

Wybory, zwołane na 26 stycznia 1919 r. odbyły się w szczególnych okolicznościach. Polska nie miała jeszcze wówczas określonych granic. Warunki wewnątrzrajowe charakteryzowały duże napięcia społeczne. Zawirowania w państwie spowodowane wojnami oraz wieloletnią okupacją spustoszyły oraz wyniszczyły kraj. Buntowali się bezrobotni a pracujący strajkowali na rzecz bardzo niskich pensji oraz wygórowanych cen, które doprowadzały ludzi w wielu przypadkach do skrajnego ubóstwa. Sytuacja wyglądała dramatycznie również na terenach wiejskich. Wszystkie te wydarzenia znajdowały swoje odbicie w scenie politycznej oraz trwających ciężkich walkach.<sup>5</sup> W rezultacie wyborów, nie zdołała się ukształtować zdecydowana większość. Szczególną właściwością sejmu była wówczas ruchoma scena polityczna. Wielu posłów zmieniało barwy polityczne. Skutkiem takich ruchów w ugrupowaniach politycznych było umocnienie partii centrowych, podczas gdy prawica jak i lewica traciły swoje wpływy. Można było zaobserwować różne tarcia w koncepcjach politycznych, gospodarczych czy społecznych. Spore udziały spełniały partykularyzmy regionalne, które były spowodowane podziałem państwa polskiego podczas zaborów przez okupantów. Priorytetem dla wszystkich było umacnianie państwa niepodległego. Wszyscy również czuli potrzebę stworzenia państwa, które będzie burżuazyjną demokratyczną republiką. Kategorycznie odrzucano możliwość wzorowania się na rosyjskiej Republice Radzieckiej. Za ledwie w 1921 r. stworzono w sejmie Komunistyczną Frakcję Poselską w której skład wchodziło dwóch członków. Frakcja w swoich postulatach miała m.in. obalenie przez rewolucję obecnego ustroju. 10 lutego 1919 r. odbył się Sejm Ustawodawczy, który zakończył ważność ustawy z 22 listopada 1918 roku. Piłsudski gestem złożenia władzy na rzecz sejmu przypieczętował tę decyzję. Dotychczasowy Naczelnik nie zaprezentował jakiegokolwiek pomysłu do czasu uchwalenia ustawy zasadniczej. Decyzja w tym zakresie została w pełni powierzona sejmowi. Od tego momentu rolę wiodącą przejął Konwent Seniorów, który 19 lutego 1919 roku rozpoczął pracę nad ustrojem państwa w okresie przejściowym. *Konwent Seniorów, czyli organ sejmu składający się z przedstawicieli wszystkich klubów poselskich pod przewodnictwem marszałka*

---

<sup>5</sup> Ibidem, s. 52-53.

*sejmu*.<sup>6</sup> Po objęciu sterów przez Konwent Seniorów organ ten przedstawił wniosek, który miał za zadanie określić obszar działalności naczelnych władz państwowych. Dokument owy dawał szeroki obszar działania dla sejmu, natomiast zadania jak i kompetencję stanowiska Naczelnika Państwa były bardzo mocno ograniczone. Fala buntowników skierowana w kierunku Piłsudskiego przez prawą stronę sceny politycznej mimo wszystko uznała, że Piłsudski powinien zostać na tym stanowisku. Podczas Sejmu Ustawodawczego, który odbył się 20 lutego 1919 r. zostało powzięte jednomyślne zarządzenie, które z historii znamy pod nazwą Małej Konstytucji. Jej oficjalna nazwa brzmiała jako: „Uchwała Sejmu Ustawodawczego z dnia 20 lutego 1919 roku w sprawie powierzenia Józefowi Piłsudskiemu dalszego sprawowania urzędu Naczelnika Państwa”.<sup>7</sup> Uchwała zawierała w sobie dwa fragmenty. Pierwszy dotyczył uznania wielu poświęceń i trudu jakich dokonał Piłsudski dla ojczyzny. Druga część bardziej obszerna zawierała wprowadzenie i pięć zasad na jakich miał się opierać Naczelnik Państwa wykonując swój urząd.

## ASPEKTY PRAWNE INSTYTUCJI PREZYDENTA RP W KONSTYTUCJI MARCOWEJ

Konstytucja marcowa już w drugim artykule ustawy zasadniczej określała rolę Prezydenta Rzeczypospolitej „Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej – Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości – niezawisłe sądy.”<sup>8</sup> Co prawda Prezydentowi powierzono władzę wykonawczą natomiast, miał liczne ograniczenia w stosunku do powierzonych mu zadań konstytucyjnych. Za tą tezę przemawiał fakt, iż prezydent sprawował urząd poprzez ministrów i urzędników.<sup>9</sup> Potwierdzeniem tego stanu rzeczy jest art. 43 Konstytucji marcowej „Prezydent Rzeczypospolitej sprawuje władzę wykonawczą przez odpowiedzialnych przed Sejmem ministrów i podległych mu urzędników.”<sup>10</sup>

Należy przychylić się do takiej koncepcji, że uchwalona w 1921 roku ustawa zasadnicza sprawiła, że funkcja głowy państwa stała się w zasadzie tylko przedstawicielem tytularnym z bardzo małym wpływem na stanowienie prawa

<sup>6</sup> Ibidem, s. 54.

<sup>7</sup> Ibidem.

<sup>8</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz.U. nr 44, poz.267).

<sup>9</sup> G. Górski, *Polonia Restituta. Ustrój Państwa Polskiego w XX wieku*, Toruń 2018, s.72.

<sup>10</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

w kraju. Powodem takiego stanu rzeczy były konflikty wewnątrz sejmowe, w który każda ze stron sceny politycznej dążyła do wprowadzenia własnych norm prawnych. Rezultatem było stworzenie norm prawnych w których głowa państwa miała bardzo małe znaczenie kosztem szeroko skonstruowanych kompetencji parlamentu.<sup>11</sup> Wbrew takiemu układowi władzy prezydent miał duży zakres kompetencji, lecz, warunkiem ich wykonywania była aprobata ze strony Wysokiej Izby. Instytucja głowy państwa w ustawie zasadniczej z marca 1921 r. została zawarta w rozdziale III o nazwie Władza wykonawcza. Ten fragment Konstytucji był złożony z trzydziestu pięciu artykułów z czego niepełna szesnaście dotyczyło Prezydenta RP.

Rola reprezentacyjna została zawężona do trzech krótkich punktów. Ilość poświęconego miejsca i artykułów na to zagadnienie, jasno określa jakie oddziaływanie miał Prezydent na tworzenie relacji zagranicznych. Zauważalny był kierunek, który opierał się na wzmacnianiu funkcji reprezentacyjnej. Było to spowodowane chęcią zbudowania jednego kierunku myślowego w prowadzeniu spraw międzynarodowych przez rząd polski, co nie neguję tego, że na podstawie wszystkich przepisów ustawy zasadniczej było to tylko złudne działanie.<sup>12</sup>

Realizując interpretację przepisów ustawy zasadniczej z marca 1921 r. należy zacząć od artykułu 48 Konstytucji marcowej, który był pierwszym zapisem dotyczącym roli reprezentacyjnej w tym dokumencie. Artykuł 48 stanowi, że: „Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli dyplomatycznych państw obcych i wysyła przedstawicieli dyplomatycznych Państwa Polskiego do państw obcych”.<sup>13</sup>

Można zauważyć w przetoczonym artykule, że ustawa zasadnicza bezpośrednio udzieliła głowie państwa kompetencje do reprezentowania kraju w sferze zewnętrznej. Z drugiej strony należy zwrócić uwagę, że nie ma wzmianki o reprezentacji w sferze wewnętrznej. W tym momencie normy konstytucyjne były odmienne od tych, które były zwyczajowo używane. Przede wszystkim Prezydent odbywał delegacje nie tylko międzynarodowe, ale ponadto wizytował miejsca w obrębie rodzimego państwa, gdzie był traktowany zgodnie z honorami, które przysługiwały Prezydentowi. Brak regulacji w tym zakresie tłumaczyć można, jak się przy tym wydaje, zainspirowaniem się ustrojodawcy

---

<sup>11</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 39-40.

<sup>12</sup> Ibidem, s. 40.

<sup>13</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

przy tworzeniu Konstytucji marcowej rozwiązaniami ustrojowymi znanymi z innych ówczesnych państw.<sup>14</sup>

Ustosunkowując się do pełnienia tradycyjnej formy reprezentacji przez Prezydenta czyli do realizowania zadań dyplomatycznych poza granicami państwa, należy zaznaczyć, że Sejm w żaden sposób nie ograniczał tej funkcji na podstawie przepisów Konstytucji z 1921 r. Wówczas w obszarze spraw zagranicznych była to jedyna prerogatywa, która nie wymagała podpisu innej instytucji, aby stała się prawomocna.

W drugiej części art.48 znajduje się wzmianka o wysyłaniu i przyjmowaniu delegatów. Procedura delegowania i podejmowania delegatów wymagała sporządzenia aktu uwierzytelnienia. Dokument był nie tylko podpisywany przez Prezydenta, ale również przez Premiera oraz szefa resortu spraw zagranicznych. To rozwiązanie było określone przez art.44 Konstytucji marcowej, który stanowi w ostatnim akapicie, że: „Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra, którzy przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność”<sup>15</sup>.

Celem takiej normy prawnej było zmniejszenie liczby publikowanych aktów prawnych przez państwo, które były wadliwe. Należy wskazać, że brak kompetencji w kwestii desygnowania na stanowisko przedstawiciela placówki dyplomatycznej przez głowę państwa, można było wywnioskować z postanowień ustrojowych jakie Rzeczpospolita Polska zaakceptowała za sprawą ustawy zasadniczej z marca 1921 roku<sup>16</sup>.

Analizując rolę reprezentacyjną głowy państwa, nie można zapomnieć również o art. 49 ustawy zasadniczej z marca 1921 r. który porusza kwestię ratyfikowania umów międzynarodowych. Zgodnie z wyżej wymienionym przepisem:

„Prezydent Rzeczypospolitej zawiera umowy z innymi państwami i podaje je do wiadomości Sejmu.

Umowy handlowe i celne oraz umowy, które stale obciążają Państwo pod względem finansowym, albo zawierają przepisy prawne, obowiązujące obywateli, albo też wprowadzają zmianę granic Państwa, a także przymierza - wymagają zgody Sejmu”<sup>17</sup>. Przytoczony artykuł określał umocowanie Prezydenta do podpisywania umów międzynarodowych. Podpisanie umowy

---

<sup>14</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 41.

<sup>15</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>16</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 42.

<sup>17</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

wywoływało skutek wprowadzenia określonej umowy do porządku prawnego Rzeczypospolitej Polskiej.

Co ważne, regulacja stanowiąca w materii zawierania umów międzynarodowych robiła mylne wrażenie indywidualnej kompetencji głowy państwa, ponieważ najistotniejsze umowy z punktu widzenia kraju musiały być opatrzone zgodą parlamentu. Jednocześnie charakterystyczne jest, gruntowne formułowanie ograniczeń odwołujących się do norm międzynarodowych, które wymagają aprobaty izby niższej, było całkiem inne od koncepcji ustrojowych, które były w Konstytucji Francji z 1875 roku, w której głowa państwa otrzymała kompetencję do dekretowania umów i ich ratyfikacji. W tej kwestii nie było jakichkolwiek regulacji, które ograniczały głowę państwa w decyzjach dotyczących stosunków międzypaństwowych<sup>18</sup>.

Ważnym aspektem jest to, że w treści ustawy zasadniczej nie zawarto informacji w jaki sposób miała być przedkładana aprobata Sejmu. Problem ten został rozwiązany poprzez normy systemowe „Na mocy wypracowanego wzoru postępowania do procedury zatwierdzającej daną umowę międzynarodową został również dopuszczony Senat”<sup>19</sup>. Stwierdzono, że rodzaje umów, które znajdują się w art. 49 ustawy zasadniczej odnoszą się do najistotniejszych spraw ze strony Rzeczypospolitej i dlatego też te umowy międzynarodowe powinny być przyjmowane w drodze aktu prawnego.

Zgodnie z Konstytucją marcową następnym zadaniem Prezydenta w kwestii reprezentacji państwa było wypowiedzanie wojny i zawieranie sojuszy. Art. 50 ustawy zasadniczej stanowił, że: „Prezydent może wypowiedzieć wojnę i zawrzeć pokój tylko za uprzednią zgodą Sejmu”.<sup>20</sup> Należy zauważyć, że był to następny artykuł Konstytucji marcowej, który uniemożliwiał Prezydentowi podejmowanie indywidualnych decyzji. Tym razem regulacja ta została wykorzystana z reżimu Konstytucji Francuskiej, w której do wypowiedzenia wojny innemu państwu była niezbędna aprobata parlamentu. Jednocześnie takie same przepisy zawierała ustawa zasadnicza Czechosłowacji z 1920 roku.<sup>21</sup>

Pragmatycznie rzecz ujmując takie decyzje wymagały aprobaty całego Parlamentu, ponieważ wiązało się to z uwikłaniem całego kraju oraz społeczeństwa w wojnę, z drugiej strony pokazywało to jak ważny status otrzymał Sejm i jak duża była jego siła po uzyskaniu suwerenności przez Polskę.

<sup>18</sup> Z. Witkowski, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej 1921-1935*, Poznań 1987, s.63.

<sup>19</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 43.

<sup>20</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>21</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 43.



Istotnym aspektem do omówienia pozycji instytucji Prezydenta w ustawie zasadniczej z marca 1921 roku, jest rola głowy państwa w inicjatywie ustawodawczej w Konstytucji marcowej. W ustawie zasadniczej z 17 marca 1921 roku, Prezydent nie miał żadnych możliwości legislacyjnych w aktach prawnych zwykłych jak i w ustawach zasadniczych. Odnośnie ustaw zwykłych objaśnił to art. 10 Konstytucji marcowej, który stanowi, że: „Prawo inicjatywy ustawodawczej przysługuje Rządowi i Sejmowi.[...]”<sup>22</sup>. Do ustawy zasadniczych odnosił się art. 125 w, którym nie było wzmianki o Prezydencie jakoby mógł wystąpić z inicjatywą wniosku zmiany Konstytucji.

Biorąc pod uwagę fakt, że głowa państwa nie otrzymała w art.10 Konstytucji marcowej prawa inicjatywy ustawodawczej, w literaturze uznaje się jednocześnie, że w normach prawnych wskazanych przez tę Konstytucję kompetencje głowy państwa względem izby niższej nie były zbyt szerokie. Szczególnie ograniczone były uprawnienia, które zezwalały głowie państwa na angażowanie się w sprawy legislacyjne lub, innymi słowami na udział w nich<sup>23</sup>.

Art.125 Konstytucji marcowej stanowił że: „[...] Wniosek o zmianę Konstytucji winien być podpisany co najmniej przez 1/3 ustawowej liczby posłów, a zapowiedziany co najmniej na 15 dni. [...]”<sup>24</sup>. Treść wskazanego zdania świadczy o tym, że podmiotem kompetentnym do wychodzenia z propozycją ustawodawczą w sferze zmiany Konstytucji byli posłowie w co najmniej 1/3 ustawowej liczby, co za tym idzie wykluczono w tym obszarze możliwości Prezydenta.

Nie ulega wątpliwości, że schemat zwierzchnictwa nad wojskiem Rzeczypospolitej Polskiej był bardzo trudnym punktem podczas tworzenia ustawy zasadniczej. Wojska młodego państwa w czasach ówczesnej Europy były w gronie narodów, które miały najliczniejszą armię. Silna pozycja Józefa Piłsudskiego, który był wówczas politykiem jak i sprawował funkcje wojskowe, spowodowały, że określił on zakres sporu w materii władzy nad armią w państwie Polskim<sup>25</sup>.

W momencie gdy rozpoczęły się prace nad ustawą zasadniczą z marca 1921 roku przodowały dwa modele zwierzchnictwa: jedna z nich polegała na tym, że głowa państwa, pełniła funkcję realnego dowódcy wojska oraz zwierzchnika. W następnej koncepcji Prezydent był zwierzchnikiem,

<sup>22</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>23</sup> Z. Witkowski, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej 1921-1935...*, s. 64.

<sup>24</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>25</sup> Z. Witkowski, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 64.

natomiast dowodzenie armią przypadało wojskowym<sup>26</sup>. Oponenti Józefa Piłsudskiego byli przeciwni schematowi, w którym głowa państwa miałaby władzę nad armią oraz pełniła jednocześnie rolę dowódcy. Powodem tej niechęci była obawa, że Piłsudski zostanie wskazany na urząd Prezydenta. W Konstytucji marcowej art. 46 zawierał informację o kompetencjach Prezydenta w stosunku do sił zbrojnych: „Prezydent Rzeczypospolitej jest zarazem najwyższym zwierzchnikiem sił zbrojnych Państwa, nie może jednak sprawować naczelnego dowództwa w czasie wojny”.

Naczelnego Wodza sił zbrojnych Państwa na wypadek wojny mianuje, Prezydent Rzeczypospolitej na wniosek Rady Ministrów, przedstawiony przez Ministra Spraw Wojskowych, który za akty, związane z dowództwem w czasie wojny, jak i za wszelkie sprawy kierownictwa wojskowego - odpowiada przed Sejmem<sup>27</sup>.

Zaakceptowanie idei tytularnego przewodnictwa głowy państwa skutkowało powstaniem dwóch modeli dowodzenia. Cywilny, którego zwierzchnikiem był Prezydent oraz Minister Spraw Wojskowych. Drugi model wojskowy, którym zarządzał Sztab Generalny. Taki podział miał przeciw działać skłonnościom do politycznego przejścia władzy militarnej.

Należy zauważyć, że możliwości Prezydenta w sferze zwierzchnictwa nad armią były bardzo ograniczone. Podczas działań militarnych głowa państwa nie była głównym dowodzącym. Prezydent miał możliwość ustanowienia naczelnego wodza, ale w praktyce pretendent na naczelnego wodza był wyznaczany przez szefa teki Spraw Wojskowych z inicjatywy Rady Ministrów.

Przytoczony wcześniej artykuł Konstytucji nie wskazywał, czy Prezydent miał możliwość nieopatrywania nominacji swoim podpisem. Nie jest pewne, czy był to zapis stworzony z premedytacją, czy może był to brak regulacji o charakterze *extra legem*<sup>28</sup>. W doktrynie ocenia się że ustawa zasadnicza z 1921 r. zawierała nieprecyzyjne regulacje dotyczące zwierzchnictwa głowy państwa nad armią Polską. Treść zawarta w art. 46 Konstytucji marcowej pozostawiła wiele luzów decyzyjnych<sup>29</sup>.

Charakterystyka relacji między Prezydentem a Sejmem i Senatem w Konstytucji z 17 marca 1921 roku, została zapoczątkowana w art. 2 ustawy zasadniczej, który stanowił, że: „Władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu. Organami Narodu w zakresie ustawodawstwa są

---

<sup>26</sup> Ibidem, s. 94.

<sup>27</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>28</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s.95.

<sup>29</sup> Ibidem, s. 96.

Sejm i Senat, w zakresie władzy wykonawczej – Prezydent Rzeczypospolitej łącznie z odpowiedzialnymi ministrami, w zakresie wymiaru sprawiedliwości – niezależne sądy<sup>30</sup>. Wspomniana norma trójpodziału władzy wyznacza podstawę do dalszego analizowania relacji na szczęblu Prezydent, Sejm i Senat w Konstytucji marcowej.

W celu opisanego sytuacji między tymi trzema organami należy przedstawić kilka unormowań, które dotyczyły legislatywy jako władzy ustawodawczej. W tym przypadku trzeba zauważyć, że zgodnie z brzmieniem art. 3 ustawy zasadniczej z 17 marca 1921 roku: „Zakres ustawodawstwa państwowego obejmują stanowanie wszelkich praw publicznych i prywatnych i sposobu ich wykonania. Nie ma ustawy bez zgody Sejmu, wyrażonej w sposób, regulaminowo ustawowy. Ustawa, uchwalona przez Sejm, zyskuje moc obowiązującą w czasie przez nią samą określonym[...]”<sup>31</sup>.

W artykule 11 Konstytucji marcowej wskazano jednocześnie, że „Sejm składa się z posłów, wybranych na lat pięć, licząc od dnia otwarcia Sejmu, w głosowaniu powszechnym, tajnym, bezpośrednim, równym i stosunkowym”<sup>32</sup>. Należy podkreślić, że zgodnie z ustawą zasadniczą z 1921 r. izba niższa była złożona z 444 parlamentarzystów. Deputowani podobnie jak w obecnie obowiązującej Konstytucji z 1997 roku są reprezentantami całego społeczeństwa i nie są ograniczani w swym działaniu przez żadne polecenia wyborców, w nauce prawa konstytucyjnego taki mandat określa się mianem mandatu wolnego<sup>33</sup>.

Na tym podłożu należy zauważyć, że ustawa zasadnicza z marca 1921 r. uznała system parlamentarno-gabinetowy. Ustrój ten kierował się m.in. takimi zasadami jak: niemożność wydawania aktów prawnych przez Prezydenta, dysponowanie pełnym zaufaniem narodu do władzy parlamentarnej.

Kompetencje głowy państwa wobec Sejmu na gruncie Konstytucji marcowej nie były zbyt obszerne. Już na samym początku warto wskazać, że Prezydent był pozbawiony jakiegokolwiek inicjatywy ustawodawczej co w rezultacie wykluczało go z możliwości tworzenia prawa. Konstytucja marcowa przejrzysto określiła w artykule 10, że jedynymi organami posiadającymi inicjatywę ustawodawczą są Sejm oraz rząd.

Głowa państwa w owym czasie nie miała także możliwości użycia prawa weta. Wszystkie te ograniczenia spowodowały, że możliwości Prezydenta były

<sup>30</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>31</sup> Ibidem.

<sup>32</sup> Ibidem.

<sup>33</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodźki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 110-111.

sprowadzone do artykuł 44 Konstytucji marcowej, który brzmiał: „Prezydent Rzeczypospolitej podpisuje ustawy wraz z odpowiednimi ministrami i zarządza ogłoszenie ich w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej. Prezydent Rzeczypospolitej, celem wykonania ustaw i z powołaniem się na upoważnienie ustawowe, ma prawo wydawać rozporządzenia wykonawcze, zarządzenia, rozkazy, i zakazy przeprowadzenie ich użyciem przymusu zapewnić.[...] Każdy akt rządowy Prezydenta Rzeczypospolitej wymaga dla swej ważności podpisu Prezesa Rady Ministrów i właściwego ministra, który przez podpisanie aktu biorą zań odpowiedzialność”<sup>34</sup>.

Art. 44 Ustawy zasadniczej z marca równocześnie obrazuje prawo Prezydenta do wydawania zakazów, rozkazów, rozporządzeń wykonawczych, zarządzeń. Co istotne, aby akt głowy państwa miał moc sprawczą musiał posiadać kontrasygnatę szefa rządu. Było to spowodowane tym, że prezes Rady Ministrów brał za nią odpowiedzialność.

Przykładem, który najlepiej ukazuje wpływ Prezydenta RP na proces legislacyjny jest art. 35 Konstytucji marcowej wskazujący, że: „Każdy projekt ustawy, przez Sejm uchwalony, będzie przekazany Senatowi do rozpatrzenia. Jeżeli Senat nie podniesie w ciągu 30 dni od doręczenia mu uchwalonego projektu ustawy żadnych przeciwko niemu zarzutów – Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy. Na wniosek Senatu Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy przed upływem 30 dni. Jeżeli Senat postanowi projekt, uchwalony przez Sejm, zmienić lub odrzucić, powinien zapowiedzieć to Sejmowi w ciągu powyższych 30 dni, a najdalej w ciągu następnych dni 30 zwrócić Sejmowi z proponowanymi 268 zmianami. Jeżeli Sejm zmiany, przez Senat proponowane, uchwali zwykłą większością, albo odrzuci większością 11/20 głosujących – Prezydent Rzeczypospolitej zarządzi ogłoszenie ustawy w brzmieniu, ustalonym ponowną uchwałą Sejmu”<sup>35</sup>. Przytoczony przepis ustawy zasadniczej z marca 1921 r. ograniczał głowę państwa do iluzorycznego wpływu na proces legislacyjny, a co za tym idzie pozbawiał Prezydenta jakiegokolwiek możliwości kształtowania treści danej ustawy.

Następnym zbiorem uprawnień Prezydenta, który kształtował jego instytucję w Konstytucji marcowej była kwestia związana z zamykaniem, odraczaniem czy otwieraniem posiedzeń izb sejmowych i senackich. Tę materię regulował art. 25 Konstytucji marcowej, który stanowił, że: „Prezydent Rzeczypospolitej zwołuje, otwiera, zamyka Sejm i Senat. Sejm winien być

---

<sup>34</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>35</sup> Ibidem.

zwołany na pierwsze posiedzenie w trzeci wtorek po dniu wyborów i corocznie najpóźniej w październiku na sesję zwyczajną celem uchwalenia budżetu, stanu liczebnego i poboru wojska, oraz innych spraw bieżących. Prezydent Rzeczypospolitej może zwołać Sejm w każdym czasie na sesję nadzwyczajną wedle własnego uznania, a winien to uczynić na żądanie 1/3 ogółu posłów w ciągu dwóch tygodni. Inne wypadki zebrania się Sejmu na sesję nadzwyczajną określa Konstytucja. Odroczenie wymaga zgody Sejmu, jeżeli ma być w ciągu tej samej sesji zwyczajnej powtórzone, lub jeżeli przerwa ma trwać dłużej, niż 30 dni. Sejm zwołany w październiku na sesję zwyczajną, nie może być zamknięty przed uchwaleniem budżetu<sup>36</sup>. Trzeba również zaznaczyć, że zakres w jakim działała głowa państwa w kwestii zamykania, otwierania, zwoływania i odraczania obu izb parlamentu stał się mniejszy z powodu regulacji, która została powyżej cytowana.<sup>37</sup> Odpowiednio do wyszczególnionych już wcześniej prerogatyw Prezydenta RP opisanych w ustawie zasadniczej z marca 1921 r. można wywnioskować, iż główną prerogatywą Prezydenta RP względem Sejmu była możliwość jego rozwiązania. Głowa Państwa miała to zapewnione w art. 26 Konstytucji marcowej, który brzmiał: „[...] Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm za zgodą 3/5 ustawowej liczby członków Senatu”<sup>38</sup>.

Na tym etapie przemysłów należy zauważyć, że w ówczesnych czasach Parlament charakteryzował się dość dużą ilością partii politycznych, które sprawiały, że pozyskanie koniecznych 3/5 głosów senatorów było dla głowy państwa właściwie niewykonalne. Jak zaznaczył Z. Witkowski, „owa regulacja, która wprowadzała z mocy samego prawa konstrukcję rozwiązania Senatu w przypadku rozwiązania Sejmu jest unikatem na skalę światową. Takie rozwiązanie nie było znane żadnej ówczesnej Konstytucji”<sup>39</sup>.

Na podstawie przytoczonych powyżej regulacji ustawy zasadniczej z marca 1921 r. należy zauważyć, że Prezydent Rzeczypospolitej nie miał zbyt wielu narzędzi aby wpłynąć na funkcjonowanie Sejmu czy Senatu. Obie izby parlamentu posiadały o wiele większe możliwości jurystyczne oraz wyższą pozycję sprawczą niż Prezydent RP. Trzeba zaznaczyć, że ówczesny etap dziejowy w literaturze nazywano „sejmokracją” i niewątpliwie duża rola parlamentu wobec ograniczonych decyzji głowy państwa była bardzo wyraźna<sup>40</sup>.

<sup>36</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>37</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 114.

<sup>38</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>39</sup> Z. Witkowski, *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej 1921-1935...*, s.68.

<sup>40</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s.115.

Następnym aspektem jest odpowiedzialność głowy państwa na podstawie ustawy zasadniczej z marca 1921 roku. W tej kwestii można uznać, że głowa państwa w Konstytucji marcowej przejęła koncepcję z reżimu monarchii związaną z brakiem odpowiedzialności politycznej. Taka regulacja została ujęta w ustawie zasadniczej z marca 1921 r. w artykule 51<sup>41</sup>.

Art. 51 Konstytucji macowej stanowił, że: „Za czynności urzędowe Prezydent Rzeczypospolitej nie jest odpowiedzialny ani parlamentarnie ani cywilnie. Za zdradę kraju pogwałcenie Konstytucji lub przestępstwa karne – Prezydent Rzeczypospolitej może być pociągnięty do odpowiedzialności tylko przez Sejm uchwałą, powziętą większością 3/5 głosów, przy obecności co najmniej połowy ustawowej liczby posłów. Sprawę rozpatruję i wyrok wydaje Trybunał Stanu według postanowień osobnej ustawy. Z chwila postawienia w stan oskarżenia przed Trybunałem Stanu – Prezydent Rzeczypospolitej jest zawieszony w urzędowaniu”<sup>42</sup>. Omawiana odpowiedzialność głowy państwa jest powiązana z dwoma zagadnieniami zdrady kraju i pogwałcenia konstytucji. Zgodnie z doktryną zasadniczą opinią był pogląd, stanowiący, że zdrada kraju to wykonywanie przez Prezydenta zadań, które są przeciwstawne oraz rozbieżne z szeroko pojętym interesem państwa<sup>43</sup>.

Konkludując, w regulacjach dotyczących odpowiedzialności głowy państwa zawartych w Konstytucji marcowej, kluczową funkcję spełniała kontrasygnata, ponieważ przenosiła odpowiedzialność z Prezydenta na Radę Ministrów, ograniczając w ten sposób do minimum odpowiedzialność głowy państwa. Wyjątkiem były wymienione w art. 51 sytuacje w których ponosiła odpowiedzialność karną.

## WPŁYW NOWELI SIERPNIOWEJ NA INSTYTUCJĘ PREZYDENTA RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Ustawa zmieniająca Konstytucję marcową wprowadzona w sierpniu 1926 roku, była złożona z ośmiu regulacji. Nowelizacja dotyczyła dokładnie sześciu artykułów ustawy zasadniczej z marca 1921 roku. Najbardziej istotna w kontekście Prezydenta była w ówczesnym momencie nowelizacja artykułu 26 Konstytucji marcowej<sup>44</sup>. Nowe brzmienie tego artykułu stanowiło, że: „Prezydent Rzeczypospolitej rozwiązuje Sejm i Senat po upływie czasu,

---

<sup>41</sup> Ibidem, s. 132.

<sup>42</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. ...

<sup>43</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s.1 33.

<sup>44</sup> Ibidem, s. 115.

na które zostały wybrane (art.11). Prezydent Rzeczypospolitej może rozwiązać Sejm i Senat przed upływem czasu, na który zostały wybrane, na wniosek Rady Ministrów umotywowanem orędzieniem, jednakże tylko raz jeden z tego samego powodu. Wybory odbędą się w ciągu 90 dni od dnia rozwiązania; termin ich będzie oznaczony bądź w orędziu o rozwiązaniu Sejmu i Senatu, bądź w uchwale Sejmu lub Senatu<sup>45</sup>.

Przytoczony artykuł w gruncie rzeczy przekształca jurysdykcję dotyczącą rozwiązania izby niższej oraz wyższej przez głowę państwa. Wskazana regulacja po nowelizacji odebrała izbie niższej możliwość do rozwiązania izby sprawą własnej uchwały oraz co bardzo istotne głowa państwa nabyła kompetencję do rozwiązania obu izb parlamentu na wniosek Rady ministrów. Prezydent miał w swym ręku upoważnienie do rozwiązania Sejmu i Senatu bez jego aprobaty. Było to zupełnie odmienne od tego co zawarte w ustawie zasadniczej z marca 1921 r., w której to rozwiązanie wymagało zgody kwalifikowanej większości Senatu<sup>46</sup>.

Ustawa zmieniająca i uzupełniająca z sierpnia 1926 roku nowelizowała także regulację dotyczącą uprawnień Prezydenta w kwestii legislacyjnej. W ustawie zasadniczej z marca 1921 roku było to uregulowane w artykule 44. Zmieniona regulacja stanowiła, że: „Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo w czasie gdy Sejm i Senat są rozwiązane, aż do chwili ponownego zebrania się Sejmu (art.25), wydawać w razie nagłej konieczności państwowej rozporządzenia z mocą ustawy w zakresie ustawodawstwa państwowego. [...] Ustawa może upoważnić Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy, w czasie i w zakresie, przez tę ustawę wskazanych, jednakże z wyjątkiem zmiany Konstytucji. Rozporządzenia, przewidziane w dwóch poprzednich ustępach, będą wydawane z powołaniem się na postanowienie Konstytucji, zawarte w tych ustępach na wniosek Rady Ministrów i podpisane przez Prezydenta Rzeczypospolitej, Prezesa Rady Ministrów i wszystkich ministrów, oraz ogłoszone w dzienniku ustaw(...)”<sup>47</sup>.

Zgodnie z cytowanym artykułem do prerogatyw głowy państwa dołączono kompetencję do wprowadzania rozporządzeń z mocą ustawy, gdy zajdzie taka konieczność. Z całą pewnością to uprawnienie nie miało bezgranicznego zakresu. W treści ustawy zmieniającej i uzupełniającej wykluczono

<sup>45</sup> Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz.U. 1926 nr 78 poz. 442).

<sup>46</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 116.

<sup>47</sup> Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r. ....

kilka zagadnień, a szczególnie: próba zmiany ustawy zasadniczej, reorganizacja prawa wyborczego do obu izb parlamentu, uchwalanie budżetu państwa, rozwiązania dotyczące sił zbrojnych oraz liczebności armii, zadłużanie kraju przez pożyczki państwowe, nakładanie podatków, zmiana schematu pieniężnego, udzielanie gwarancji finansowych przez państwo czy też zawieranie umów międzypaństwowych, które dla swej ważności wymagają kontrasygnaty izby niższej<sup>48</sup>.

W tym momencie trzeba stwierdzić, że kompetencje, które zostały zamieszczone w regulacji dotyczącej wydawania rozporządzeń przez głowę państwa, nie odnosiły się do najistotniejszych kwestii narodowych czyli forma rządów oraz ogólnorozumiane sprawy finansowe państwa.

## INSTYTUCJA PREZYDENTA RP W KONSTITUCJI KWIECNIOWEJ

Ustawa zasadnicza z 23 kwietnia 1935 roku była całkiem inną Konstytucją w porównaniu do aktu prawnego sprzed 14 lat. W przyjętej w 1921 roku Konstytucji marcowej dominującym organem państwowym była izba niższa. W niepodległym państwie polskim głowa państwa pełniła drugorzędną rolę. Konstytucja kwietniowa zdecydowanie zmieniła ten stan rzeczy. Ustrojodawca umieścił w ustawie zasadniczej z kwietnia głowę państwa na czele instytucji państwowych Rzeczypospolitej, biorąc pod uwagę funkcje ustrojowe<sup>49</sup>.

Po wprowadzeniu w Polsce Konstytucji kwietniowej w 1935 roku, można było uznać, że dotychczasowy system parlamentarno-gabinetowy został wyparty i zmieniał się w swego rodzaju ustrój prezydencki. Należy również zauważyć, że nie była to standardowa forma rządów prezydenckich. Zgodnie z poglądem, który jest wskazany w doktrynie, „charakterystyka reżimu po wprowadzeniu Konstytucji Kwiecniowej w Polsce nie była jednolita ani z zasadami systemu parlamentarnego ani z zasadami rządów prezydenckich.”<sup>50</sup>

Sama konstrukcja Konstytucji kwietniowej wskazywała na pozycję ówczesnej instytucji Prezydenta RP. Już po samej strukturze stworzonej ustawy zasadniczej, można było domniemać kto miał w ówczesnym czasie fundamentalny wpływ na interesy państwowe. Pierwsze odniesienie do głowy państwa

---

<sup>48</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 116.

<sup>49</sup> Ibidem, s. 44-45.

<sup>50</sup> E. Gdulewicz, A. Gwiżdż, Z. Witkowski, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1935 roku*, [w:] M. Kallas (red.), *Konstytucje Polski – studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu*, Warszawa 1990, s. 187.



znajdowało się już w drugim rozdziale ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, nazwanym „Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej”.

Determinacja uchwalenia wyżej wymienionego aktu prawnego miała kluczowy cel. Głowa państwa miała otrzymać bardzo mocny mandat ustrojowy, natomiast parlament został zepchnięty w cień Prezydenta (nie używając do tego wielu kompetencji prezydenckich)<sup>51</sup> o czym stanowił art. 11 przedmiotowej ustawy zasadniczej: „Prezydent Rzeczypospolitej, jako czynnik nadrzędny w Państwie, harmonizuje działania naczelnych organów państwowych.”<sup>52</sup> Regulacja ta może sugerować, że wszystkie sprawy państwa nie mogły być realizowane bez wtajemniczenia do tego głowy państwa, ponieważ to on sprawował nadzór nad funkcjonowaniem głównych instytucji państwowych. Przywołany powyżej przepis ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, został tak sformułowany, aby głowa państwa miała pewną swobodę w prowadzeniu spraw oraz budowaniu swojego statusu w polityce krajowej. Stanowiło to następny czynnik, który potwierdzał nieprzypadkowe tworzenie regulacji Konstytucji kwietniowej dające dużą władzę Prezydentowi RP a umniejszające pozycje Parlamentu.

Nawiązując do pierwszej wzmianki o Prezydencie RP w ustawie zasadniczej z kwietnia 1935 roku wskazane jest, aby przywołać art. 2, który stanowił, że: „Na czele Państwa stoi Prezydent Rzeczypospolitej. Na nim spoczywa odpowiedzialność wobec Boga i historii za losy Państwa. Jego obowiązkiem naczelnym jest troska o dobro Państwa, gotowość obronna i stanowisko wśród narodów świata. W jego osobie skupia się jednolita i niepodzielna władza państwowa”<sup>53</sup>. Z przytoczonego powyżej artykułu można wywnioskować, że fragment o stanowisku na forum świata jest odniesieniem do reprezentacyjnej roli Prezydenta RP na arenie międzynarodowej.

Analizując regulacje Konstytucji kwietniowej dotyczące Prezydenta RP jako reprezentanta państwa warto zwrócić uwagę na art. 12 punkt e) ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, który stanowi: „Prezydent Rzeczypospolitej reprezentuje Państwo na zewnątrz, przyjmuje przedstawicieli państw obcych i wysyła przedstawicieli Państwa Polskiego”<sup>54</sup>. Przytoczony przepis jest uznawany w doktrynie za klasyczną regulację, która była używana w ustawach zasadniczych, aby określić rolę reprezentacyjną. W tej powyższej regulacji zostały

<sup>51</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodźki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 46.

<sup>52</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz.U. 1935 nr 30 poz. 227).

<sup>53</sup> Ibidem.

<sup>54</sup> Ibidem.

zawarte trzy główne kompetencje Prezydenta w materii spraw zagranicznych a były to: bierne (przyjmowanie obcych przedstawicieli dyplomatycznych) oraz czynne (wysyłanie do innych krajów przedstawicieli dyplomatycznych), prawo legacji, a także ogólna kompetencja do reprezentowania swojego kraju. Warto zauważyć, że taka sama regulacja była w ustawie zasadniczej z marca 1921 r. a konkretnie w art. 48<sup>55</sup>.

Podczas analizy przepisów regulujących kształt instytucji Prezydenta RP w Konstytucji marcowej, wynikała konieczność potwierdzenia poprzez odpowiednie akty listy osób, które mogły być uczestnikami delegacji, emisariuszy oraz pracowników ambasady. „Takie potwierdzenie jest aktem urzędowym Prezydenta, dlatego też art. 12 lit. e) Konstytucji kwietniowej wiąże się bezpośrednio z jej artykułem 14 i 15”<sup>56</sup>.

Artykuł 14 Konstytucji kwietniowej brzmiał: „Akty urzędowe Prezydenta Rzeczypospolitej wymagają dla swej ważności Prezesa Rady Ministrów i właściwego Ministra.”<sup>57</sup> Podpis szefa rządu był stosowany przy wielu istotnych decyzjach do których zaliczano również decyzje podejmowane na arenie międzynarodowej. Z kolei w art. 15 ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku podkreślono, że: „Prezydent Rzeczypospolitej za swe akty urzędowe nie jest odpowiedzialny”<sup>58</sup>.

Normy prawne stanowiące w Konstytucji kwietniowej były w większej mierze powiązane z ustrojem prezydenckim niż z systemem parlamentarno-gabinetowym. Było to potwierdzeniem, że głowa państwa na gruncie powyższego aktu prawnego otrzymała większy wpływ na realizowanie zadań w obszarze reprezentacji państwa.<sup>59</sup>

Następna regulacja, która wyznaczała kompetencję głowy państwa na gruncie Konstytucji kwietniowej była, zawarta w art. 12 lit. f) i dotyczyła podejmowania przez Prezydenta decyzji o wprowadzeniu wojny lub pokoju. Zestawiając tę regulację z artykułem zawartym w Konstytucji marcowej, na uwagę zasługują fakt, że w przypadku ustawy zasadniczej z kwietnia nie zdecydowano się na wprowadzenie kontrasygnaty tej decyzji przez izbę niższą parlamentu<sup>60</sup>.

Prezydent RP w Konstytucji kwietniowej nie był w żaden sposób ograniczony w swych decyzjach przez władzę ustawodawczą co dawało mu swobodę

<sup>55</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 46.

<sup>56</sup> Ibidem, s. 47.

<sup>57</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>58</sup> Ibidem.

<sup>59</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 47.

<sup>60</sup> Ibidem, s. 47.

w wydawaniu kluczowych decyzji. Decydowanie o wojnie, która był tak istotną sprawą dla całego narodu opierała się w zasadzie tylko na trzech osobach a był to: szef rządu, głowa państwa oraz właściwy minister. Co bardzo istotne, powyższa decyzja zawierała dwa podpisy: Prezesa Rady Ministrów oraz właściwego ministra, skutkowało tym iż Prezydent nie ponosił w tej kwestii żadnej odpowiedzialności.

Na krótką analizę zasługują również art. 12 punkt g) stanowiący, że: „Prezydent Rzeczypospolitej zawiera i ratyfikuje umowy z innymi państwami”<sup>61</sup>. Porównując ten artykuł z równoznacznym przepisem z Konstytucji marcowej trzeba zauważyć, że nie było żadnych okoliczności, które narzucałyby właściwości oraz treść zawieranych umów. Przyznanie Prezydentowi tak obszernych uprawnień przy aprobowaniu umów międzynarodowych miało pozytywny i negatywny wydźwięk. „Kwestia zagrożenia powinna być rozpatrywana przede wszystkim przez pryzmat możliwości zawierania przez Prezydenta niekorzystnych umów w celu osiągnięcia własnych korzyści. Z drugiej jednak strony, domniemywać można, iż powierzenie pełni praw do ratyfikacji Prezydentowi mogło zapewnić jednolitość i ciągłość stanowiska kraju, co w stosunkach zagranicznych jest niezmiernie ważne”<sup>62</sup>. Przedstawione tutaj dwa zróżnicowane stanowiska w tej sprawie nie dają możliwości do jednoznacznego określenia czy koncepcja przywództwa Prezydenta, który nie ponosił odpowiedzialności była słuszna, ale z pewnością była co najmniej kontrowersyjna.

Przechodząc do kwestii inicjatywy ustawodawczej Prezydenta RP w Konstytucji kwietniowej ta została ona nieco inaczej unormowana niż w ustawie zasadniczej z marca. W wypadku tego aktu, głowa państwa również nie miała możliwości do składania osobistych projektów ustaw zwykłych, natomiast Prezydent dostał możliwość składania własnych propozycji w kontekście ustaw odnoszących się do zmiany Konstytucji. W powyższym wypadku potwierdzeniem tej zmiany są dwie regulacje znajdujące się w ustawie zasadniczej z kwietnia 1935 roku tj. art. 50 oraz art. 80 Konstytucji kwietniowej. Art. 50 Konstytucji kwietniowej stanowi, że: „1) Prawo inicjatywy ustawodawczej służy Rządowi i Sejmowi. 2) Inicjatywa ustawodawcza w sprawach budżetu, kontyngentu rekruta i ratyfikacji umów międzynarodowych należy wyłącznie do Rządu. 3) Sejm nie może bez zgody Rządu uchwalić ustawy, pociągającej za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, dla których niema pokrycia

---

<sup>61</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>62</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 48-49.

w budżecie”<sup>63</sup>. Trzeba zauważyć, że przytoczony przepis Konstytucji kwietniowej, który reguluje kwestię inicjatywy ustawodawczej w ustawach zwykłych, dopuszcza tylko dwie instytucje, które mogą wychodzić z inicjatywą ustawodawczą (izba niższa parlamentu oraz Rada Ministrów). Świadczy o tym pierwsze zdanie cytowanego artykułu. Kolejne zdania powyższej regulacji przedstawiają szczególne wypadki, w których obie instytucje muszą ograniczać swoje kompetencje w inicjatywie ustawodawczej względem drugiego podmiotu: „Sejm nie może bez zgody Rządu uchwalić ustawy, pociągającej za sobą wydatki ze Skarbu Państwa, dla których niema pokrycia w budżecie”<sup>64</sup>. Mając na względzie wskazaną okoliczność, iż na gruncie Konstytucji kwietniowej Prezydent nie mógł w żadnym przypadku występować z inicjatywą ustawodawczą w zakresie ustaw zwykłych, trzeba poczynić równoczesne zastrzeżenie, że w ówczesnym stanie prawnym pozycja Prezydenta w zakresie kształtowania regulacji rangi ustawowej była pomimo wszystko relatywnie szeroka. Wynika to z faktu, iż w okresie obowiązywania Konstytucji kwietniowej Prezydent zyskał szerokie uprawnienia do wydawania aktów o mocy ustawy (dekretów), w drodze których miały być wyłącznie regulowane kosztem ustaw zwykłych, pewne ściśle określone materie. Do nich zaliczały się sprawy organizacji Rządu, zwierzchnictwa sił zbrojnych oraz organizacji administracji rządowej.<sup>65</sup>

Następnym artykułem ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, który reguluje uprawnienia Prezydenta przy inicjatywie ustawodawczej odnośnie zmiany Konstytucji jest art. 80. Powyższy przepis brzmi w sposób następujący: „(1) Zmiana Konstytucji może być dokonana z inicjatywy Prezydenta Rzeczypospolitej, Rządu lub  $\frac{1}{4}$  ustawowej liczby posłów. (2) Wniosek, postawiony przez Prezydenta Rzeczypospolitej, może być głosowany tylko w całości i bez zmian lub ze zmianami, na które Rząd imieniem Prezydenta Rzeczypospolitej wyrazi zgodę. (3) Ustawa, zmieniająca Konstytucję z inicjatywy Prezydenta Rzeczypospolitej, wymaga zgodnych uchwał Sejmu i Senatu, powziętych zwykłą większością głosów; z inicjatywy zaś Rządu lub Sejmu – zgodnych uchwał, powziętych większością ustawowej liczby, posłów i senatorów. (4) Prezydent Rzeczypospolitej może w ciągu trzydziestu dni od otrzymania projektu ustawy, zmieniającego Konstytucję, zwrócić go Sejmowi z żądaniem ponownego rozpatrzenia, które może nastąpić nie wcześniej niż na następnej kadencji. (5) Jeżeli Izby Ustawodawcze uchwalą ponownie projekt bez zmian, Prezydent

---

<sup>63</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>64</sup> Ibidem.

<sup>65</sup> Por. E. Gdulewicz, A. Gwiżdż, Z. Witkowski, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1935 roku...*, s. 195.

Rzeczypospolitej, stwierdziwszy podpisem moc ustawy, zarządzi jej ogłoszenie, chyba że rozwiąże Sejm i Senat”<sup>66</sup>.

Jak wynika z przytoczonego przepisu Konstytucji kwietniowej, uprawnieniem do występowania z inicjatywą ustawodawczą w materii ustawy zasadniczej, mogły cieszyć się trzy podmioty, a był to Prezydent, Rząd oraz posłowie w liczbie  $\frac{1}{4}$  ustawowej liczby posłów. Warto wskazać, że na podstawie całej treści ustawy zasadniczej z kwietnia 1921 roku, głowa państwa miała do dyspozycji bardzo mocny mandat w kwestii przedstawiania projektów ustaw dotyczących zmiany Konstytucji<sup>67</sup>. Wskazuje na to fakt, że idea w sferze modyfikowania ustawy zasadniczej mogła być poddana pod głosowanie, tylko w całości lub z poprawkami, na które wyraziła aprobatę Rada Ministrów (obrazował to ust. 2 ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku). Jednocześnie przyjęcie projektu głowy państwa w kwestii zmian w ustawie zasadniczej potrzebowało wspólnej zgody izby niższej oraz wyższej parlamentu, ale ze zdecydowanie mniejszą przewagą głosów niż w sytuacji innych propozycji ustrojodawczych. Art. 80, ust. 3 Konstytucji kwietniowej wskazywał na fakt, że przegłosowanie takiego wniosku głowy państwa musiało mieć aprobatę Sejmu oraz Senatu z zaledwie zwykłą większością głosów, stało to w dużym kontraście do analogicznych wniosków Rady Ministrów czy Sejmu, gdzie wymogiem była kwalifikowana większość głosów. Należy podkreślić znacznie ust. 4 powyższego przepisu, który gwarantował głowie państwa możliwość wniesienia weta w przypadku aktu legislacyjnego o zmianie Konstytucji, wcześniej przegłosowanego przez izbę niższą i wyższą parlamentu.

Pomijając dotychczas poruszone zagadnienia, trzeba zwrócić uwagę na charakterystykę tego w jaki sposób została ukonstytuowana kompetencja wprowadzania aktów normatywnych przez głowę państwa. Należy zauważyć, że ówczesna władza wykonawcza w Konstytucji kwietniowej składała się z dwóch organów, a jednym z nich był Prezydent RP. „W tym świetle warto przedstawić generalną tezę, że Konstytucja kwietniowa w całym okresie jej obowiązywania przewidywała instytucję aktów Prezydenta o mocy ustawy. Co więcej, instytucja aktów Prezydenta o mocy ustawy została wówczas uregulowana w bardzo szerokim zakresie i stanowiła ona jedno z rozwiązań ustrojowych wyróżniających tę ustawę zasadniczą spośród innych regulacji rangi konstytucyjnej istniejących w polskim prawie konstytucyjnym”<sup>68</sup>.

<sup>66</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>67</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 66.

<sup>68</sup> Ibidem, s. 82.

Na podstawie ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, wprowadzono szereg aktów, które miały moc ustawy. Dokładnie cztery formy dekretów, które miały być ogłaszane przez głowę państwa. W tej sytuacji warto zauważyć, że każdy z czterech aktów wydawanych przez Prezydenta RP, na gruncie obowiązującego w tym czasie ustroju prawnego został określony „dekretem”. Pierwsza forma dekretów, które wydawała głowa państwa była umiejscowiona w art. 55 ust.1 ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku i brzmiała następująco: „Ustawa może upoważnić Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania dekretów w czasie i zakresie, przez nią oznaczonym; upoważnieniem tem nie może być objęta zmiana Konstytucji”<sup>69</sup>. Prezydent miał prawo do wydania aktu na podstawie ustawy upoważniającej, co ważne takie upoważnienie w formie aktu legislacyjnego musiało zawierać czas kiedy mogło być wydane oraz merytoryczny zakres jaki obejmowała<sup>70</sup>.

Następna konstrukcja dekretów głowy państwa w randze ustawy jaka została uwzględniona w Konstytucji kwietniowej jest umieszczona w art. 55 ust. 2 i stanowi, że: „Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo w czasie, gdy Sejm jest rozwiązany wydawać w razie konieczności państwowej dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego z wyjątkiem:

- a) zmiany Konstytucji,
- b) ordynacji wyborczej do Sejmu i Senatu,
- c) budżetu
- d) nakładania podatków i ustanawiania monopolu,
- e) systemu monetarnego,
- f) zaciągania pożyczek państwowych,
- g) zbywania i obciążania nieruchomości państwowego oszacowanego na kwotę ponad 100.000 złotych”<sup>71</sup>.

Kolejna grupa dekretów, które dzięki Konstytucji kwietniowej mogła wydawać głowa państwa, była zamieszczona w art. 56 Konstytucji kwietniowej. Przepis ten stanowił, że: „Dekrety, dotyczące organizacji Rządu, zwierzchnictwa Sił Zbrojnych oraz organizacji administracji rządowej, mogą być wydawane w każdym czasie, a zmieniane lub uchylane tylko przez także dekrety Prezydenta Rzeczypospolitej”<sup>72</sup>.

---

<sup>69</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>70</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 84.

<sup>71</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>72</sup> Ibidem.

Czwartym i zarazem ostatnim aktem jaki Prezydent RP mógł wydawać na podstawie ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, był dekret uwzględniony w art. 79 ust. 2 tejże ustawy: „Podczas trwania stanu wojennego Prezydent Rzeczypospolitej ma prawo bez upoważnienia Izb Ustawodawczych wydawać dekrety w zakresie ustawodawstwa państwowego z wyjątkiem zmiany Konstytucji, przedłużyć kadencję Izb Ustawodawczych do czasu zawarcia pokoju oraz otwierać, odraczać i zamykać sesje Sejmu i Senatu w terminach, dostosowanych do potrzeb obrony Państwa, jak również powoływać do rozstrzygnięcia spraw, wchodzących w zakres działania Izb Ustawodawczych, Sejm i Senat w zmniejszonym składzie, wyłonionym przez te Izby”<sup>73</sup>.

W aspekcie przywołanych powyżej dekretów wydawanych przez głowę państwa, trzeba zauważyć, że Konstytucja kwietniowa w żadnym artykule nie uwzględniła kontrasygnaty dla tych aktów prawny przez izbę niższą parlamentu jak również nie wymagały one aprobaty całej Rady Ministrów. Dekrety musiały jedynie zawierać podpis Szefa Rady Ministrów oraz odpowiedniego ministra w zależności od rodzaju wydanego dekretu<sup>74</sup>. Podsumowując wszystkie wymienione rodzaje dekretów, które mógł wydać Prezydent RP na gruncie Konstytucji kwietniowej, należy zwrócić uwagę na coraz większą rolę głowy państwa w tworzeniu prawa na szczeblu ustaw a jednocześnie zmniejszyła się pozycja parlamentu w tej sferze.

Konstytucja kwietniowej w przeciwieństwie do ustawy zasadniczej z marca 1921 roku, bardzo wyraźnie zaakcentowała sprawowanie kontroli nad siłami zbrojnymi przez głowę państwa. Regulacje zapisane w Konstytucji kwietniowej przyznały Prezydentowi RP całą grupę uprawnień w tej sferze. Co stworzono rozdział VIII o nazwie „Siły Zbrojne” podkreślając tym samym ich doniosłość. Kierownictwo głowy państwa nad siłami zbrojnymi było wspomniane w art. 12 ustawy zasadniczej z kwietnia, który znajdował się w rozdziale powierzonym Prezydentowi Rzeczypospolitej. Również w tym samym fragmencie Konstytucji kwietniowej była informacja o kompetencjach Prezydenta z dziedziny militarnej a dokładnie art. 13 tejże ustawy. Ustawa zasadnicza z kwietnia 1935 roku w art. 61 nakreślała, że: „1) Siły Zbrojne stoją na straży bezpieczeństwa i praw zwierzchniczych Rzeczypospolitej. 2) Wszyscy obywatele są obowiązani do służby wojskowej i świadczeń na rzecz obrony państwa”<sup>75</sup>. Pierwsze zdanie przytoczonej regulacji można uznać za nieco niezrozumiałe. W. Komarnicki zwrócił uwagę, że ta regulacja

<sup>73</sup> Ibidem.

<sup>74</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 85.

<sup>75</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

umożliwiła aparatowi rządzącemu na wykorzystanie wojska w dwóch różnych celach. Pierwszy cel to obrona granic Rzeczypospolitej, drugim było tłumienie zagrożeń pojawiających się wewnątrz państwa. Koncepcja wyżej wymienionej ustawy zasadniczej zakładała, że naród miał obowiązek, aby wspierać wojsko jako obywatel<sup>76</sup>. Kolejna regulacja przyznawała głowie państwa jeden z fundamentalnych elementów każdej siły wojskowej czyli rekrutacja żołnierzy. Ta kwestia była uregulowana w art. 62 Konstytucji kwietniowej: „1) Prezydent Rzeczypospolitej zarządza corocznie pobór rekruta w granicach ustalonego kontyngentu. 2) Zmiana kontyngentu wymaga aktu ustawodawczego”<sup>77</sup>.

Następny artykuł w rozdziale dotyczącym sił zbrojnych, przydzielił głowie państwa decydujące prerogatywy wobec armii Rzeczypospolitej. Mianowicie art.63 ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku stanowił, że: „1) Prezydent Rzeczypospolitej wydaje dekryty w zakresie zwierzchnictwa Sił Zbrojnych, a w szczególności określi dekretem organizację naczelných władz wojskowych, oznaczając w nim sposób kontrasygnowania aktów, wydawanych przez siebie, jako Zwierzchnika Sił Zbrojnych. 2) Prezydent Rzeczypospolitej postanawia o użyciu sił zbrojnych do obrony Państwa. 3) W razie mianowania Naczelnego Wodza prawo do dysponowania siłami zbrojnymi przechodzi na niego. 4) Za akty, związane z dowództwem, Naczelný Wódz odpowiada przed Prezydentem Rzeczypospolitej, jako Zwierzchnikiem Sił Zbrojnych”<sup>78</sup>. Interpretacja tej regulacji pozwala uważać, że Konstytucja kwietniowa w sposób bardzo wyraźny przekazała praktycznie całą kontrolę nad armią na ręce głowy państwa. Jednocześnie wpływ organów państwowych na tę kwestię został zdecydowanie ograniczony względem Konstytucji marcowej. Należy zauważyć, że forma tych regulacji skutkowała tym, że nie można było wyciągnąć jakichkolwiek konsekwencji wobec głowy państwa, za dokumenty wydawane w związku z dowodzeniem armią. Istniała możliwość, kiedy to głowa państwa zostaje Naczelnym Wodzem. W rezultacie mogło dojść do takiej sytuacji, w której Prezydent był odpowiedzialny przed samym sobą za decyzje, które podejmował pełniąc stanowisko Naczelnego Wodza<sup>79</sup>.

Przyglądając się stosunkom między głową państwa a Sejmem na płaszczyźnie ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, należy wskazać, że uwidocznili

---

<sup>76</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 98.

<sup>77</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>78</sup> Ibidem.

<sup>79</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 98 - 99.



się proces umacniania władzy wykonawczej, a co za tym idzie model ustrojowy zaczął zmieniać się na autorytarny wypierając w ten sposób dotychczasowy ustrój demokratyczny, a było to spowodowane niepewnością, która występowała w latach 30 XX w. na arenie międzynarodowej<sup>80</sup>.

W literaturze zwracano uwagę na 10 pierwszych artykułów ustawy zasadniczej z kwietnia 1921 r. myśl przewodnia stanowiła, że były one fundamentem norm ustrojowych. W pierwszym rozdziale były zawarte artykuły odnoszące się do korelacji między różnymi instytucjami państwowymi. Podstawą do dalszych rozważań jest szczególnie status głowy państwa na linii parlament i Prezydent RP<sup>81</sup>.

Na podstawie przepisów Konstytucji kwietniowej głównym zadaniem głowy państwa było ówczesnie dbanie dobro kraju, realizowanie zadań obronnych oraz pozycja w dyplomacji zagranicznej. O układzie sił pomiędzy Prezydentem, Sejmem a Senatem na podstawie ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku, stanowił art. 3 Konstytucji kwietniowej: „(1) Organami Państwa, pozostającymi pod zwierzchnictwem Prezydenta Rzeczypospolitej, są; Rząd, Sejm, Senat, Siły Zbrojne, Sądy, Kontrola Państwa. (2) Ich zadaniem naczelnym jest służenie Rzeczypospolitej”<sup>82</sup>. Artykuł 3 uwydatnił, że ogół organów państwowych był na równi w stosunku do głowy państwa, jednocześnie umiejscawiając Prezydenta ponad wszystkimi instytucjami.

Akcentami, które najbardziej wyróżniają Konstytucję kwietniową od Konstytucji marcowej, są osobiste prerogatywy Prezydenta, które zostały sformułowane w art. 13 Konstytucji kwietniowej<sup>83</sup>. Powyższy artykuł stanowił że:

- „(1) Prezydent Rzeczypospolitej korzysta z uprawnień osobistych, stanowiących jego prerogatywy. (2) Do prerogatyw tych należy:
- a) wskazywanie jednego z kandydatów na Prezydenta Rzeczypospolitej i zarządzanie głosowania powszechnego;
  - b) wyznaczanie na czas wojny następcy Prezydenta Rzeczypospolitej;
  - c) mianowanie i odwoływanie Prezesa Rady Ministrów, Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego i Prezesa Najwyższej Izby Kontroli;
  - d) mianowanie i zwalnianie Naczelnego Wodza i Generalnego Inspektora Sił Zbrojnych;

<sup>80</sup> Ibidem, s. 117.

<sup>81</sup> Ibidem, s. 118.

<sup>82</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>83</sup> M. Pewiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 121.

- e) powoływanie sędziów Trybunału Stanu;
- f) powoływanie senatorów, piastujących mandat z wyboru Prezydenta Rzeczypospolitej;
- g) mianowanie i zwalnianie Szefa i urzędników Kancelarii Cywilnej;
- h) rozwiązywanie Sejmu i Senatu przed upływem kadencji;
- i) oddawanie członków rządu pod sąd Trybunału Stanu;
- j) stosowanie prawa łaski<sup>84</sup>.

Głowa państwa uzyskując kompetencję, która dawała możliwość mianowania 1/3 ustawowej liczby senatorów, siłą rzeczy nabywała ogromne utwierdzenie w byciu głównym przywódcą w państwie. Literatura utrzymywała w tym kontekście stwierdzenie, że głowa państwa, mogła wywierać naciski na izbę niższą w kwestii uchwalania pewnych rozwiązań. Powodem tego stanu rzeczy był wpływ Prezydenta na wybór senatorów<sup>85</sup>.

Obszerne kompetencje głowy państwa zapewniły jej mocny mandat prawny w przypadku sporu między parlamentem a Prezydentem lub Radą Ministrów. Można przyjąć pogląd, że Prezydent za sprawą regulacji zawartej w art. 11 ustawy zasadniczej z kwietnia 1921 r. miał do wykorzystania normy prawne, których mógł użyć podczas konfliktu z innymi instytucjami, aby jak było już to wcześniej ujęte „harmonizować” poczynania innych instytucji państwowych<sup>86</sup>.

Ustawa zasadnicza z kwietnia 1935 roku spowodowała reorganizację reżimu w Rzeczypospolitej. System demokratyczny z przewodnictwem parlamentu w Konstytucji marcowej został przemianowany na system władzy autorytarnej z naciskiem na władzę wykonawczą przede wszystkim z Prezydentem RP na czele. Zasada, że głowa państwa jest najważniejszą osobą w Rzeczypospolitej oraz, że jest odpowiedzialny przed Bogiem i historią jest określone w art. 2 Konstytucji kwietniowej.

Biorąc pod uwagę pełny zakres Konstytucji kwietniowej nie zauważymy w jej materii kwestii dotyczącej odpowiedzialności głowy państwa w sferze prawnej. Art. 15 Konstytucji kwietniowej ukazują brak odpowiedzialności ze strony Prezydenta, a brzmi następująco: „(1) Prezydent Rzeczypospolitej za swe akty urzędowe nie jest odpowiedzialny. (2) Za czyny, niezwiązane ze sprawowaniem urzędu, Prezydent Rzeczypospolitej nie może być pociągnięty

---

<sup>84</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>85</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 121.

<sup>86</sup> *Ibidem*, s. 122.

do odpowiedzialności w okresie urzędowania”<sup>87</sup>. Zasadniczą kwestią tego przepisu jest brak odpowiedzialności za akty urzędowe. „W Konstytucji kwietniowej w pewnym zakresie został jak należy w konsekwencji uznać, zaaprobowany mechanizm ustrojowy znany już z Konstytucji marcowej, zakładający swoiste przeniesienie odpowiedzialności za akty urzędowe Prezydenta na Premiera oraz właściwych ministrów”<sup>88</sup>.

Należy zauważyć, że w owym okresie historycznym dużą wagę przykładano do Boga. Dlatego też w art. 19 ustawy zasadniczej z kwietnia 1935 roku ustrojodawca umieścił całą przysięgę Prezydenta, która podkreślała odpowiedzialność przed Bogiem oraz historią. Przysięga brzmiała następująco: „Świadom odpowiedzialności wobec Boga i historii za losy państwa, przysięgam Panu Bogu Wszechmogącemu, w Trójcy Świętej Jedynemu, na urzędzie Prezydenta Rzeczypospolitej: praw zwierzchniczych Państwa bronić, jego godności strzec, ustawę konstytucyjną stosować, względem wszystkich obywateli równą kierować się sprawiedliwością, zło i niebezpieczeństwo od Państwa odwracać, a troskę o jego dobro za naczelny poczytywać sobie obowiązek. Tak mi dopomóż Bóg i Święta Syna Jego Męka. Amen”<sup>89</sup>.

W przytoczonym tekście zostały nakreślone obowiązki i prawa Prezydenta względem kraju i społeczeństwa, co może być podstawą do wyciągnięcia odpowiedzialności za wypełnianie swoich zadań. Podsumowując trzeba zauważyć, że głowa państwa na gruncie ówczesnych norm prawnych była odpowiedzialna tylko pod kątem moralnym. Będąc zwierzchnikiem narodu nikt nie mógł go osądzać<sup>90</sup>. W tym miejscu należy również podkreślić, że głowa państwa miała w ówczesnym czasie swego rodzaju immunitet. Immunitet ten swoją charakterystyką był podobny do przywileju, który posiadał parlamentarzysta z tą różnicą, że nie doświadczał on jakichkolwiek faktycznych przeciwności.

## ZAKOŃCZENIE

Podsumowując, kształtowanie się instytucji Prezydenta na przestrzeni II Rzeczypospolitej przechodziło swego rodzaju ewolucję. Analizowane w artykule akty prawne tj. odpowiednio Konstytucja marcowa, nowela sierpniowa oraz Konstytucja kwietniowa, wskazują na ówczesne nowelizacje a w tym

---

<sup>87</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>88</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 136.

<sup>89</sup> Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. ...

<sup>90</sup> M. Pawiński, M. Pisz, M. Przychodzki, R. Świergiel, *Prezydent w Konstytucjach RP...*, s. 137.

rozwój kompetencji, prerogatyw oraz możliwość stanowienia prawa przez głowę państwa Rzeczypospolitej na tle zmieniającej się sytuacji politycznej.

Głowa państwa w ustawie zasadniczej z marca 1921 roku, otrzymała od ustrojodawcy ograniczony udział we władzy wykonawczej. Taka pozycja Prezydenta była wynikiem konfrontacji stron politycznych w wolnym państwie polskim. Wszystkie ugrupowania próbowały wnieść swoje koncepcje legislacyjne. Można stwierdzić, że Prezydent w świetle tego aktu prawnego pełnił w większej mierze funkcję tytularną niż faktyczną władzę mającą wpływ na losy narodu, ponieważ licznie przyznane kompetencje nie mogły być wykonywane bez formalnej zgody parlamentu. W treści aktu prawnego zauważalna jest większa rola parlamentu oraz budowanie wokół tej instytucji zdecydowanej władzy obu izb. Należy zauważyć, że w Konstytucji marcowej Prezydent nie miał możliwości stanowienia prawa, było to efektem braku prawa weta oraz inicjatywy ustawodawczej. Funkcja ta, mimo tak ograniczonego znaczenia mogła być pełniona w o wiele bardziej zauważalny i wzbudzający respekt sposób, w zależności kto ją posiadał.

Zła sytuacja na scenie politycznej oraz pogarszająca się kondycja gospodarcza w kraju doprowadziły do przewrotu majowego, który spowodował uchwalenie ustawy zmieniającej i uzupełniającej Konstytucję marcową. Rezultatem tzw. przewrotu majowego była stopniowa zmiana kształtu urzędu głowy państwa. Nastąpiła marginalizacja systemu parlamentarno-gabinetowego i zwrócono większą uwagę na władzę wykonawczą. Wprowadzenie tej nowelizacji skutkowało ograniczeniem kompetencji parlamentu wobec rządu, oraz umożliwiło głowie państwa rozwiązanie izby wyższej i niższej. Nowela sierpniowa była początkiem do głębszych zmian w instytucji Prezydenta Rzeczypospolitej.

Zapoczątkowane zmiany względem instytucji Prezydenta RP spowodowane uchwaleniem Noweli sierpniowej, były zwieńczone uchwaleniem w 1935 roku Konstytucji kwietniowej. Założenia dotyczące wprowadzenia systemu prezydenckiego odsuwając w cień system parlamentarno-gabinetowy, znalazły swoje odbicie w treści ustawy zasadniczej. Głowa państwa na gruncie Konstytucji kwietniowej uzyskała szereg kompetencji. Przede wszystkim Prezydent zdobył przewagę nad obiema izbami parlamentu, zyskał szerokie spektrum instrumentów prawnych dzięki którym w pośredni sposób wpływał na decyzje izby niższej oraz wyższej. Na co warto zwrócić uwagę, na gruncie Konstytucji kwietniowej głowa państwa była odpowiedzialna jedynie moralnie.

## BIBLIOGRAFIA

### Akty prawne:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz.U. nr 44, poz.267).
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz.U. 1935 nr 30 poz. 227).
3. Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r.(Dz.U. 1926 nr 78 poz. 442).

### Literatura:

4. Bardach J., *Dzieło Sejmu Ustawodawczego a konstytucja społeczna II Rzeczypospolitej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 1979, z. 1.
5. Gdulewicz E., Gwiżdż A., Witkowski Z., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 1935 roku*, [w:] M. Kallas (red.), *Konstytucje Polski – studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu*, Warszawa 1990.
6. Górecki D., *Pozycja ustrojowo-prawna prezydenta Rzeczypospolitej i rządu w ustawie konstytucyjnej z 23 kwietnia 1935 roku*, Łódź 1995.
7. Górski D., *Polonia Restituta Ustrój Państwa Polskiego w XX wieku*, Toruń 2018.
8. Krukowski S., *Geneza konstytucji z 17 marca 1921 r.*, Warszawa 1977.
9. Kulesza T.W., *Nowela sierpniowa z 1926 r.*, Przegląd Sejmowy, Warszawa 2006.
10. Mojak R., *Parlament a rząd w ustroju Trzeciej Rzeczypospolitej Polskiej*, Lublin 2007.
11. Pewiński M., Pisz M., Przychodzki M., Świergiel R., *Prezydent w Konstytucjach RP*, Poznań 2018.
12. Rostocki W., *Pięćdziesiąt lat mocy obowiązującej Konstytucji kwietniowej. Ustrój władzy państwowej w ustawie zasadniczej i w praktyce*, Lublin 2002.

13. Roszkowski W., *Historia Polski 1914-2004*, Warszawa 2004.
14. Wawrzyniak J., *Zarys historii instytucji ustrojowych i konstytucyjnych w Polsce*, Warszawa 1995.
15. Witkowski Z., *Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej 1921-1935*, Poznań 1987.

## A FEW REMARKS ON THE CONSTITUTIONAL SHAPE OF THE PRESIDENT'S INSTITUTION IN THE SECOND POLISH REPUBLIC

**Summary:** The institution of the head of state in the history of the second Polish Republic was transformed every time when a new act of the fundamental law was passed. In the course of three documents: the March Constitution, the August Amendment and the April Constitution, there has been a change in the perception of the executive. Originally, the President was limited by the constitution-maker in exercising power, and this authority was not taken into account in the possibility of creating a letter of law in the Polish state. The economic problems in the country and the bad mood among politicians created an opportunity to change the balance of power among the executive and legislative authorities of the second Polish Republic. This led to the granting of broad powers to the head of state both in the context of national sovereignty and influencing legal aspects in the Polish state.

**Keywords:** Basic law, prerogatives, head of state, political system



ISBN 978-83-67959-24-7